

BB-PL
INTERREG V A
2014-2020

UNIA EUROPEJSKA
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

„Barrieren reduzieren – gemeinsame Stärken nutzen/
Redukować bariery – wspólnie wykorzystywać silne strony”

EUROREGION
SPREE-NEISSE-BOBER
SPREWA-NYSA-BÓBR

ANALIZA

Podejścia do redukcji bariery językowej jako największej przeszkody w pracy partnerskiej

#PARTNER2022

Publikacja	Euroregion Spree-Neiße-Bober e.V.
Opracowanie	INFRASTRUKTUR & UMWELT Professor Böhm i Partnerzy siedziba w Poczdamie
Data publikacji	07.02.2023

EUROREGION
SPREE-NEISSE-BOBER
SPREWA-NYSA-BÓBR

Analiza pt.:

„Podejścia do redukcji bariery językowej jako największej przeszkody w pracy partnerskiej“

Zleceniodawca Euroregion Spree-Neiße-Bober e.V.

Wykonawca INFRASTRUKTUR & UMWELT
Professor Böhm und Partner
Oddział w Poczdamie

BB-PL
INTERREG V A
2014-2020

Europäische Union
Europäischer Fonds
für regionale Entwicklung

Unia Europejska
Europejski Fundusz
Rozwoju Regionalnego

Barrieren reduzieren - gemeinsame Stärken nutzen
Redukować bariery - wspólnie wykorzystywać silne strony

Poczdam, 17.01.2023 r.

SPIS TREŚCI

0	Spis tabel	4
1.1.	Powód i przedmiot opracowania	5
1.2.	Podejście metodyczne	7
2.	Analiza podstawowa.....	10
2.1.	Warunki ramowe i wyzwania.....	10
2.2.	Aktualny stan korzystania z ofert nauki języka sąsiada	21
2.3.	Podsumowanie informacji z analizy podstawowej.....	52
3.	Wymagane działania i rekomendacje	56
3.1.	Konferencja online w dniu 09.11.2022 r.	56
3.2.	Obszary działania - założenia i rekomendacje	58
3.3.	Doświadczenia z dobrych praktyk jako możliwe wzorce do naśladowania	78
4.	Podsumowanie i perspektywy	91
4.1.	Podsumowanie	91
4.2.	Perspektywy	93
5.	Załącznik A: Obszary działania i rekomendowane działania Punktu kluczowego A (Wzmacnianie i wspieranie regionalnej różnorodności językowej) według projektu koncepcji wielojęzyczności dla kraju związkowego Brandenburgia w wersji przedstawionej właściwej komisji Parlamentu Krajowego w dniu 9 stycznia 2022 r.....	95
6.	Załącznik B: Kursy języka polskiego w Euroregionie Spree-Neiße- Bober e.V. w ramach projektów INTERREG DIALOG i DIALOG 2.0	100
6.1.	DIALOG	100
6.2.	DIALOG 2.0	100
7.	Załącznik C: Projekty FMP w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr, których tematem było wsparcie nauki języka sąsiada, w szczególności nauki wczesnoszkolnej	101

8. Załącznik D: Projekty FMP poświęcone pielęgnowaniu tradycji serbołużyckich w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr w okresach wsparcia IV A i V A w latach 2010 - 2023..... 102

Za treść niniejszej publikacji odpowiadają wyłącznie autorzy. Poglądy wyrażone w publikacji nie mogą być w żadnym przypadku być interpretowane jako oficjalne zdanie Unii Europejskiej.

0 Spis tabel

Tabela 1	Przedszkola i szkoły z oddziałami przedszkolnymi mające ofertę wielojęzyczną w Euroregionie.....	24
Tabela 2	Oferty nauki języka polskiego w szkołach niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, przegląd na podstawie opublikowanych informacji MBS za lata szkolne 2014/15 do 2021/22	28
Tabela 3	Szkoły w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (część niemiecka) z nauką języka polskiego w roku szkolnym 2021/22.....	31
Tabela 4	Wyciąg z: Liczba uczących się języka plskiego w szkołach publicznych i niepublicznych w roku szkolnym 2019/20 z podziałem według urzędu ds. oświaty, powiatu i formy szkoły.....	32
Tabela 5	Udział uczących się języka polskiego w szkołach publicznych i niepublicznych w roku szkolnym 2019/20 w niemieckiej części Euroregionu SNB.....	33
Tabela 6	Zmiana liczby uczących się języka niemieckiego we wszystkich szkołach dla dzieci i młodzieży oraz w szkołach ponadlicealnych, interpretacja danych za lata 2017 i 2021 – patrz niżej wskazówki metodyczne	35
Tabela 7	Osoby korzystające z dodatkowej oferty nauki języka niemieckiego w szkołach podstawowych w latach 2008 do 2018.....	35
Tabela 8	Udział uczących się języka niemieckiego w ogólnej liczbie uczniów w roku 2021	37
Tabela 9	Uczniowie przystępujący do egzaminu ósmoklasisty w przedmiotach język angielski [EN] i język niemiecki [DE] oraz udział egzaminowanych z DE w stosunku do egzaminowanych z EN w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (polska część) w latach 2021 i 2022.....	37
Tabela 10	Uczniowie przystępujący do egzaminu maturalnego w przedmiotach język angielski [EN] i język niemiecki [DE] oraz udział egzaminowanych z DE w stosunku do egzaminowanych z EN w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (polska część) w latach 2021 i 2022.....	38
Tabela 11	Udział procentowy uczniów przystępujących do egzaminu ósmoklasisty (GS) i egzaminu maturalnego (Abi) w przedmiocie język niemiecki [DE] w stosunku do liczby uczniów przystępujących do egzaminu z języka angielskiego [EN] w wybranych samorządach Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr (polska część) w latach 2019 do 2022, w procentach (EN = 100%)	39
Tabela 12	Liczba dzieci w przedszkolach, stan na 1 marca = II kwartał	48
Tabela 13	Miasto Guben: Uczniowie z miejscem zamieszkania w Polsce, polski profil szkół.....	49
Tabela 14	„Język polski jako język sąsiada“ we Frankfurcie nad Odrą – dane liczbowe z realizacji projektu w roku szkolnym 2021/22 Fehler! Textmarke nicht definiert.	

1. Wprowadzenie

1.1. Powód i przedmiot opracowania

We wszystkich miarodajnych badaniach ostatnich lat wskazywano na nadal istniejącą barierę językową jako jedną z najważniejszych czy też najważniejszą przeszkodę zintegrowanego transgranicznego rozwoju polsko-niemieckiego obszaru powiązań i jego podobszarów.

Mimo istniejącej świadomości tego problemu, który na poziomie lokalnym i krajowym wymieniany jest w różnych dokumentach (np. Memorandum w sprawie nauczania języka sąsiada) i procesach (np. opracowanie Koncepcji Wielojęzyczności dla Kraju Związkowego Brandenburgii), nie udało się dotychczas opracować podejścia, które trwale przyczyniłoby się do strukturalnego rozwiązania tej problematyki.

Oprócz barier instytucjonalnych (np. różne zakresy odpowiedzialności i niezgodności strukturalne, zmiany w strukturach i możliwościach edukacyjnych), przeszkodą okazała się również dostępność lub przystępność informacji potrzebnych do oceny problemu i znalezienia rozwiązań. Dotyczy to w szczególności wiedzy o sytuacji w kraju sąsiednim.

W tym kontekście partner wiodący, Euroregion Spree-Neiße-Bober e.V. i partner projektu, Związek Gmin Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr, postawili sobie za cel dokonanie analizy pod tytułem „Przesłanki zredukowania bariery językowej jako największej przeszkody w pracy partnerów“ w ramach projektu #Partner2022 w programie Interreg V A, która opisuje obecne warunki ramowe w Euroregionie Spree-Neiße-Bober / Sprewa-Nysa-Bóbr (zwanym dalej w skrócie: ER SNB) i możliwości zmniejszenia tego problemu w krótkiej, średniej i dłuższej perspektywie i profesjonalnego zajęcia się nim przy pomocy wybranych strategii działania.

Zaplanowana analiza ma w szczególności zgłębić transgraniczny wymiar tej problematyki,¹ ponieważ zarówno nowa „Koncepcja wielojęzyczności“ w Kraju

¹ Por. stwierdzenie „Przyczyn rosnącego zainteresowania językiem polskim jako obcym upatruje się również w emigracji z kraju sąsiedzkiego. Pod koniec ubiegłego roku według Urzędu Statystycznego w Brandenburgii mieszkało ok. 25.000 osób z polskim obywatelstwem, z tego 3.650 w wieku poniżej 18 lat. Przed 10 latami było 7.900 Polaków, z tego prawie 1.000 w wieku poniżej 18 lat.“ w materiale rbb24 „Immer mehr Brandenburger Kinder lernen Polnisch“ („Coraz więcej brandenburskich dzieci uczy się języka polskiego) z 22.08.2022, URL:

Związkowym Brandenburgii jak i idea „Łużyc jako kraju czterech języków“ nie opisują w swoich diagnozach w konkretny sposób sytuacji i polskiego sąsiada.

Zgodnie z obecnym stanem wiedzy nie ma porównywalnej koncepcji promującej naukę języka niemieckiego sąsiada ani na poziomie krajowym w Polsce, który odpowiada za edukację w przeciwieństwie do federalnie zorganizowanego systemu w Niemczech, ani na poziomie regionalnym w województwie lubuskim. W Polsce występują raczej przeciwstawne tendencje: Na przykład z początkiem roku szkolnego 2022/23 wspierane przez państwo nauczanie języka ojczystego dla około 40 000 uczniów należących do mniejszości niemieckiej w Polsce zostało zredukowane z trzech godzin tygodniowo do jednej godziny tygodniowo, podczas gdy wszystkie inne mniejszości narodowe nadal mają prawo do trzech godzin tygodniowo nauczania języka ojczystego zgodnie z regulującym tą kwestię rozporządzeniem.²

Ponadto w ER SNB brakowało do tej pory szczegółowych danych statystycznych zawierających zestawienia dotyczące przyswajania języka sąsiedniego zarówno po stronie niemieckiej, jak i polskiej. Jak przedstawiono poniżej, to niedociągnięcie mogło zostać naprawione w ramach niniejszej analizy tylko fragmentarycznie.

ER SNB wskazał w swoim aktualnym Planie Działania i Rozwoju „Wizja 2030“ na szczególne znaczenie zmniejszenia bariery językowej (m.in. dzięki kluczowemu projektowi „Hallo – co słyhać!?”)³ i chciałby także w przyszłości poświęcić się w większym stopniu temu tematowi. Konkretną realizację działań w nowym okresie wsparcia UE powinna poprzedzać analiza wraz z rekomendacjami działań, która jest przedmiotem niniejszego opracowania.

<https://www.rbb24.de/panorama/beitrag/2022/08/brandenburg-schulen-fremdsprachen-schueler-polnisch.html> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

² Por. artykuł prasowy autorstwa Gabriele Lesser w taz z 23 lutego 2022, <https://taz.de/Deutschunterricht-in-Polen/!5833879/> (ostatni dostęp z 07.11.2022). Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 4 lutego 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000276> (ostatni dostęp: 07.11.2022).

³ Hallo – co słyhać!? – Dwujęzyczność jako wyróżnik miast granicznych, s. 91 i nast. W: „Wizja 2030“ Plan Działania i Rozwoju dla Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr na lata 2021-2027, online pod adresem <https://euroregion-snb.de/192/neisse/downloads> → <https://euroregion-snb.de/files/832/wizja-de.pdf> (ostatni dostęp: 01.12.2022).

1.2. Podejście metodyczne

Niniejsza analiza została oparta na przedstawionym poniżej podejściu metodologicznym, które zostało opisane w ofercie zleceniobiorcy z dnia 22 sierpnia 2022 r:

Oferta będzie rozpatrywana w trzech pakietach roboczych (PR):

PR 1: Analiza podstawowa obecnego stanu możliwości nauki języków obcych w Euroregionie Spree-Neiße-Bober / Sprewa-Nysa-Bóbr.

PR 2: Wsparcie techniczne konferencji online z udziałem kompetentnych ekspertów z Niemiec i Polski

PR 3: Dokumentacja ustaleń i sformułowanie rekomendacji działań, z uwzględnieniem doświadczeń z innych regionów granicznych i przykładów najlepszych praktyk.

Analiza podstawowa (PR 1) dzieli się na krótki przegląd aktualnego stanu dyskusji nad problemem ponadpokoleniowej nauki języków krajów sąsiedzkich w ER SNB oraz analizę warunków ramowych w tym zakresie. Główne stwierdzenia dotyczące warunków ramowych i wyzwań w dziedzinie nauki języka sąsiada zostały wyodrębnione z centralnych aktualnych koncepcji na ten temat w celu uzyskania matrycy, która może być wykorzystana do określenia struktury aktualnego stanu ofert nauki języka na obszarze badań [w obszarach działania], oceny status quo i wreszcie sformułowania podejść do działania. Badanie koncentruje się na następujących trzech wymiarach:

1. Oferta nauki języka polskiego w przedszkolach i szkołach niemieckiej części ER SNB i
2. Oferta nauki języka niemieckiego w przedszkolach i szkołach polskiej części ER SNB,
3. Ponadpokoleniowe możliwości nauki języka polskiego / niemieckiego w obu częściach Euroregionu.

Przedmiotem analizy będzie ciągłość, dostępność przestrzenna i orientacja popytowa ofert, a szczególna uwaga zostanie zwrócona na oferty nauczania dwujęzycznego i dostępność kadry. Podstawowa analiza koncentruje się zatem na następujących pytaniach - w obydwu podobszarach ER SNB oraz transgranicznie:

- Jakie oferty istnieją? (lokalizacja, jakość, ilość).

- Jak są one zorganizowane? (oparte na projekcie, zapisane w programie nauczania itp.)
- Jak są one wykorzystywane? (liczba osób uczących się, grupy docelowe, do których skierowane są działania)
- Jak wygląda kadra nauczająca języków obcych?
(dotychczas, teraz, w przyszłości)
- Jak uwzględnia się rosnącą integrację społeczeństwa?
Jakie istnieją oferty nauczania dwujęzycznego?
(lekcje przedmiotowe w języku sąsiada)
- Jakże oferty istnieją poza przedszkolem i szkołą?
(VHS [uniwersytety ludowe], Uniwersytet Trzeciego Wieku, szkoły wyższe, kształcenie zawodowe)

Uzyskane w ten sposób spostrzeżenia zostaną udokumentowane, zarysowane zostaną obszary napięć między status quo (obecnymi warunkami ramowymi) a stanem pożądanym w ER SNB, a także w razie potrzeby zostaną uwzględnione sprzeczności ze stwierdzeniami zawartymi w wyżej wymienionych dokumentach koncepcyjnych. A wynikające z tego kwestie zostaną sformułowane i poddane dyskusji podczas konferencji online.

W ten sposób zapewnione zostaną materialne podstawy analizy, z których wynikają istotne konteksty uzasadnienia dla formułowania kierunków działań, które przyczynią się do krótko-, średnio- lub długoterminowego zmniejszenia bariery językowej.

Modułowa struktura tego pakietu roboczego umożliwia, w razie potrzeby, pogłębienie poszczególnych etapów analizy na podstawie informacji z konferencji online po jej zakończeniu lub uszczegółowienie uzyskanych spostrzeżeń.

Za integralną część analizy uznaje się udokumentowanie stwierdzonej w trakcie badań słabej publicznej dostępności informacji lub jej nieadekwatności, której usunięcie może stać się również przedmiotem rekomendacji działań. Zidentyfikowane luki informacyjne zostaną dla celów niniejszego opracowania w miarę możliwości uzupełnione w ramach konferencji online i ewentualnych późniejszych dyskusji ekspertów.

Konferencja online i w razie potrzeby uzupełniająca dyskusje ekspertów (PR 2), które będą w ramach zleconej analizy merytorycznie nadzorowane,⁴ służyć będą weryfikacji, pogłębieniu i refleksji nad ustaleniami uzyskanymi w PR 1 i powinny dać odpowiedź na pytanie, jak można wzmocnić promocję języka sąsiada w taki sposób, aby znacząco poprawić współzycie w polsko-niemieckim obszarze powiązań po obu stronach Nysy Łużyckiej. Konferencja, z udziałem niemieckich i polskich ekspertów, ma być również okazją do zapoznania się z aktualnymi trendami i osiągnięciami w zakresie międzypokoleniowej akwizycji języka, które mogą posłużyć jako wzorce dobrych praktyk w pokonywaniu nadchodzących wyzwań. Jeśli po ocenie informacji uzyskanych podczas konferencji online nadal pozostaną otwarte pytania, w razie potrzeby przeprowadzone zostaną pogłębione dyskusje z udziałem maksymalnie trzech ekspertów.

Dokumentacja (PR 3) zawiera niezbędne kroki robocze dla ostatecznego podsumowania wyników z analizy podstawowej z wynikami z konferencji online i ewentualnych dyskusji ekspertów. Na podstawie informacji z konferencji i wywiadów zidentyfikowano i przedstawiono również doświadczenia z innych regionów przygranicznych oraz sprawdzone podejścia do zmniejszania bariery językowej. Na tej podstawie sformułowane zostaną zbiorcze wnioski dotyczące zidentyfikowanych w Euroregionie potrzeb działań oraz określone na ich podstawie rekomendacje działań z podejściem do zmniejszania bariery językowej.

W rzeczywistości w trakcie prac nad analizą okazało się, że trudna sytuacja w zakresie danych powoduje niekiedy konieczność korekty metodologii. Modyfikacje te są wyjaśnione w odpowiednich częściach opracowania, zwykle we wstępie do odpowiednich rozdziałów.

⁴ Nadzór merytoryczny obejmuje: przygotowanie i ustrukturyzowanie treści konferencji na podstawie informacji uzyskanych w PR 1 i doświadczeń z jej niedostateczną dostępnością, uczestnictwo w konferencji z głównym zadaniem udokumentowania wystąpień i porad udzielonych w jej ramach, jak również ocenę wystąpień i porad udzielonych przez uczestniczących ekspertów i porównanie ich z ustaleniami z PR 1, w razie potrzeby z takim skutkiem, że odpowiednie fragmenty zostaną zrewidowane lub uzupełnione w analizie podstawowej, niektóre aspekty zostaną rozważone bardziej dogłębnie lub ustalenia w niej uzyskane zostaną doprecyzowane.

2. Analiza podstawowa

Analiza podstawowa aktualnego stanu możliwości akwizycji językowej w Euroregionie Spree-Neiße-Bober / Sprewa-Nysa-Bóbr podzielona jest na prezentację warunków ramowych i wyzwań w zakresie przyswajania języka sąsiada (czyli zarys aktualnego stanu dyskusji, rozdz. 2.1) oraz aktualny stan wykorzystania ofert przyswajania języka sąsiada (rozdz. 2.2). Najważniejsze ustalenia zostały podsumowane w formie tez w rozdziale 2.3 i przeanalizowane w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**, pogrupowane w obszary działań, z wykorzystaniem informacji z konferencji online z 9 listopada 2022 roku (patrz rozdział **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**) oraz z czterech wywiadów eksperckich⁵ w odniesieniu do przyczyn i związków przyczynowo-skutkowych, w celu wyciągnięcia wniosków o potrzebie działań w Euroregionie oraz opracowania podejść i propozycji długofalowego wsparcia w zmniejszaniu bariery językowej.

2.1. Warunki ramowe i wyzwania

2.1.1. Przegląd

Istotne informacje o warunkach ramowych i wyzwania w obszarze przyswajania języka sąsiada w Euroregionie Spree-Neiße-Bober / Sprewa-Nysa-Bóbr znajdują się w następujących dokumentach:

- **Memorandum dotyczące nauczania języków krajów sąsiednich w polsko-niemieckich i czesko-niemieckich regionach przygranicznych z 20.11.2018⁶**
- **Strategia Kultury dla Łużyc 2025 z 12.06.2020⁷**

⁵ Rozmowy eksperckie zostały przeprowadzone z: Dorotą Pawlik, dyrektorką Przedszkola Nr 2 w Gubinie (w dniu 02.11.2022), Brygidą Pikos, wyladowniczą języka polskiego na BTU Cottbus-Senftenberg (w dniu 02.12.2022), dr Gundulą Meyer-Oehring i Birgit Nix, Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu Brandenburgii (MBS), Referat 33: Ponadpodstawowe szkoły ogólnokształcące, druga ścieżka kształcenia (w dniu 08.12.2022) oraz Kerstin Leutert-Glasche, prezes stowarzyszenia Haus der Familie Guben e.V. (w dniu 12.12.2022).

⁶ URL: <https://euroregion-snb.de/files/421/memorandum-zur-nachbarsprachenbildung.pdf> (ostatni dostęp: 23.09.2022)

⁷ URL: https://www.kulturplan-lausitz.de/downloads/Kulturstrategie_Lausitz_2025.pdf (ostatni dostęp: 23.09.2022)

- **Strategia Sąsiedztwa Brandenburgia-Polska z czerwca 2021⁸**
- Punkty kluczowe do opracowania **Koncepcji Wielojęzyczności dla Kraju Związkowego Brandenburgii** zgodnie z uchwałą Landtagu „Opracowanie Koncepcji Wielojęzyczności dla Brandenburgii i kontynuacja wzmocnienia rodzimych języków regionalnych i języków mniejszości narodowych w Brandenburgii“ z 25 marca 2021 r. (druk 7/3204-B z 4 stycznia 2022)⁹ w powiązaniu z raportem Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu (MBS) „Projekt Koncepcji Wielojęzyczności dla Kraju Związkowego Brandenburgii“ z posiedzenia Komisji Landtagu ds. Edukacji, Młodzieży i Sportu (ABJS) z dn. 9 czerwca 2022¹⁰

2.1.2. Memorandum dotyczące nauczania języków krajów sąsiednich (2018)

Podczas konferencji „Teoretyczne i praktyczne aspekty przedszkolnego i wczesnoszkolnego nauczania języków krajów sąsiednich na pograniczu polsko-niemieckim i czesko-niemieckim“ w dn. od 18 do 20 listopada 2018 roku w Wulkow uczestnicy uznali następujące warunki za szczególnie istotne dla dalszego rozwoju nauczania języków krajów sąsiednich:

- Rosnąca wielojęzyczność w obszarze powiązań prowadzi do wzrostu akceptacji dla konieczności nauki języka sąsiadów i **zapotrzebowania na oferty nauczania języka na wszystkich poziomach edukacji.**
- Polacy wzgl. Czesi stanowią największą grupę wśród migrantów w powiatach przygranicznych trzech wschodnioniemieckich krajów związkowych i

⁸ URL:

https://mdfe.brandenburg.de/sixcms/media.php/9/Brosch%C3%BCre%20Nachbarschaftsstrategie%202021_LANGFAS_SUNG.pdf via <https://mdfe.brandenburg.de/mdfe/de/service/publikationen/detailansicht/~15-06-2021-nachbarschaftsstrategie-brandenburg-polen> (ostatni dostęp: 23.09.2022)

⁹ Posiedzenie Komisji patrz URL:

[https://www.landtag.brandenburg.de/de/termine/26._\(oeffentliche\)_sitzung_des_ausschusses_fuer_bildung_jugend_und_sport/25443](https://www.landtag.brandenburg.de/de/termine/26._(oeffentliche)_sitzung_des_ausschusses_fuer_bildung_jugend_und_sport/25443), dokument dostępny w systemie dokumentacji parlamentarnej ELVIS: (<https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/index.html>): <https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/parladoku/w7/apr/ABJS/26-003.pdf> (ostatni dostęp: 23.09.2022)

¹⁰ Siedmiostronicowa prezentacja dostępna w ER SNB w formie pliku PDF. Posiedzenie Komisji patrz URL

[https://www.landtag.brandenburg.de/de/termine/31._\(oeffentliche\)_sitzung_des_ausschusses_fuer_bildung_jugend_und_sport/25447](https://www.landtag.brandenburg.de/de/termine/31._(oeffentliche)_sitzung_des_ausschusses_fuer_bildung_jugend_und_sport/25447) (ostatni dostęp: 23.09.2022)

jednocześnie rośnie liczba bilingwalnych rodzin. Prowadzi to do zwiększenia **popytu na dwujęzyczne oferty kształcenia w przedszkolach i szkołach.**

Wychodząc od zidentyfikowanych dla obszaru powiazań wyzwań sformułowano w **Memorandum dotyczącym nauczania języków krajów sąsiednich** następujące wymagania (które w rozumieniu niniejszej analizy wskazują już na istniejące **potrzeby działań**):

- **Wspieranie ciągłości nauczania języka sąsiada począwszy od przedszkola:**
Stałe wspieranie ciągłości nauczania języka sąsiada, począwszy od przedszkola, uważane jest za podstawowe podejście do likwidowania barier językowych i tym samym dokonania zmian strukturalnych w obszarze powiazań.
- **Zabezpieczenie kontynuacji ofert edukacyjnych od przedszkola do uniwersytetu:**
Dlatego należy zagwarantować ciągłość i przystępność ofert nauczania języka sąsiada od przedszkola, poprzez szkołę, aż po uczelnie wyższe, łącznie z wczesnym rozpoczęciem nauki języka sąsiada z ofertami dwujęzycznymi w przedszkolach i nieprzerwaną kontynuacją nauki na lekcjach uwzględnionych w stałych siatkach godzin od 1 klasy do ukończenia szkoły.
- **Powiązanie działań w ponadkrajowej polityce językowej:**
Stwierdza się, że w minionych trzech dziesięcioleciach kraje związkowe wzgl. państwa obszaru powiazań wygenerowały transgraniczne inicjatywy i projekty nauczania języka sąsiada i opracowały różne, obiecujące podejścia. Podejścia te muszą zostać pilnie połączone i powiązane w ramach docelowej ponadkrajowej polityki językowej.
- **Stale finansowanie nauczania języka sąsiada z budżetów krajowych:**
W tym celu konieczne jest zapewnienie solidnego finansowania ofert edukacyjnych, uzależnionych dotychczas od czasowo ograniczonego wsparcia w ramach projektów, z obligatoryjnym ich ujęciem w budżetach krajowych w ramach zabezpieczenia podstawowych potrzeb bytowych.
- **Włączenie edukacji wielojęzycznej w kształceniu wszystkich pedagogów:**
W szczególności temat edukacji wielojęzycznej powinien być realizowany w ramach szkoleń zawodowych i studiów wszystkich pracowników pedagogicznych przedszkoli i szkół. Społeczeństwo wielojęzyczne wymaga od wszystkich osób pracujących w edukacji zrozumienia struktury i funkcji języka, prawidłowości uczenia się języków oraz związków między językiem a tożsamością, jak również wrażliwości międzykulturowej. Dlatego potrzebne są również programy

kwalifikacyjne i kształcące, które skupiają się na nauczaniu kompetencji językowych i międzykulturowych.

- **Ułatwienie uznawania kwalifikacji zawodowych rodzimych mówców języka:**
Do realizacji wielojęzycznych koncepcji edukacyjnych dostosowanych do specyficznych warunków regionalnych potrzebny jest dodatkowy personel posługujący się językiem ojczystym, którego rekrutacja musi być uproszczona poprzez uznawanie kwalifikacji zawodowych.
- **Ewaluacja i dalszy rozwój narzędzi i metod:**
W zmieniających się warunkach społecznych w obszarze powiązań potrzebna jest ewaluacja i dalszy rozwój sprawdzonych narzędzi i metod wczesnej edukacji wielojęzycznej oraz odpowiedzi na nowe pytania naukowe, odnoszące się m.in. do
 - istotnych celów edukacji na poszczególnych jej etapach,
 - koncepcji realizacji z uwzględnieniem specyficznych możliwości i potrzeb obszaru powiązań,
 - kryteriów jakościowych i narzędzi akredytacji w zakresie nauczania języka sąsiada, z uwzględnieniem nabywania kompetencji interkulturowych.

Na podstawie tych postulatów opracowano następujące niezbędne **konkretne działania**, wzywając do zaangażowania wzgl. wsparcia wszystkie odpowiedzialne instancje polityczne i administracyjne przy ich realizacji:

- powołanie **tematycznej grupy roboczej do spraw (przedszkolnego i wczesnoszkolnego) nauczania języków krajów sąsiednich** jako elementu współpracy polsko-niemieckiej i czesko-niemieckiej w obszarze edukacji na szczeblu rządowym,
- powołanie **międzynarodowej i interdyscyplinarnej rady językowej** złożonej z przedstawicieli świata nauki, administracji samorządowej oraz nauczycieli i wychowawców ze wszystkich polsko-niemieckich i czesko-niemieckich terenów przygranicznych, której zadaniem będzie merytoryczne wspieranie i funkcjonowanie jako ciało doradcze dla polityków,
- wypracowanie **strategii i koncepcji wykraczających poza tematykę edukacyjną** oraz stworzenie odpowiednich niezawodnych **struktur odpowiedzialnych za ich implementację** na poziomie państwowym.

Działania te zostaną omówione w rekomendacjach niniejszego opracowania w rozdz. **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.** i **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**, ponieważ nie zostały dotychczas zrealizowane.

2.1.3. Strategia Kultury dla Łużyc 2025 (2020)

W ekskursie "Dwujęzyczność Łużyc kluczem do internacjonalizacji" (zob. tamże, rozdz. 6.7.2) **Strategia Kultury dla Łużyc 2025** z 12.06.2020 r., opierając się na dyskusjach dotyczących możliwości realizacji projektów transgranicznych, zwraca uwagę, że bariera językowa jest często opisywana jako największa przeszkoda w funkcjonowaniu współpracy z sąsiadami z Europy Wschodniej. Stwierdza się, że język niemiecki jest znacznie częściej używany po stronie polskiej i czeskiej niż czeski lub polski po stronie niemieckiej, a języki słowiańskie nie cieszą się dużym zainteresowaniem w niemieckiej części Łużyc. Jest to zaskakujące w świetle faktu, że Łużyce same w sobie są trójjęzyczne, a język słowiański, górnołużycki lub dolnołużycki, jest w tym regionie używany jako drugi język ojczysty. Pojawia się pytanie, czy barierę językową można by obniżyć poprzez bardziej konsekwentną dwujęzyczność na Łużycach, gdyż nauka kolejnego języka słowiańskiego jest znacznie łatwiejsza. Ogólnie rzecz biorąc, kultura serbołużycka/wendyjska mogłaby być wykorzystywana znacznie bardziej strategicznie, jeśli chodzi o internacjonalizację Łużyc. Kilkudziesięcioletnia współpraca serbołużyckich/wendyjskich instytucji i stowarzyszeń kulturalnych z partnerami w Polsce, Serbii czy Czechach stanowi do tego dobrą podstawę.¹¹ Wspólnie z Serbołużyczanami/Wendami można by opracować koncepcje, jak radzić sobie z barierą językową we współpracy transgranicznej. W regionie, który w coraz większym stopniu koncentruje się na Europie Wschodniej, posługiwanie się językiem górnołużyckim i/lub dolnołużyckim powinno być atutem na rynku pracy, co oznaczałoby również pożądane przez Serbołużyczan/Wendów dowartościowanie ich języków. Region ten mógłby być modelem funkcjonowania międzykulturowości w Europie, a tym samym stanowić wzór dla obecnych procesów i dyskusji.

W tym kontekście strategia formułuje w obszarze działania V „Współpraca międzynarodowa” pod hasłem „Pokonywanie barier językowych” cel, mówiący że powinny istnieć **koncepcje i projekty modelowe** dotyczące radzenia sobie z barierami

¹¹ W kontekście włączenia mniejszości wendyjskiej/serbołużyckiej należy zwrócić uwagę na fakt, że regionalne stowarzyszenie Domowina - Regionalverband Niederlausitz e. V. / Domowina - Župa Dolna Łużyca z.t. jest członkiem Euroregionu Spree-Neiße-Bober e. V. i niektóre wspierane przez Euroregion polsko-niemieckie projekty FMP zajmują się wendyjską/serbołużycką kulturą i językiem (patrz lista w załączniku D, od strony 99).

językowymi (zob. tamże, rozdz. 5.3.5). W polu działania VI „Różnorodność kulturowa”, zdefiniowano cel **Łużyc jako kraju pięcioletniego**, w którym „języki słowiańskie, szczególnie te z krajów bezpośrednio sąsiadujących, czyli Polski i Czech oraz język górnołużycki i dolnołużycki [...] są oferowane i pożądane na całym obszarze” (patrz tamże, rozdz. 5.3.6).

Wobec tak ambitnego celu, konkretne zalecenia autorów są raczej ograniczone. Obejmują one m.in. preferencyjne wspieranie (w razie potrzeby także instytucjonalne) i tym samym zabezpieczenie przyszłości istniejących projektów i koncepcji trójstronnych i międzynarodowych, a także krótkoterminowe finansowanie dalszych działań szkoleniowych i informacyjnych w zakresie finansowania ze środków UE i innych możliwości finansowania międzynarodowego. W strategii kulturalnej nie ma jednak mowy o konkretnej potrzebie działań w zakresie przyswajania języka sąsiadów (por. tamże, rozdz. 6.7.2).

2.1.4. Strategia Sąsiedztwa Brandenburgia-Polska (2021)

Bardziej konkretna jest **Strategia Sąsiedztwa Brandenburgia-Polska** (Strategia współpracy sąsiedzkiej w polsko-niemieckim obszarze powiązań Kraju Związkowego Brandenburgii) z czerwca 2021 roku.

Dla języka polskiego jako języka sąsiada ilustruje ona w rozdziale 1.3. Edukacja, języki i kompetencje interkulturowe (s. 35-44) w pierwszej kolejności obszernie i z przytoczeniem przykładów najlepszych praktyk¹² **sytuację wyjściową o tendencje rozwojowe** oraz stwierdza w tym kontekście m.in.:

„Ważną podstawą do nabycia kompetencji językowej i interkulturowej są lekcje języka polskiego w szkołach, partnerstwa szkół, polsko-niemieckie projekty szkolne, wymiany dzieci i młodzieży oraz kursy językowe, najlepiej już od przedszkola. W tym celu dwadzieścia szkół europejskich w kraju związkowym Brandenburgia angażuje się szczególnie w ramach swojego profilu.” (s. 35)

Dalej czytamy o aktualnym stanie i możliwych perspektywach:

¹² Obejmują one: projekt INTERREG V A "Przyswajanie języka sąsiada od przedszkola do ukończenia szkoły kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania", projekt Latarnia pomiędzy Frankfurt nad Odrą a Słubicami, Polsko-Niemieckie Forum Młodzieży dla oferentów edukacji zawodowej i przygotowania zawodowego w Centrum Edukacji i Spotkań Schloss Trebnitz, Polsko-Niemiecka Sieć Edukacji Przyrodniczej w Centrum Edukacji Ekologicznej „Drei Eichen” w Parku Przyrody „Märkische Schweiz”.

„W roku szkolnym 2019/2020 217 szkół z Brandenburgii miało przynajmniej jedną szkołę partnerską w Polsce, a z partnerstw rozwinęły się także polsko-niemieckie projekty szkolne. [...] We Frankfurcie nad Odrą, Schwedt nad Odrą, Guben i Neuzelle uczniowie polscy i niemieccy mogą uczyć się razem od 9 klasy. W roku szkolnym 2019/2020 - z tendencją wzrostową w ostatnich latach - ponad 3.000 uczniów w Brandenburgii uczyło się języka polskiego na lekcjach języka obcego, jako języka spotkaniowego [elementarna nauka języka obcego z elementami interkulturowymi – przyp. tłum.] lub w grupach roboczych. W ostatnich latach wzrósł udział grup nauczania języka polskiego jako ojczystego.

Jednak odsetek dzieci i młodzieży uczących się języka polskiego w Brandenburgii jest znacznie niższy niż odsetek uczących się języka niemieckiego po stronie polskiej. Jednym z wyzwań jest nadal brak możliwości nauki języka polskiego przez dzieci i młodzież w Brandenburgii od przedszkola do matury. W ramach planowanej koncepcji wielojęzyczności [patrz niżej] określa się zapotrzebowanie na język polski jako język spotkaniowy i obcy, aby na podstawie wyników i dostępnych środków rozbudować warunki ramowe dla nauki języka polskiego w Brandenburgii. W tym kontekście wspierane jest podejście immersyjne w przedszkolach.“ (S. 36)

Problem **uznawania kwalifikacji zawodowych nauczycieli**, poruszony w Memorandum, został również podjęty w strategii:

„Szczególne wyzwania w kontekście brandenburskim i polsko-niemieckim wynikają z różnych systemów szkolnych. Równość między polskimi i niemieckimi kwalifikacjami dla nauczycieli i w zakresie pedagogów nie jest formalnie bezproblemowa, jednak oddelegowanie wykwalifikowanych pracowników z Polski do brandenburskich szkół finansowanych ze środków publicznych jest pod pewnymi warunkami możliwe. Zatrudnieni przez władze kraju związkowego nauczyciele z Polski mogą brać udział w kursach dokształcających, jeśli spełnione są warunki ich przyjęcia.” (a. 39/40)

Po szczegółowym omówieniu kształcenia pozaszkolnego, kształcenia dorosłych i dokształcania (por. tamże, s. 40/41), poniżej sformułowano kompleksowe i - w świetle aktualnej sytuacji - częściowo bardzo ambitne cele dla kraju związkowego Brandenburgia do roku 2030:

- Umożliwienie każdej zainteresowanej osobie w kraju związkowym Brandenburgii udziału w ofertach nauki języka polskiego jako obcego,
- Rozszerzenie ofert nauki języka ojczystego,

- Umożliwienie ciągłej nauki języka polskiego od przedszkola do egzaminu maturalnego,
- Stworzenie podejścia immersyjnego na etapie przedszkolnym,
- Kształcenie nauczycieli języka polskiego, z przygotowaniem do prowadzenia lekcji dwujęzycznych, w razie potrzeby ukierunkowana rekrutacja nauczycieli, którzy doskonale znają oba języki w mowie i piśmie,
- Wsparcie uznawania przez władze państwowe kwalifikacji kadry specjalistycznej z Polski, tj. nauczycieli i wychowawców,
- Wsparcie organów prowadzących szkół w zakładaniu szkół specjalnych lub szkół polsko-niemieckich,
- Wsparcie nauczania polskiego krajoznawstwa i kompetencji interkulturowych oraz wspieranie zainteresowania językiem i kulturą polską (odpowiednie uwzględnienie w ramowym programie nauczania, także z wykorzystaniem polsko-niemieckiego podręcznika „Europa. Nasza historia.”),
- Poprawa współpracy szkół, uczelni wyższych i placówek kształcenia ustawicznego pod kątem nauczania języka polskiego,
- Dalsza promocja transgranicznej współpracy edukacyjnej na zajęciach pozalekcyjnych - np. wyjazdy do miejsc pamięci narodowej w Polsce - oraz w edukacji dorosłych,
- Kontynuacja tych ofert, które budzą zainteresowanie językiem i kulturą polską, jak np. Ofensywa języka polskiego czy Dzień Polsko-Niemiecki w szkołach.

(skrócony wybór, obszernie patrz tamże na s. 41-44).

2.1.5. Koncepcja Wielojęzyczności dla Kraju Związkowego Brandenburgii (2022/23)

W **Koncepcji Wielojęzyczności dla Kraju Związkowego Brandenburgii (MSK)**, której projekt znajduje się według informacji MBSJ¹³ obecnie (połowa grudnia 2022) w

¹³ Informacja ustna w ramach rozmowy eksperckiej z panią Birgit Nix o panią dr Gundulą Meyer-Oehring w dn. 08.12.2022 r.

uzgodnieniach resortowych i która ma wejść w życie po planowanym na pierwszy kwartał 2023 opublikowaniu, w centrum zainteresowania jest języka polski jako język sąsiada obok języka dolnołużyckiego jako języka mniejszości narodowej i języka górnołużyckiego jako języka regionalnego. MSK uwzględnia wszystkie obszary edukacji od poziomu podstawowego do wyższego i powinno obejmować również oferty łatwo dostępne. Procesowi opracowania koncepcji towarzyszą badania naukowe (w szczególności realizowane przez odpowiednie instytucje badawcze w regionie Brandenburgia-Polska), wspierane według MBJS szeroką partycypację, która początkowo jest nakierowana na poziom specjalistyczny.

Pod nagłówkiem „Wielojęzyczność w kraju związkowym Brandenburgii - zamierzenia i cele” w prezentacji **projektu koncepcji** w Komisji Edukacji, Młodzieży i Sportu (ABJS) brandenburskiego Landtag w dniu 9 czerwca 2022 r. powołano się na wielkie i wieloaspektowe znaczenie poszerzania kompetencji wielojęzycznej w kraju związkowym, a w odniesieniu do języka polskiego wyraźnie wskazano na związek ze strategią sąsiedztwa Brandenburgia-Polska (patrz wyżej).

Przedstawiając 6 stycznia 2022 r. **punkty kluczowe** koncepcji ABJS, Birgit Nix z MBJS, jako osoba odpowiedzialna za MSK, poinformowała ABJS, że dostępna jest kompleksowa analiza zapotrzebowania na oferty nauki języka polskiego w Brandenburgii. Jest to obecnie przedmiotem oceny i włączenia do koncepcji.¹⁴

Analiza sytuacji wyjściowej do koncepcji jest obszerna i zawiera:

- promowanie języków obcych na etapie wczesnoszkolnym,
- nauczanie języków obcych w szkole (kształcenie ogólne), w tym: zasady ponadszkolne, wymiar europejski w szkole i nauczaniu, oferty nauczania w zakresie języków obcych, organizacja nauczania języków obcych, szczególne możliwości uczenia się języków obcych oraz działania na rzecz wielojęzyczności,
- nauczanie języków obcych w zakresie kształcenia zawodowego,
- kształcenie ustawiczne, w tym: druga ścieżka edukacyjna (ZBW), edukacja dorosłych, szkolnictwo wyższe.

¹⁴ Niestety wyniki tej analizy nie mogły być wykorzystane w niniejszym opracowaniu. Dlatego też byłoby bardzo pożądane, gdyby MBJS po zakończeniu prac nad koncepcją wielojęzyczności udostępniło w pełni podstawy i wyniki analizy sytuacji wyjściowej wszystkim zainteresowanym podmiotom lokalnym.

Trzy centralne punkty kluczowe dla dalszego rozwoju koncepcji wielojęzyczności dotyczą w różnym stopniu języka polskiego wzgl. są istotne dla rodzimych użytkowników języka polskiego w kraju związkowym Brandenburgii:

- A: Wzmacnianie i promowanie regionalnej różnorodności językowej
(języki sąsiada, regionalne i mniejszościowe),
- B: Dalszy rozwój oferty języków obcych
(w tym języki obce nowożytne, nauczanie dwujęzyczne),
- C: Wsparcie dla integracji językowej
(języki kraju pochodzenia i niemiecki jako drugi język).

Zalecenia i środki dotyczące tych trzech tez mają zostać opracowane w każdym z **sześciu obszarów działania**:

1. wzmocnienie i podniesienie kwalifikacji kadry pedagogicznej,
2. optymalizacja możliwości zmiany ścieżki edukacyjnej,
3. rozszerzenie certyfikacji umiejętności językowych,
4. intensyfikacja współpracy z partnerami w procesie edukacyjnym,
5. wykorzystanie potencjału cyfryzacji,
- 6) informowanie o wielojęzyczności w społeczeństwie i jej promowanie.

Podczas prezentacji tez w styczniu 2022 roku MBSJ sformułowało przykładowe **zalecenia i środki dla języka polskiego jako języka sąsiada** dla tezy A (wzmacnianie i promowanie regionalnej różnorodności językowej) we wszystkich sześciu polach działania (zob. załącznik A na str. **Fehler! Textmarke nicht definiert.**),¹⁵ które jednak często pozostają mało konkretne, tzn. w szczególności w tym względzie, że ograniczają

¹⁵ Patrz załącznik 2.1 na stronach 3-6; dostępne również online w systemie dokumentacji parlamentarnej ELVIS (<https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/index.html>) z bezpośrednim linkiem <https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/parladoku/w7/apr/ABJS/26-003.pdf> (ostatni dostęp: 23.09.2022)

się do zbadania i określenia różnych aspektów, a także nie są jeszcze poparte informacjami o finansowaniu.

Wyżej wymienione zalecenia i działania podzielono na **projekty krótko-, średnio- i długoterminowe**, biorąc pod uwagę faktycznie dostępne zasoby.

Podczas prezentacji projektu koncepcji w czerwcu 2022 r. jako przykłady wymieniono następujące rekomendacje i działania:

W perspektywie krótkoterminowej: utworzenie **Rady ds. Wielojęzyczności** w celu koncepcyjnego i strategicznego monitorowania [realizacji koncepcji wielojęzyczności],

W perspektywie średnioterminowej: utworzenie **Centrum Kompetencji Językowych**, [w którym] zlokalizowane będzie operacyjne wdrażanie środków na rzecz rozwoju wielojęzyczności,

W perspektywie długoterminowej: **rozszerzenie wielojęzyczności** w kraju związkowym Brandenburgii oraz **profesjonalizacja i konsolidacja odpowiednich struktur**.

Tworzenie składającej się ze społecznie działających członków Rady ds. Wielojęzyczności ma zostać rozpoczęte natychmiast po wejściu w życie koncepcji. Inne działania krótkoterminowe - tzn. takie, które można zagospodarować przy pomocy istniejących zasobów - są już realizowane, m.in. różne projekty w Guben z udziałem Gimnazjum im. Pestalozziego, eksperyment szkolny we Frankfurcie nad Odrą z udziałem szkoły podstawowej i gimnazjum, a także dwujęzyczne oferty nauczania języka polskiego we współpracy z miastem, które umożliwiają uczniom naukę języka polskiego w mowie i piśmie. Temat certyfikacji jest już także promowany u takich partnerów jak KoKoPol¹⁶

Wypracowanie konkretnych koncepcji zmniejszenia bariery językowej w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr, które są wspierane przez kraj związkowy Brandenburgię na podstawie Koncepcji Wielojęzyczności, będzie możliwe dopiero po uzyskaniu ostatecznej wersji tej koncepcji i udostępnieniu jej społeczeństwu. Koncepcja Wielojęzyczności po jej planowanym na pierwszy kwartał 2023 roku opublikowaniu

¹⁶ KoKoPol - Kompetenz- und Koordinationszentrum Polnisch (Centrum Kompetencji i Koordynacji Języka Polskiego), działające od 01.07.2020 r.; organem prowadzącym Centrum jest Fundacja Internationales Begegnungszentrum St. Marienthal in Ostritz, p. <https://kokopol.eu/> (ostatni dostęp: 08.12.2022).

będzie w najbliższych latach centralnym instrumentem strategicznym kraju związkowego Brandenburgii w zakresie edukacji w języku sąsiada i tym samym będzie miała fundamentalne znaczenie we wszystkich działaniach w tym zakresie.

2.2. Aktualny stan korzystania z ofert nauki języka sąsiada

2.2.1. Wprowadzenie

Dostosowanie potrzeb działań poruszonych w rozdziale 2.1 do specyficznych warunków badanego obszaru przeprowadzono w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**, z uwzględnieniem konkretnej sytuacji w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr, która została naświetlona w niniejszym rozdziale. Odbywa się to, o ile pozwala na to stan danych, z pomocą dalszych ustaleń z praktyki nauki języka sąsiada, zwłaszcza w polsko-niemieckim obszarze powiązań, w tym z wydania zbiorczego „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada” z 2018 roku (szczegóły patrz niżej) oraz wyników konferencji online z 9 listopada 2022 roku, a także czterech dyskusji z ekspertami (por. rozdz. 2).

Poniższe opisy opierają się na ocenie publicznie dostępnych źródeł statystycznych, jak również na informacjach przekazanych przez odpowiedzialne jednostki, w szczególności w związku z zapytaniami w Landtagu Brandenburgii. Wymienione tu źródła centralne są dostępne prawie wyłącznie dla sektora szkolnego (patrz rozdz. 2.2.3 i 2.2.4).

Źródłem po stronie polskiej jest lokalna baza danych Głównego Urzędu Statystycznego:

- Główny Urząd Statystyczny – Bank Danych Lokalnych: Kategoria: Szkolnictwo (K20) / Grupa: Nauczanie języków obcych w szkołach dla dzieci i młodzieży (G259)¹⁷

Podstawą analizy dla niemieckiego podregionu jest statystyka właściwego ministerstwa kraju związkowego Brandenburgii:

- Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu Kraju Związkowego Brandenburgii (MBS): Portal administracji szkolnej / badanie danych dotyczących szkolnictwa, skoroszyt 7: lekcje języka obcego, dane szkolne za rok szkolny 2021/22¹⁸

¹⁷ URL: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/podgrupy/259> (ostatni dostęp: 19.08.2022)

¹⁸ URL: https://mbjs.brandenburg.de/sixcms/list.php?template=mappen_mbjs&jahr=2021/2022&mappe=7 → https://mbjs.brandenburg.de/media_fast/bb2.a.5978.de/Fremdsprachen%202021_22.pdf (ostatni dostęp: 19.08.2022)

Uzupełniają ją informacje z odpowiedzi ministerstwa na pytania deputowanych do brandenburskiego Landtagu, jak również aktualne specjalistyczne plany powiatu Spree-Neiße/Wokrejs Sprjewja-Nysa, które jednak zawierają tylko minimalne i żadne nowe informacje na ten temat:

- Odpowiedzi rządu Brandenburgii na interpelacje w Landtagu, w tym interpelacja nr 2177 deputowanych Gordona Hoffmanna (klub parlamentarny CDU) i prof. dr Michaela Schieracka (klub parlamentarny CDU) z 2022 r. (lekcje języka polskiego w brandenburskich szkołach, druk 7/5867) oraz interpelacja nr 3515 autorstwa Marco Büchela (klub parlamentarny DIE LINKE) z 2018 roku (nauczanie języka polskiego na brandenburskich uczelniach i w szkołach, druk 6/8660) oraz interpelacja nr 2692 tego samego parlamentarzysty z 2017 roku (nauczanie języka polskiego w Brandenburgii, druk 6/6577)¹⁹
- Projekt 6. aktualizacji planu rozwoju szkół 2022 - 2027 powiatu Spree-Neiße/Wokrejs Sprjewja-Nysa, korekta po drugim czytaniu²⁰ i 12. aktualizacja - planowanie działalności opiekuńczej Część B: Placówki opiekuńczo-wychowawcze w powiecie Spree-Neiße/Wokrejs Sprjewja-Nysa (stan na grudzień 2021 r.)²¹.

Ze względu na słabą dostępność danych konieczne było przeprowadzenie własnych badań internetowych, zwłaszcza na temat edukacji w języku sąsiadów w przedszkolach żłobkach i zerówkach (patrz rozdział 2.2.2) oraz międzypokoleniowych możliwości przyswajania języka niemieckiego/polskiego (patrz rozdz. 2.2.2).

W sektorze przedszkoli i szkół w euromieście Guben-Gubin, w związku z równoległym opracowywaną analizą społeczno-gospodarczą dla Guben-Gubina w ramach projektu Interreg „Dwa ratusze - jedno euromiasto, II. etap”, do badań włączono urzędy miejskie Guben i Gubina, a w przypadku Guben skontaktowano się także bezpośrednio z dyrektorami tamtejszych czterech szkół.²²

¹⁹ Te i inne dokumenty, np. dotyczące Koncepcji Wielojęzyczności, są dostępne w systemie dokumentacji parlamentarnej ELVIS Landtagu Brandenburgii po wpisaniu w wyszukiwarce hasła „Polnisch”, URL: <https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/index.html> (ostatni dostęp: 19.08.2022)

²⁰ URL: https://sessionnet.krz.de/lkspn/bi/vo0050.asp?_kvonr=2282 (ostatni dostęp: 28.08.2022)

²¹ URL: https://sessionnet.krz.de/lkspn/bi/vo0050.asp?_kvonr=2289 (ostatni dostęp: 28.08.2022)

²² W tym temacie przesłano od listopada/grudnia 2022 następujące e-maile z informacjami na temat oferty nauki języka polskiego, liczby uczniów mieszkających w Polsce oraz nauczycieli posługujących się językiem polskim jako ojczystym:

2.2.2. Nauka języka sąsiada w przedszkolach i zerówce

Według wyników badań, dwujęzyczność od najmłodszych lat ma wiele zalet w późniejszym życiu. Łatwiejsza nauka kolejnych języków to tylko jeden z aspektów.²³ Poniżej przedstawimy, czy i jak ta możliwość jest wykorzystywana w edukacji wczesnoszkolnej w przedszkolach Euroregionu Spree-Neiße-Bober/Spree-Nysa-Bóbr.

Ponieważ dane dotyczące podaży i popytu na edukację przedszkolną w językach kraju sąsiada na obszarze ER SNB okazały się bardzo skąpe, zarówno po stronie Rzeczypospolitej Polskiej, jak i kraju związkowego Brandenburgii, w niniejszym rozdziale podsumowano te nieliczne informacje, które można publicznie ustalić lub zweryfikować, tym bardziej, że poza tym są one dostępne jedynie w sposób zdecentralizowany.

Ponieważ w przeciwieństwie do Saksonii²⁴ w Brandenburgii nie jest znany centralny przegląd języków krajów sąsiedzkich w przedszkolach, poniżej przedstawiono własne opracowanie dotyczące przedszkoli ze specjalną ofertą nauki języków obcych na obszarze bezpośredniego sąsiedztwa. Dla lepszej orientacji należy zaznaczyć, że miasto Cottbus/Chósebusz w mailu z dnia 24.10.2022 r. podało, że w tamtejszych przedszkolach nie są znane żadne oferty nauki języka polskiego.²⁵ W mailu z dnia

od Stefanie Kletzke, dyrektor Gimnazjum im. Pestalozziego, stefanie.kletzke@gym-guben.de (22.11.2022),
Berit Kreisig, dyrektor Szkoły Europejskiej, schule@europaschule-guben.com, (01.12.2022),
Franka Müllera, dyrektora Szkoły Podstawowej „Friedensschule”, s101850@schulen.brandenburg.de (21.11.2022),
pani B. Pantel, współdyrektor/pani A. Kleindienst, dyrektor Szkoły im. Corony Schröter, corona5@t-online.de
(30.11./01.12.2022)

²³ Por. np. artykuł „Neue Studie: Zweisprachige Kinder profitieren ein Leben lang“ [„Nowe opracowanie: Dwujęzyczne dzieci odnoszą korzyści przez całe życie”] w: WISSENSCHAFT IM TREND z 28.01.2021, URL: <https://cordis.europa.eu/article/id/428937-trending-science-bilingual-children-have-lifelong-benefits-new-study-says/de>, „Neue Wege in der Bildung: Massive Vorteile durch zweisprachige Erziehung“ [Nowe drogi w edukacji“ Wielkie zalety dwujęzycznego wychowania] q: Tagesspiegel z 20.09.2021, URL: <https://www.tagesspiegel.de/wissen/massive-vorteile-durch-zweisprachige-erziehung-4277401.html> i „Die Kinder sind besser vorbereitet auf die Welt“ [„Dzieci są lepiej przygotowani na świat”] w: Wolfsburger Nachrichten z 23.01.2012, URL https://carl-hahn.de/wp-content/uploads/2020/03/Carl-Hahn-PDF-8-Artikel.Wob_Nachrichten.23.1.pdf (ostatni dostęp każdorazowo: 01.12.2022).

²⁴ Patrz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/in-sachsens-kitas.html> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

²⁵ Ze względu na potencjał do poniższego zestawienia włączono mimo to trzy przedszkola z Cottbus/Chósebusz: Ewangelickie Przedszkole Sankt Martin, które utrzymuje stosunki partnerskie z Przedszkolem Nr 6 w Zielonej Górze, m.in. w ramach Funduszu Małych Projektów Euroregionu Spree-Nysa-Bóbr, oraz dwa przedszkola WITAJ, które realizują koncepcję dwujęzycznego niemiecko-dolnośląskiego przedszkola. W związku ze swoim profilem dwujęzycznym niemiecko-dolnośląskim uwzględniono ponadto dwa przedszkola ze Związku Gmin Burg/Bórkowy w Tabeli 1, chociaż leżą poza „obszarem bezpośredniego sąsiedztwa” (p. niżej). Wymienione przedszkola zaznaczono

“ ”

04.11.2022 r. wydział III powiatu Spree-Neiße/Wokrejs Sprjewja-Nysa odniósł się przede wszystkim do stowarzyszenia Haus der Familie Guben e.V. i prowadzonych przez nie przedszkoli w Guben (polscy wychowawcy, w drodze do przekształcenia w dwujęzyczne przedszkole, itp.)

Kwerenda online ofert nauki języków obcych w ponad 50 przedszkolach na obszarze bezpośredniego sąsiedztwa²⁶ wykazała, że około 30% z nich oferuje język angielski, przy czym bezwzględna liczba tych przedszkoli po stronie niemieckiej i polskiej jest mniej więcej równa. Z dostępnych informacji wynika, że język sąsiada jest oferowany tylko w o połowę mniejszej liczbie przedszkoli, w różnych formatach. Ponadto w powiecie Peitz/Picnjo znajdują się cztery przedszkola z dolnołużyckim językiem dodatkowym, w tym przedszkole WITAJ w Jänschwalde/Janšojce oraz przedszkole z grupą WITAJ w Drachhausen/Hochoza.

W związku z łącznie niewielką liczbą przedszkoli po polskiej stronie (18 w stosunku do 33 po stronie niemieckiej) występuje tu wysoki udział ofert językowych zarówno dla języka angielskiego jak i dla języka niemieckiego sąsiada.

Poniżej zostały wymienione te przedszkola na tym terenie, które wyróżniają się poszerzoną ofertą językową (język obcy, język sąsiada, język mniejszości). Wykorzystano przy tym, dodatkową informację urzędów miejskich Guben i Gubina oraz biura ER SNB w Guben:

Tabela 1 Przedszkola i szkoły z oddziałami przedszkolnymi mające ofertę wielojęzyczną w Euroregionie

Miejsce	Placówka	Język sąsiada	Inne języki	Uwagi
Guben	Kita „Children Center Bunte Vielfalt“	POL tägl.		24 miejsca, dzieci 8 narodowości ²⁷

²⁶Koncepcja „obszaru bezpośredniego sąsiedztwa“ nawiązuje do „strefy sąsiedztwa blisko granicy“ z Saksońsko-Dolnośląskiego Studium Pogranicza z 2019 roku i kontynuując kartograficznie ujęty tam obszar bezpośrednio nad Nysą Łużycką lub w niedalekiej komunikacyjnie odległości od kraju sąsiada gmin w powiatach żarskim i krośnieńskim oraz w powiecie SPN w kierunku północnym, por. https://www.kooperation-ohne-grenzen.de/de/instrumente-der-kooperation/grenzraumstudie_sn-pl/ pod hasłem „Detailkarte des grenznahen Nachbarschaftsraums“. Położone na tym terenie samorządy zostały ujęte w tabeli.

²⁷ Organ prowadzący przedszkola „Children Center Bunte Vielfalt“ i „Musikspielhaus“, czyli stowarzyszenie „Haus der Familie Guben e.V.“, aktywnie działa ponadpokoleniowo oferując język polski z rodzimymi mówcami języka polskiego / wolontariuszami pracy opiekuńczej i w ramach ambulatoryjnej pomocy wychowawczej (informacja prezes stowarzyszenia Haus der Familie, Kerstin Leutert-Glasche, w rozmowie z 16.01.2023; p. również rozdz. 2.2.5).

Miejsce	Placówka	Język sąsiada	Inne języki	Uwagi
Guben	Kita „Musikspielhaus“	POL Part.		Part. z Przedszkolem nr 2 w Gubinie, 20% z ponad 100 dzieci jest polskich
Guben	Kita „Montessori Kinderhaus“		ENG fak.	
Guben	Evangelische Kita des Naëmi-Wilke-Stifts	POL Part.		Part. z Przedszkolem nr 2 w Gubinie
Guben	Integrationskita „Regenbogen“	POL Part.		Part. z Przedszkolem nr 1 w Gubinie
Guben	Kita „Waldhaus“	POL PJ, Part.		Part. z Przedszkolem nr 3 w Gubinie
Schenken-döbern/Derbno	Kinderhaus Groß Gastrose		ENG j.spotk.	
Jänschwalde/Janšojce	Kita "Lutki"		DŁ immersja	
Heinersbrück/Móst	"Im Zeichen der Linde"		DŁ	
Tauer/Turjej	Kita "Spatzennest"		DŁ co 2 tyg.	
Drachhausen/Hochoza	Kita "Regenbogen"		DŁ Grp. immersja	
Preilack/Pšíłuk	Kita "Kunterbunt"		ENG wnj.	
Drehnow/Drjenow	Kita "Wirbelwind"		ENG wnj.	
Peitz/Picnjo	Evangelische Kita		ENG fak. tyg.	
Forst (Lausitz)/ Barść (Łużyca)	Kindertagesstätte "Waldhaus"	POL Part.	ENG gr.st.	Part. z Przedszkolem w Brodach
Tschernitz	Kita "Kinderparadies"		ENG j.spotk.	
Wiesengrund/Łukojce	Kita "Sonnenschein"		ENG integ. codz.	
*Striesow/Strjażow	Aktiv-Kita „Vier Jahreszeiten“		DŁ Grp. immersja	
*Burg/Bórkowy	Gesundheitskita „Spreewald-Lutki“		DŁ Grp. immersja	
*Cottbus/Chóšebuz	Witaj-Kita „Mato Rizo“		DŁ immersja	
*Cottbus/Chóšebuz	Witaj-Kita „Villa Kunterbunt“		DŁ immersja	
*Cottbus/Chóšebuz	Ev. Kindergarten Sankt Martin	POL Part.		Part. z Przedszkolem nr 6 w Zielonej Górze
łłowa	Przedszkole Samorządowe w łłowie		ENG z.d.	

Miejsce	Placówka	Język sąsiada	Inne języki	Uwagi
Lipinki Łużyckie	Zespół Szkolno-Przedszkolny w Lipinkach Łużyckich - Przedszkole		ENG tyg.	DEU w szkole podstawowej
Trzebiel	Publiczne Przedszkole Samorządowe w Trzebielu		ENG z.d.	
Łęknica	Przedszkole Miejskie w Łęknicy	DEU PJ, Part.		Part. z przedszkolem w Bad Muskau/Mużaków
Tuplice	Samorządowe Przedszkole w Tuplicach	DEU Zus., PJ		
Brody	Przedszkole Samorządowe w Brodach im. Juliana Tuwima	DEU Part.	ENG fak.	Part. z Przedszkolem Waldhaus in Forst/Baršč
Gubin	Przedszkole miejskie nr 1	DEU Part., Zus. 3-6		Part. z Przedszkolem „Regenbogen“ Guben
Gubin	Przedszkole miejskie nr 2	DEU Part.	ENG z.d.	Part. z Przedszkolem „Musikspielhaus“ Guben i Przedszkolem Ewangelickim Naëmi-Wilke-Stifts
Gubin	Przedszkole miejskie nr 3	DEU PJ, Part. Zus. 4-6		Part. z Przedszkolem „Waldhaus“ in Guben
Gubin	<i>Żłobek Miejski w Gubinie</i>	<i>(DEU od.)</i>	<i>(ENG)</i>	<i>DEU lub ENG dla dwu- i trzylatków planowany</i>
Maszewo	Przedszkole Publiczne w Maszewie		ENG z.d.	
Cybinka	Przedszkole im. Bajkowe Przedszkole w Cybince			DEU w szkole podstawowej
Cybinka	Niepubliczne Przedszkole w Cybince "Kraina Kota w Butach"		ENG	
Torzym	Przedszkole im. Pszczółki Mai w Torzymiu		ENG	

Skróty: ENG – angielski, DEU – niemiecki, DŁ – dolnołużycki, POL – polski; j.spotk. – język spotkaniowy / do poznania, fak. – fakultatywny, integ. – zintegrowany, Grp. – grupa(y), Part. – partnerstwo, PJ – projekt(y), wnj. – wczesna nauka języka, codz. – codziennie, gr.st. – lekce przedsolne dla najstarszych grup, tyg. – tygodniowo, z.d. – zajęcia dodatkowe. Liczby oznaczają grupy wiekowe. * - poza bezpośrednim obszarem sąsiedztwa

W związku z wybraną metodyką badania niniejszy przegląd nie może być traktowany jako kompletny.

Oprócz omówionych już powyżej aspektów ilościowych, które ujawniają koncentrację ofert w miejscach położonych w bezpośrednim sąsiedztwie granicy (zwłaszcza Guben-Gubin), asymetrię między stroną niemiecką i polską, a także przewagę ofert w języku angielskim, należy również rozważyć aspekty jakościowe, zwłaszcza w odniesieniu do popytu. Z rozmów na miejscu po stronie polskiej (przeprowadzonych w dniu 02.11.2022 r. przez Justynę Michniuk, ER SNB, z Dorotą Pawlik, Przedszkole Miejskie nr 2 w Gubinie) wiadomo na przykład, że rodzice wielokrotnie proszą o oferty w języku niemieckim, ale z powodu braku nauczycieli języka niemieckiego można przedstawić jedynie dodatkową ofertę w języku angielskim. Kolejna rozmowa z pracownikiem Urzędu Miejskiego w Gubinie wzmocniła wrażenie, że migracja polskich nauczycieli ze znajomością języka niemieckiego z polskiej części euroregionu do niemieckiej części obszaru bezpośredniego sąsiedztwa jest problemem strukturalnym, który ma trwały wpływ na nauczanie języka niemieckiego jako języka sąsiedzkiego w polskiej części regionu. Z dużym prawdopodobieństwem zostanie on jeszcze pogłębiony przez działania rekrutacyjne ze strony kraju związkowego Brandenburgii. Dotyczy to nie tylko sektora przedszkolnego, ale również szkolnego.

Po niemieckiej stronie zwraca się z kolei uwagę na przeszkody w uznawaniu kwalifikacji polskiej kadry pedagogicznej, jak podkreśliła Kerstin Leutert-Glasche, Haus der Familie Gubin s.V. w rozmowie 16.01.2023 z Justyną Michniuk, ER SNB. Według niej nie ma jeszcze odpowiedniej procedury w tym zakresie. Wielu pracowników z Polski może być zatrudnionych tylko w wymiarze 70%, ponieważ właściwe ministerstwo uznaje ich kwalifikacje tylko w 70%.

2.2.3. Podaż i popyt po stronie niemieckiej (szkolnictwo)

Podobnie jednorodne jak przedstawione w rozdz. 2.2.1 źródła, są również zawarte w nich dane, które odnoszą się do obszaru szkolnictwa. Poniżej przedstawiono wszystkie szkoły w niemieckiej części ER SNB, które zgodnie z kwerendą oferują uczniom naukę języka polskiego.

Tabela 2 Oferty nauki języka polskiego w szkołach niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, przegląd na podstawie opublikowanych informacji MBJS za lata szkolne 2014/15 do 2021/22

Powiat, szkoła	Nazwa szkoły, miejscowość	Oferta 2014/15	Oferta 2015/16	Oferta 2016/17	Oferta 2017/18	Oferta 2021/22
CB 100780	Europaschule Regine Hildebrandt Grundschule Cottbus/Chóśebuz	b.d.	o/n	b.d.	PKZ *3,4,6*	PKZ
CB 100833	Christoph-Kolumbus-Grundschule Cottbus/Chóśebuz	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	PKZ
CB 100948	Fröbel-Grundschule Cottbus/Chóśebuz	j.o. 8	o/n, -	b.d.	b.d.	b.d.
CB 110516	Theodor-Fontane-Gesamtschule mit GOST Cottbus/Chóśebuz	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	PKZ
CB 110553	Lausitzer Sportschule (Gesamtschule mit GOST) Cottbus/Chóśebuz	j.o. 31	j.p.KP 35	j.o. 38	b.d.	l.o. KP, *11-13* +Projekt
CB 120133	Humboldt-Gymnasium Europaschule Cottbus/Chóśebuz	j.o. 115	j.o. KP 115	j.o. 112	l.o. *7-12*	l.o. *7-10*
CB 120236	Max-Steenbeck-Gymnasium Cottbus/Chóśebuz	b.d.	b.d.	j.ojcz., 1 grupa	b.d.	(szkoła partnerska w PL)
CB 120947	Pückler-Gymnasium Cottbus/Chóśebuz	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	PKZ
CB 180300	Schmellwitzer Oberschule Cottbus/Chóśebuz	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	(spotkania DE-PL)
SPN 105790	Grundschule Laubsdorf, Neuhausen/Spre	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	PKZ
SPN 106290	Evangelische Grundschule (Ersatzschule) Groß Közig, Neiße-Malxetal	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	PKZ
SPN 101825	Corona-Schröter-Grundschule Guben	j.spotk. *2-6*	j.spotk *2-6*	j.spotk *2-6*	j.spotk *2-6*	j.spotk *2-6* j.ojcz. *2-6
SPN 101850	Friedensschule Grundschule Guben	b.d.	PKZ	b.d.	j.spotk. *1-2* F *1-6* (fakult.) j.ojcz. *1-6*	j.spotk. *1-2* F *1-6* (fakult.)

Powiat, szkoła	Nazwa miejscowość szkoły,	Oferta 2014/15	Oferta 2015/16	Oferta 2016/17	Oferta 2017/18	Oferta 2021/22
						j.ojcz. *1-6* ²⁸
SPN 110991	Europaschule "Marie & Pierre Curie" (Oberschule) Guben	l.o./l.f. *7-10* 51	l.o./l.f. *7-10* 49	l.o./l.f. *7-10* 58	l.o./l.f. *7-10* 75	l.o./l.f. *7-10* 79
SPN 120327	Pestalozzi-Gymnasium Guben	j.o. *7-10* KP *11,12* + PNPS 106	F *7-10* KP *11,12* + PNPS 115	F *7-10* KP *11,12* + PNPS 137	F *7-10* KP *11,12* + PNPS 143	F *7-10* KP *11,12* + PNPS 157
SPN 100020	Grundschule Forst Mitte, Forst (Lausitz) / Baršć (Łużyca)	b.d.	b.d.	j.ojcz., 2 grupy	b.d.	J.ojcz.
SPN 100067	Grundschule Nordstadt, Forst (Lausitz) / Baršć (Łużyca)	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	j.ojcz. ²⁹
SPN 100043	Grundschule Keune, Forst (Lausitz) / Baršć (Łużyca)	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	PKZ
SPN 110012	Gutenberg Oberschule Forst (Lausitz) / Baršć (Łużyca)	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	j.o. *7-10*
SPN 120017	Friedrich-Ludwig-Jahn-Gymnasium Forst (Lausitz) / Baršć (Łużyca)	j.o. 118	j.o. KP 141	j.o. 144	l.o. *7-12*	j.o. KP *11*
SPN 101230	Astrid-Lindgren-Grundschule Spremberg/Grodok	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	GR

Uproszczone zestawienie na podstawie kilku źródeł.³⁰

²⁸ W związku z niedoborem kadry język polski może być zagwarantowany w Szkole Podstawowej Friedensschule w Guben w roku szkolnym 2022/23 tylko dla 62 uczniów drugiej klasy jako język spotkaniowy. Oferty fakultatywnej nauki polskiego dla 30 uczniów i polskiego ojczystego dla 50 uczniów nie mogą być aktualnie realizowane ze względu na zachorowania.

²⁹ Według MBJS: Oferty dwujęzyczne i certyfikaty językowe, <https://mbjs.brandenburg.de/bildung/gute-schule/bilinguale-angebote-und-fremdsprachenzertifikate.html> - Szkoła Podstawowa Nordstadt razem ze Szkołą Podstawową Forst Mitte.

³⁰ Źródła: Aktualne dane z: MBJS: Portal Szkolny Brandenburgii, <https://schulen.brandenburg.de/suche> w połączeniu z mapą EDUGIS-Brandenburg – szkoły z ofertą nauki języków obcych, <https://schullandschaft.brandenburg.de/edugis/mapservice/extern/schulen/besonderheiten/sprachunterricht.html?sprachen=Polnisch>, i MBJS: Oferty dwujęzyczne i certyfikaty językowe, <https://mbjs.brandenburg.de/bildung/gute-schule/bilinguale-angebote-und-fremdsprachenzertifikate.html>;

Liczby między gwiazdkami oznaczają poziom klas z lekcjami, inne liczny oznaczają liczbę uczniów
Skróty: PKZ – przedmiotowe koło zainteresowań, j.spotk. – język spotkaniowy, o/n – opieka i nadzór;
j.o. – język obcy / l.o. – lekcja obowiązkowa, l.f. – lekcja fakultatywna, KP – kurs podstawowy (kurs na poziomie podstawowym), j.ojcz. – lekcje w języku ojczystym, PNPS – polsko-niemieckie projekt szkolny;
Powiaty: CB - Cottbus/Chósebus, SPN: Spree-Neiße/Sprjewja-Nysa;
Kursy w kolumnie 2021/22 podano dane, które są wymienione jedynie w druku 7/6104 Landtagu Brandenburgii z roku 2022, ale nie występują na „Schulporträt Brandenburg” według stanu na 2021/22.

Dane z czterech szkół w Guben zostały porównane z informacjami przekazanymi mailem przez dyrekcję szkoły pod koniec listopada 2022 roku bezpośrednio autorom niniejszego opracowania i ewentualnie odpowiednio dopasowane.

Na podstawie tego zestawienia ofertę nauki języka polskiego sąsiada w szkołach niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr z ubiegłego roku szkolnego (2021/22) można ująć jak poniżej tabelarycznie i procentowo w stosunku do wszystkich szkół w regionie:

ponadto: Odpowiedzi rządu Brandenburgii na interpelacje w Landtagu, w tym interpelacja nr 2177 deputowanych Gordona Hoffmanna (klub parlamentarny CDU) i prof. dr Michaela Schieracka (klub parlamentarny CDU) z 2022 r. (lekcje języka polskiego w brandenburskich szkołach, druk 7/5867) oraz interpelacja nr 3515 autorstwa Marco Büchela (klub parlamentarny DIE LINKE) z 2018 roku (nauczanie języka polskiego na brandenburskich uczelniach i w szkołach, druk 6/8660) oraz interpelacja nr 2692 tego samego parlamentarzysty z 2017 roku (nauczanie języka polskiego w Brandenburgii, druk 6/6577, odpowiedź: druk 6/6763) – wszystkie dostępne pod adresem:

<https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/index.html>;

MBJS 15.30, 05.08.2016: szkoły w kraju związkowym Brandenburgii, które oferują lekcje języka polskiego i rodzaj oferty, rok szkolny 2015/16, źródło danych: badanie szkolnictwa na dzień: 28.09.2015 w szkołach ogólnokształcących, 02.11.2015 w szkołach kształcenia zawodowego

https://mbjs.brandenburg.de/media_fast/6288/schulen_polnisch_15_16.pdf,

MBJS 15.24, 03.11.2020: liczba uczących się języka polskiego w szkołach publicznych i niepublicznych w roku szkolnym 2019/20 według urzędu ds. oświaty, powiatu i formy szkoły, rodzaje lekcji łącznie, źródło danych: badanie szkolnictwa na dzień 2019/20 na dzień: 02.09.2019 dla szkół ogólnokształcących, 21.10.2019 dla szkół kształcenia zawodowego (Marko Buchta, MdFE Brandenburg, e-mail z 16.11.2020).

Tabela 3 Szkoły w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (część niemiecka) z nauką języka polskiego w roku szkolnym 2021/22

Obszar	Szkoły łącznie	z PL	% z PL	GR lub j. spotk. ³¹	Język obcy	Język ojczysty
Miasto CB	29	6	20,7%	4	2	-
Powiat SPN	36	12	33,3%	5	5	4
<i>W tym: miasto Guben</i>	4	4	100,0%	1	3	2
Euroregion SNB	65	18	27,7%	9	7	4

Źródło: zestawienie informacji z powyższej tabeli³²

Podsumowując, w roku szkolnym 2021/22 około jedna piąta szkół w Cottbus/Chóśebuz i jedna trzecia szkół w powiecie Spree-Neiße/Wokrejs Sprjewja-Nysa oferowała lekcje języka polskiego w takiej czy innej formie. Język polski jako ojczysty oferowany był wyłącznie w dwóch szkołach podstawowych w Forst/Baršć oraz obok innych form nauczania języka polskiego w dwóch szkołach podstawowych w Guben.

Z oceny informacji udostępnionych publicznie przez MBSJ za ostatnie lata na temat możliwości nauki języka polskiego w sektorze szkolnym wyłania się bardzo niejednorodny obraz, który sugeruje pewną fluktuację ofert. Nie jest jednak jasne, czy obraz ten wynika jedynie z wybiórczej lub rozproszonej publikacji danych z odpowiednich badań danych szkolnych, czy też publicznie dostępne dane rzeczywiście odzwierciedlają takie zmiany w terenie.

Brakuje oczywiście regularnego publikowania istotnych informacji o możliwościach nauki języka polskiego według zrozumiałych kryteriów i z zachowaniem niezbędnej przejrzystości.

W przypadku tych szkół, dla których dostępne są dane za wszystkie analizowane lata szkolne, można rozpoznać zmiany w ofercie, czasem nawet przerwy. Nie w każdym przypadku oferta podlega poprawie. Badania wrywkowe na przykładzie Guben doprowadziły do uświadomienia sobie faktu, że na miejscu zdecydowanie dąży się do

³¹ Tzn. oferta języka polskiego w szkole wyłącznie jako grupa robocza lub język spotkaniowy.

³² Łączna liczba szkół na podstawie regionalnej bazy danych dla Niemiec 21111-01-03-4-B: Szkoły, uczniowie i rodzaje szkół (stan na 2020), URL: <https://www.regionalstatistik.de/genesis/online/table/21111-01-03-4-B#astructure> (ostatni dostęp: 02.12.2022).

ciągłości oferty, zwłaszcza że popyt jest niezmienny, ale ograniczenia kadrowe powodują, że nie zawsze można utrzymać ofertę na odpowiednim poziomie.

Z danych na rok szkolny 2021/22 wynika, że nauka języka polskiego jako obcego w regularnym kursie od pierwszej klasy do matury możliwa jest tylko w Guben.

Tabela 4 Wyciąg z: Liczba uczących się języka polskiego w szkołach publicznych i niepublicznych w roku szkolnym 2019/20 z podziałem według urzędu ds. oświaty, powiatu i formy szkoły

Obszar	Szkoła podst.	Szkoła średnia	Zespół szkół	liceum	Druga ścieżka edukacji	Szkoła kształcenia zawod.	Suma
Miasto CB	19	15	58	124	-	-	216
Powiat SPN	139	152	-	345	-	-	636
Euroregion SNB	158	167	58	469	-	-	852
Brandenburgia	714	422	366	952	10	602	3.066

Źródło: Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu (MBSJ)³³

³³ MBSJ 15.24, 03.11.2020, załącznik do maila od Marko Buchty (MDFE) z 16.11.2020; źródło: badanie szkół 2019/20 Urzędu Statystycznego Berlin-Brandenburgia wg informacji MBSJ na dzień: 02.09.2019 dla szkół ogólnokształcących, 21.10.2019 dla szkół kształcenia zawodowego.

W stosunku do całkowitej liczby uczniów daje to następujący udział procentowy:

Tabela 5 Udział uczących się języka polskiego w szkołach publicznych i niepublicznych w roku szkolnym 2019/20 w niemieckiej części Euroregionu SNB

Obszar	Szkoła podst.	Szkoła średnia	Zespół szkół	liceum	Dруга ścieżka edukacji	Szkoła kształcenia zawod.	Suma
Miasto CB	0,4%	1,6%	3,1%	5,7%	-	-	2,1%
Powiat SPN	2,9%	7,3%	-	16,8%	-	-	6,9%
Euroregion SNB	1,7%	5,5%	3,1%	11,1%	-	-	4,4%
Brandenburgia	0,6%	1,0%	1,7%	1,8%	0,6%	1,6%	1,2%

Obliczenia własne na podstawie urzędowej statystyki Kraju Związkowego Brandenburgii³⁴

Wskazówka: Dane ilościowe, takie jak w tabelach 3-5, nie pozwalają oczywiście na wyciągnięcie jakichkolwiek wniosków na temat jakości szkolenia. Tabela 2, ze swoim zróżnicowaniem oferty nauczania języka polskiego, daje ku temu istotne przesłanki.

Merytoryczne i metodyczne aspekty nauczania języka polskiego sąsiada nie mogą być szczegółowo omówione w ramach niniejszej analizy. W tym zakresie broszura „Nachbarsprachenunterricht Polnisch in Brandenburger Schulen im grenznahen Gebiet zu Polen” (Nauczanie języka polskiego sąsiada w szkołach brandenburskich na

³⁴ Wymagane do wyliczeń liczby całkowite uczniów dostępne są pod adresem:

StatBB Statistischer Bericht B I 9 – j / 19 Allgemeinbildende Schulen im Land Brandenburg 2019/20, wyniki wg okręgów administracyjnych i państwowych urzędów ds. Oświaty, Poczdam 2020.

https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/publikationen/Stat_Berichte/2020/SB_B01-09-00_2019j01_BB.xlsx

StatBB Statistischer Bericht B II 1 – j / 19, Berufliche Schulen im Land Brandenburg, rok szkolny 2019/20, łącznie z wynikami według okręgów administracyjnych, Poczdam 07.10.2020.

https://www.statistik-berlin-brandenburg.de/publikationen/Stat_Berichte/2020/SB_B02-01-00_2019j01_BB.xlsx

(ostatni dostęp: 29.09.2022)

obszarze przygranicznym z Polską) oraz inne publikacje LISUM³⁵ dostarczają cennych i szczegółowych informacji.³⁶

2.2.4. Popyt i podaż po stronie polskiej (szkolnictwo)

Z danych dostępnych po stronie polskiej w Banku Danych Lokalnych (BDL) Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) od poziomu krajowego do gminnego wynika, że liczba osób uczących się języka niemieckiego na regularnych zajęciach (P2020)³⁷ spadała w latach 2008-2017, ale od 2018 roku znów rośnie. Trend ten, który oczywiście koreluje również z ogólnym spadkiem liczby ludności w wieku szkolnym³⁸, można zaobserwować zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym (województwo lubuskie), a także dla polskiej części Euroregionu Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr. Jednak tylko w skali kraju nastąpił wzrost liczby uczących się języka niemieckiego przed pogorszeniem koniunktury (do 2011 roku) i tylko dla całej Polski liczba uczących się języka niemieckiego w 2021 roku jest wyższa niż w 2008 roku (+18%). W przygranicznym województwie lubuskim i w polskiej części Euroregionu liczba uczących się języka niemieckiego zmniejszyła się w latach 2008-2021 odpowiednio o -13% wzgl. nawet -20%. W Euroregionie jedynie w Zielonej Górze (miasto i powiat razem) liczba osób uczących się języka niemieckiego w regularnych klasach utrzymywała się na mniej więcej stałym poziomie, patrz tabela pod „m.i p. ZG”. Warto również zauważyć, że

³⁵ Krajowy Instytut Szkolnictwa i Mediów Berlin-Brandenburgia (LISUM): Nachbarsprachenunterricht Polnisch in Brandenburger Schulen im grenznahen Gebiet zu Polen (Lekcje języka polskiego sąsiada w szkołach brandenburskich na pograniczu z Polską), Ludwigsfelde-Struveshof, 2021. Dostęp online na stronie https://lisum.berlin-brandenburg.de/einzelansicht-tt-news-fuer-solr?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5635&cHash=e90f258fb3a97d9c7c68ef02d1ea5a8b wzgl. bezpośrednio jako broszura PDF: https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/fileadmin/bbb/unterricht/faecher/sprachen/polnisch/pdf/Nachbarsprache_Polnisch.pdf; dalsze materiały pod adresem <https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/polnisch> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

³⁶ Dla pogłębienia kwestii dydaktyczno-metodycznych por. np. również pracę doktorską „Zweisprachige polnisch-deutsche Kinder – Polnischkenntnisse im Spracherwerbskontext“ („Polsko-niemieckie dzieci dwujęzyczne – znajomość j. polskiego w kontekście akwizycji języka”) Marty Anna Kulik (Hamburg, 2016), dostępnej online: <https://d-nb.info/1122286481/34> oraz materiały pokonferencyjne „Sprachbildung und Sprachkontakt im deutsch-polnischen Kontext“ (Edukacja językowa i kontakt językowy w kontekście polsko-niemieckim”) (Berlin etc. 2018), patrz <https://www.peterlang.com/document/1056213> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

³⁷ Źródło GUS-BDL P2020 „Uczący się języków obcych w szkołach dla dzieci i młodzieży oraz policealnych” zawiera do 2018 roku tylko zajęcia obowiązkowe, od 2019 zajęcia obowiązkowe i dodatkowe, patrz Wskazówki dotyczące metodyki statystyk, Tabela 7; online: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/cechy/2020> (ostatni dostęp: 07.10.2022).

³⁸ Por. GUS-BDL P2577 Ludność w wieku przedprodukcyjnym (14 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym wg płci, <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/cechy/2577> (ostatni dostęp: 09.12.2022).

spadek w województwie lubuskim jest prawie w całości spowodowany spadkiem w polskiej części ER SNB, podczas gdy wartość z 2021 r. w podregionie gorzowskim (polska część ER Pro Europa Viadrina) jest tylko nieznacznie niższa od wartości z 2008 r.

Tabela 6 Zmiana liczby uczących się języka niemieckiego we wszystkich szkołach dla dzieci i młodzieży oraz w szkołach ponadlicealnych, interpretacja danych za lata 2017 i 2021 – patrz niżej wskazówki metodyczne

Region	2008	2011	2017	2021	Zmiana 2008-2021	
Polska	1.646.576	1.875.761	1.540.301	1.945.350	+298.774	+18%
Lubuskie	81.865	77.414	56.525	71.151	-10.714	-13%
ER SNB	52.470	50.474	34.585	42.012	-10.458	-20%
m. & p. ZG	14.896	15.986	11.282	14.359	-537	-4%

Źródło: GUS-BDL P2020

W odniesieniu do korzystania z dodatkowych możliwości nauki języka niemieckiego (P2021),³⁹ dla których wartości są dostępne do 2018 roku, zróżnicowany obraz wyłania się w obszarze szkół podstawowych, ponieważ można tam zaobserwować wzrost liczby na wszystkich poziomach w latach 2008-2018, patrz tabela. O ile wzrost na poziomie krajowym jest umiarkowany i wynosi +43%, to już w województwie i euroregionie jest silny i wynosi po +150%, a najsilniejszy jest w mieście i powiecie zielonogórskim +270%, przy czym największy wzrost wykazuje miasto.

Tabela 7 Osoby korzystające z dodatkowej oferty nauki języka niemieckiego w szkołach podstawowych w latach 2008 do 2018

Region	2008	2011	2013	2018	Zmiana 2008-2018	
Polska	153.326	167.460	128.168	218.916	+65.590	+43%
Lubuskie	3.406	4.849	3.468	8.762	+5.356	+157%
ER SNB	2.488	3.729	2.669	6.157	+3.669	+147%
m. & p. ZG	347	739	593	1.284	+937	+270%

Źródło: GUS BDL 2021

Wskazówki dotyczące metodyki statystyk:
Zgodnie z Informacją Głównego Urzędu Statystycznego, Lubuskiego Ośrodka Badań

³⁹ Źródło GUS-BDL P2021 „Dodatkowo uczący się języka obcego wg typu szkoły”, oddzielnie wykazano tylko do roku 2018, patrz wskazówki dotyczące metodyki statystyk, Tabela 7; online: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/cechy/2021> (ostatni dostęp: 07.10.2022).

Regionalnych⁴⁰ dane dotyczące nauki języków obcych publikowano do roku 2018 odrębnie dla zajęć obowiązkowych i dodatkowych (P2020 i P2021), podczas gdy od roku 2019 zgodnie z nowym systemem informacji oświatowej nie dokonuje się rozróżnienia między zajęciami obowiązkowymi i dodatkowymi. Należy to uwzględnić przy interpretacji danych statystycznych P2020 od roku 2019. Zajęcia obowiązkowe realizowane są w ramach planu nauczania, podczas gdy język obcy jako przedmiot dodatkowy realizowany jest w ramach tak zwanych „godzin do dyspozycji dyrektora szkoły”. Dane te od roku 2019 są wykazane łącznie dla obu form lekcji nie tylko w statystyce P2020, lecz także w poniżej analizowanych statystykach P3955 i P3962. Obowiązuje przy tym reguła, że każdy uczeń zgłaszany jest tak często, jak często korzysta z oferty nauki.

Co do liczby uczących się w szkołach dla dorosłych (P3955)⁴¹ dostępne są zgodnie z przedstawionymi zasadami metodycznymi jedynie dane za lata 2019 do 2021. Wynoszą one w całej polskiej części ER SNB 344 (2019), 298 (2020) wzgl. 235 (2021) osób, co oznacza spadek o prawie jedną trzecią. Najwyższą i pozostającą na mniej więcej podobnym poziomie liczbę uczących się wykazuje miasto Zielona Góra za podane trzy lata (169 / 183 / 172), co odpowiada połowie wzgl. ponad połowie wszystkich uczących się języka niemieckiego w szkołach dla dorosłych w Euroregionie, i udział ten rośnie.

Udział procentowy uczących się niemieckiego w ogólnej liczbie uczniów (P3962)⁴² jest udokumentowany również za lata 2019 do 2021. Poniżej przedstawiono ten udział w roku 2021 dla obu powiatów przygranicznych – krośnieńskiego (FKR) i żarskiego (FZA) oraz miasta Zielona Góra (ZG), polskiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr (ER SNB), województwa lubuskiego i całej Polski.

⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, Lubuski Ośrodek Badań Regionalnych, informacja mailem z 17.11.2022.

⁴¹ Źródło: GUS-BDL P3955 „Uczący się języków obcych w szkołach dla dorosłych”, obejmuje zajęcia obowiązkowe i dodatkowe, patrz wskazówki dotyczące metodyki statystyk, Tabela 7; online: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/cechy/3955> (ostatni dostęp: 07.10.2022).

⁴² Źródło: GUS-BDL P3962 „Nauczanie języków obcych w % ogółu uczniów w szkole”, również dotyczy wszystkich realizowanych ofert nauki języka, patrz wskazówki dotyczące metodyki statystyk, Tabela 7; online: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/cechy/3962> (ostatni dostęp: 07.10.2022).

Tabela 8 **Udział uczących się języka niemieckiego w ogólnej liczbie uczniów w roku 2021**

Rodzaj szkoły	p. FKR	p. FZA	m. ZG		ER SNB	Woj. Lu.	Polska
Szkoły podstawowe	65,1	62,5	31,2		44,0	44,3	29,8
Licea	100,0	91,8	61,6		73,2	74,3	61,0
Szkoły branżowe I st.	68,8	52,0	31,8		48,8	52,4	23,0
Technika	97,7	99,7	85,6		91,1	94,6	84,2
Szkoły artystyczne	-	-	29,8		29,8	55,7	58,6
Szkoły policealne	-	10,3	39,5		39,8	46,8	4,1
Licea dla dorosłych	-	3,5	21,4		17,7	33,2	4,2

Źródło: GUS-BDL P3962

Pomijając te typy szkół, które nie są dostępne w skali całego kraju (szkoły artystyczne, szkoły policealne i licea dla dorosłych), z przeglądu wyłaniają się pewne prawidłowości: w mieście Zielona Góra, pomimo pozytywnego rozwoju w ostatnich latach liczby korzystających z możliwości nauki języka niemieckiego i stosunkowo wysokich wartości bezwzględnych uczących się języka niemieckiego w porównaniu regionalnym, tylko dość niski odsetek uczniów korzysta z możliwości nauki języka niemieckiego. Ich udział koreluje mniej więcej z (dość niską) średnią krajową. Wyższy, w niektórych przypadkach znacznie wyższy, jest udział w polskiej części Euroregionu SNB jako całości, który koreluje mniej więcej z wartościami województwa lubuskiego. W każdym razie najwyższe proporcje występują w dwóch przygranicznych powiatach krośnieńskim i żarskim, do 100% w liceach powiatu krośnieńskiego i blisko 100% w technikach powiatu żarskiego.

Spośród wszystkich typów szkół, od szczybla krajowego do gminnego, w 2021 r. największy odsetek uczących się języka niemieckiego mają technika, a następnie licea.

Zróżnicowany obraz wyłania się po uwzględnieniu proporcji liczby uczestników egzaminów ósmoklasisty oraz egzaminów maturalnych w 2021 i 2022 roku z języków obcych: angielskiego i niemieckiego.

Staje się jasne, że od poziomu gminnego, poprzez powiatowy, aż do wojewódzkiego, odsetek uczniów zdających egzamin z języka niemieckiego nigdy nie osiągnął w ostatnich dwóch latach poziomu odsetka zdających egzamin z języka angielskiego. Najwyższy był jeszcze w 2021 roku w egzaminach końcowych szkoły podstawowej w mieście Gubin - 66%.

Tabela 9 **Uczniowie przystępujący do egzaminu ósmoklasisty w przedmiotach język angielski [EN] i język niemiecki [DE] oraz udział egzaminowanych z DE w stosunku do**

egzaminowanych z EN w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (polska część) w latach 2021 i 2022

Obszar/ egzaminowani	2021 EN	2021 DE	2021 DE wobec EN	2022 EN	2022 DE	2022 DE wobec EN
Miasto Gubin	89	59	66%	144	52	36%
Gmina Gubin	31	19	61%	48	25	52%
Powiat krośnieński	327	158	48%	538	147	27%
Powiat żarski	681	211	31%	986	264	27%
Miasto Zielona Góra	1.313	123	9%	1.618	189	12%
Euroregion SNB	4.931	915	19%	7.229	952	13%
Woj. Lubuskie	8.092	1.482	18%	11.678	1.568	13%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu (OKE)⁴³

Generalnie rzecz ujmując udział uczniów zdających egzamin z języka niemieckiego jest nie tylko znacznie niższy od zdających język angielski, ale udział ten stale maleje i tendencja ta utrzymuje się po także roku 2019 i 2020.

Tabela 10 Uczniowie przystępujący do egzaminu maturalnego w przedmiotach język angielski [EN] i język niemiecki [DE] oraz udział egzaminowanych z DE w stosunku do egzaminowanych z EN w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (polska część) w latach 2021 i 2022

Obszar egzaminowani	2021 EN	2021 DE	2021 DE wobec EN	2022 EN	2022 DE	2022 DE wobec EN
Miasto Gubin	86	21	24%	106	21	20%
Powiat krośnieński	134	38	28%	160	44	28%
Powiat żarski	481	99	21%	436	82	19%
Miasto Zielona Góra	1.439	217	15%	1.345	170	13%
Euroregion SNB	3.275	499	15%	3.220	408	13%
Woj. Lubuskie	5.347	893	17%	5.298	720	14%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu (OKE)⁴⁴

⁴³ Patrz: https://www.oke.poznan.pl/cms.5330.wyniki_i_analazy.htm,
por. także <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/> (ostatni dostęp: 02.12.2022)

⁴⁴ Patrz wyżej.

Mimo pewnych wybiórczych rocznych wahań, które nie wydają się podlegać żadnym rozpoznawalnym prawidłowościom (zob. Tabela 11), zestawienia te uświadamiają, jak bardzo nauka języka niemieckiego jest z tyłu w stosunku do języka angielskiego, nawet w obszarze najbliższego sąsiedztwa. W gminie miejsko-wiejskiej Gubin w powiecie krośnieńskim tendencja ta utrzymuje się - choć zaczynając od stosunkowo wysokiego odsetka zdających język niemiecki. W powiecie żarskim i mieście Zielona Góra wydaje się, że nastąpiła stabilizacja na niskim poziomie. Możliwe przyczyny tych tendencji zostały omówione w rozdziale 3.2.2. niniejszego opracowania.

Tabela 11 Udział procentowy uczniów przystępujących do egzaminu ósmoklasisty (EÓ) i egzaminu maturalnego (Abi) w przedmiocie język niemiecki [DE] w stosunku do liczby uczniów przystępujących do egzaminu z języka angielskiego [EN] w wybranych samorządach Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr (polska część) w latach 2019 do 2022, w procentach (EN = 100%)

Rok	2019		2020		2021		2022	
	EÓ	Abi	EÓ	Abi	EÓ	Abi	EÓ	Abi
<i>Gmina Gubin</i>	215%	-	178%	-	61%	-	36%	-
<i>Miasto Gubin</i>	95%	35%	81%	31%	66%	24%	52%	20%
Powiat krośnieński	67%	23%	61%	30%	48%	28%	27%	28%
Powiat żarski	37%	25%	23%	22%	31%	21%	27%	19%
Miasto Zielona Góra	18%	16%	12%	13%	9%	15%	12%	13%

Obliczenia własne na podstawie bazy danych OKE

2.2.5. Ponadpokoleniowe możliwości nauki języka polskiego / niemieckiego

Ponadpokoleniowe możliwości nauki języka występują w niemieckiej części ER SNB w formie kursów (online oraz stacjonarnych):

- Na Powiatowym Uniwersytecie Ludowym (Kreisvolkshochschule Spree-Neiße/Wokrejsna ludowa wusoka šula Sprjewja-Nysa) (aktualnie kursy na poziomie A1 w Guben i Forst (Lausitz)/Barść (Łużyca), tam także kursy na poziomach A2 i B1)⁴⁵

⁴⁵ Patrz <https://www.kreisvolkshochschule-spn.de/programm/sprachen/kategorie/28?orderby=kurzbez&orderbyasc=1> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

- W Szkole Języka i Kultury Dolnośląskiej (Schule für Niedersorbische Sprache und Kultur / Šula za dolnosersbsku rěc a kulturu) w Cottbus/Chóšebuz (aktualnie kursy na poziomach A1 do B2)⁴⁶
- Na BTU Cottbus-Senftenberg (np. ćwiczenia z języka polskiego Start A1.1 w semestrze zimowym 2022/23)⁴⁷
- W Stowarzyszeniu polsko-Niemieckim (Deutsch-Polnischer Verein Cottbus e.V.) (raz w tygodniu kurs polskiego dla członków stowarzyszenia)⁴⁸
- W Stowarzyszeniu „Haus der Familie Guben e.V.“ w formie różnych łatwo dostępnych ofert międzypokoleniowych, m.in. raz w tygodniu kurs języka polskiego (od lutego 2023 również dla młodzieży w ramach pracy opiekuńczej/wsparcia szkolnego) i Polsko-Niemiecka Akademia Kreatywności, Polsko-Niemiecki Weekend Rodzinny (w szczególności w Centrum Edukacji Rodzinnej i Wypoczynku Grieben/Grěšna). Stowarzyszenie Haus der Familie e. V. oferuje pomoc wychowawczą i opiekę ze strony rodzimych mówców języka polskiego – są to zazwyczaj wolontariusze z Gubina.⁴⁹

Na uwagę zasługuje fakt, że po stronie niemieckiej występują oferty online, które oczywiście mogą być wykorzystywane również w ER SNB, mianowicie oferowany przez Lektorat im. Emila Krebsa w Centrum Kompetencji i Koordynacji Języka Polskiego (KoKoPol) bezpłatny kurs online języka polskiego (raz w tygodniu na platformie zoom, od poziomu A0-A1 do poziomu A2).⁵⁰

⁴⁶ Patrz

https://daten2.verwaltungsportal.de/dateien/seitengenerator/f8cc88d4e4284888356cc68869ee23fc77901/polnisch_herbst_2022.pdf na stronie <https://www.sorbische-wendische-sprachschule.de/> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

⁴⁷ Patrz <https://www.b-tu.de/sprachen/sprachen/studienbegleitung/polnisch> (ostatni dostęp: 12.10.2022).

Zgodnie z ustną informacją wykładowczynie Brygidy Pikos w ubiegłym semestrze z oferty tej korzystały tylko 2 osoby, w bieżącym semestrze 5 osób. W związku z wyższym poziomem docelowym wielu zainteresowanych nie korzysta z tej oferty, tylko kieruje się od razu do Szkoły Języka i Kultury Dolnośląskiej (Schule für Niedersorbische Sprache und Kultur / Šula za dolnosersbsku rěc a kulturu), gdzie można osiągnąć poziom B2.

⁴⁸ Patrz <https://www.dpv-cottbus.de/> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

⁴⁹ Patrz <https://www.haus-der-familie-guben.de/polnisch-kurs.html>, <https://www.haus-der-familie-guben.de/deutsch-polnische-kreativakademie.html> i <https://www.haus-der-familie-guben.de/deutsch-polnisches-familienwochenende.html> (ostatni dostęp: 07.11.2022)

⁵⁰ Patrz <https://kokopol.eu/polnisch-lernen/regelmaessiger-onlinekurs-polnisch/> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

W polskiej części ER SNB możliwości nauki języka niemieckiego w obszarze pozaszkolnym lub pozalekcyjnym są oferowane przede wszystkim przez prywatnych i publicznych oferentów za opłatą.⁵¹

Istnieją przy tym różne profile kursów, np. kursy podstawowe, kursy doszkalające, kursy związane z pracą zawodową, np. w dziedzinie medycyny.

Na koniec należy wspomnieć o kursach językowych samego Euroregionu Spree-Neiße-Bober e.V., które są oferowane dla pracowników administracji oraz dla wolontariuszy.

Jako przykład w załączniku B na s. 100 niniejszego opracowania wymieniono liczbę uczestników polskich kursów oferowanych przez Euroregion w ramach projektów INTERREG DIALOG i DIALOG 2.0.

2.2.6. Kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli oraz uznawania kwalifikacji zawodowych

W dokumencie pod tytułem „Zur Situation des Polnischunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland [O sytuacji w nauczaniu języka polskiego w Republice Federalnej Niemiec] (uchwała konferencji ministrów oświaty RFN z 22.08.1991 w brzmieniu z 26.11.2020)⁵² możliwości zdobycia kwalifikacji pedagogicznych w zakresie nauczania języka polskiego w Kraju Związkowym Brandenburgii streszczone są w następujący sposób:

„Kwalifikacje nauczycielskie w zakresie przedmiotu język polski dla wszystkich poziomów nauczania można zdobyć w ramach kształcenia podstawowego (studia na Uniwersytecie w Poczdamie i staż), jak również w ramach studiów doszkalających. Kształcenie podczas stażu się w Seminarium Nauczycielskim w Cottbus.”

⁵¹ Np. przez: Centrum Edukacji Dorosłych w Żarach; Łużycka Szkoła Wyższa im. Jana Benedykta Solfy z siedzibą w Żarach; Szkoła Języków Obcych "Świat Języków" s.c., Żary; HELLMANN EUROCOLOR, Zielona Góra; Stowarzyszenie Excalibur, Zielona Góra; Truskiewicz, Zielona Góra; Centrum Doradczo Szkoleniowe, Szprotawa; Big Ben Training, Świebodzin - patrz <https://lubuskie.kursy-jezykowe.edubaza.pl/>; por. również <https://www.oferteo.pl/jezyk-niemiecki/lubuskie> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

⁵² Patrz https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/1991/1991_08_22-Situation_Polnischunterricht.pdf, por. zasadniczo: <https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/qualifizierung/ausbildung-fuer-lehrkraefte/lehrkraefteausbildung-im-land-brandenburg> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

W odniesieniu do programu kształcenia nauczycieli, ulotka Uniwersytetu w Poczdamie stwierdza:⁵³

„Program studiów dla nauczycieli języka polskiego dla poziomu szkoły średniej I & II stopnia na Uniwersytecie w Poczdamie obejmuje trzyletnie studia licencjackie oraz dwuletnie magisterskie, na których wybiera się specjalizację w zakresie poziomu szkoły średniej I lub II stopnia.”

Szczegółowe informacje na temat kierunków **studiów nauczycielskich licencjackich w zakresie języka polskiego na poziomie szkoły średniej I i II stopnia oraz studiów nauczycielskich magisterskich w zakresie języka polskiego na poziomie szkoły średniej I i II** znajdują się na odpowiednich stronach Uniwersytetu w Poczdamie.⁵⁴

Odpowiedzi rządu krajowego na interpelacje deputowanych w parlamencie sprawiają wrażenie, że obecne wykorzystanie dostępnych możliwości studiowania - w stosunku do potencjalnego zapotrzebowania na nauczycieli języka polskiego jako języka sąsiada, szczególnie na bezpośrednim obszarze sąsiedztwa - jest niewystarczające.

W odpowiedzi rządu krajowego na interpelację nr 2177 posłów Gordona Hoffmanna (klub parlamentarny CDU) i prof. dr Michaela Schieracka (klub parlamentarny CDU) z 2022 r. (nauczanie języka polskiego w szkołach brandenburskich, druk nr 7/5867, odpowiedź: druk nr 7/6104) stwierdza się:

„Do 25 miejsc na studia rocznie na studiach nauczycielskich dla przedmiotu język polski na Uniwersytecie w Poczdamie (bez urzędowych limitów miejsc, z testem umiejętności). Z tego około 3 do 5 miejsc rocznie jest zajętych. [...] Na stażu jest obecnie czterech kandydatów na nauczycieli (stan na dzień 21.07.2022) z przedmiotu język polski.”

Podczas gdy program kształcenia nauczycieli języka polskiego na studiach w Poczdamie jest wykorzystywany w mniej niż 20%, uczelnie brandenburskie w trzech polsko-niemieckich euroregionach (Brandenburski Uniwersytet Techniczny Cottbus-Senftenberg (BTU), Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą i Szkoła

⁵³ Dostępna na stronie <https://studieren.de/polnisch-lehramt-universitaet-potsdam.studienprofil.t-0.a-452.c-175.p-62596.html> wzgl. bezpośrednio jako ulota w PDF: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/slavistik/Studieng%C3%A4nge_neu/190501_Polnisch_Lehramt_web.pdf (ostatni dostęp: 12.10.2022)

⁵⁴ Patrz <https://www.uni-potsdam.de/de/studium/studienangebot/lehramt/bachelor/polnisch> i <https://www.uni-potsdam.de/de/studium/studienangebot/lehramt/master/polnisch> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

Wyższa na rzecz Zrównoważonego Rozwoju w Eberswalde) nie oferowały dotychczas odpowiednich programów kształcenia nauczycieli.

Zapowiedź rządu krajowego o utworzeniu studiów dla nauczycieli szkół podstawowych w BTU Cottbus-Senftenberg, wprawdzie w lokalizacji Senftenberg/Zły Komorow, a więc poza Euroregionem, można uznać za pierwszy sygnał do podjęcia działań mających na celu usunięcie tego braku. BTU cytuje komunikat prasowy rządu krajowego w tej sprawie:

„Kraj związkowy Brandenburgia rozszerza swoje możliwości kształcenia nauczycieli: Z zastrzeżeniem decyzji budżetowej parlamentu krajowego, w 2023 roku zostanie na to przeznaczone dodatkowe 5,21 mln euro, a w 2024 roku około 7,1 mln euro. Brandenburski Uniwersytet Techniczny Cottbus-Senftenberg (BTU), Centrum Kształcenia Nauczycieli i Badań Edukacyjnych (ZeLB) Uniwersytetu w Poczdamie oraz Instytut Doskonalenia Nauczycieli na Uniwersytecie w Poczdamie (WiB) e.V. będą w najbliższych miesiącach wspólnie z Ministerstwem Nauki i Ministerstwem Edukacji opracowywać koncepcję studiów dla nauczycieli szkół podstawowych w Senftenbergu.”⁵⁵

Jeśli chodzi o uznawanie zagranicznych kwalifikacji nauczycielskich w Brandenburgii, MBSJ informuje potencjalnych kandydatów w następujący sposób:

„W kraju związkowym Brandenburgia mają Państwo możliwość zatrudnienia się w szkolnictwie jako nauczyciel z kwalifikacjami nauczycielskimi uzyskanymi za granicą. Jeśli istnieje odpowiednia potrzeba zatrudnienia, możliwa jest również praca w szkolnictwie kraju związkowego Brandenburgii bez równoważności kwalifikacji nauczycielskich lub odpowiedniego wniosku o uznanie. Informacje na ten temat można znaleźć w zakładce „Einstellung in den Schuldienst” („Zatrudnienie w szkolnictwie”).

Jeśli Państwo ubiegają się również o uznanie zagranicznych kwalifikacji nauczycielskich za kwalifikacje nauczycielskie w kraju związkowym Brandenburgii, a tym samym o równoważność zagranicznych kwalifikacji nauczycielskich z brandenburskimi kwalifikacjami nauczycielskimi, mogą Państwo wystąpić do nas z wnioskiem o uznanie

⁵⁵ Patrz: Brandenburski Uniwersytet Techniczny Cottbus-Senftenberg (BTU) / Home / Mitteilungen / Nauczyciele szkół podstawowych będą w przyszłości pochodzić z Łużyc (z datą 25.11.2022), <https://www.b-tu.de/news/artikel/22574-grundschullehrkraefte-kommen-kuenftig-aus-der-lausitz> (vom 25.11.2022) i Ministerstwo Oświaty, Młodzieży i Sportu (MBSJ) / Aktuelles / Pressemitteilungen / Nauczyciele szkół podstawowych będą w przyszłości pochodzić z Łużyc (z datą 29.11.2022), <https://mbjs.brandenburg.de/aktuelles/pressemitteilungen.html?news=bb1.c.747306.de> (ostatni dostęp dla obu adresów URL: 04.12.2022).

*zagranicznych kwalifikacji nauczycielskich za kwalifikacje do objęcia stanowiska nauczyciela w Brandenburgii.*⁵⁶

Warunkiem uznania kwalifikacji jest:

- Całkowicie zakończone kształcenie na kierunku nauczycielskim,
- Nabycie (w kraju zdobycia kwalifikacji) prawa do nauczania w przedmiotach, które są również w Brandenburgii przedmiotem kształcenia pedagogicznego na danym stanowisku nauczycielskim, oraz
- Brak istotnych różnic (różnic w wykształceniu) pomiędzy zagranicznymi kwalifikacjami nauczycielskimi i kwalifikacjami na danym stanowisku nauczycielskim w Brandenburgii lub wyrównanie takich różnic dzięki stosownemu doświadczeniu zawodowemu, inne udokumentowane kwalifikacje wzgl. ukończenie szkolenia wyrównawczego.

Tryb postępowania jest dokładnie wyjaśniony na cytowanej stronie internetowej MBJS.

O tym, na jakie przeszkody mogą natrafić polscy kandydaci, dowiadujemy się z ulotki „Serdecznie zapraszamy do Brandenburgii! / Herzlich Willkommen - Lehrerin/Lehrer werden im Land Brandenburg!”, którą udostępnia również MBJS. W nim potencjalni nauczyciele z Polski są więc informowani o swoich możliwościach:

„Wielu nauczycieli z Polski studiowało tylko jeden przedmiot nauczania. Mimo to mogą oni być zatrudnieni w brandenburskim szkolnictwie na czas określony lub na stałe. Jeżeli oprócz „studiowanego” przedmiotu nauczają Państwo również innych przedmiotów, to nazywa się to „nauczaniem bezprzedmiotowym” (bez przygotowania pedagogicznego – przyp. tłum.). Jeśli mają Państwo duże doświadczenie w tej dziedzinie, możliwe jest nauczanie tego przedmiotu.

Istnieje możliwość studiowania u nas drugiego przedmiotu, a także zdobycia kwalifikacji do zawodu nauczyciela na podstawie naszego prawa.

⁵⁶ Patrz MBJS / Bildung / Lehrerin – Lehrer in Brandenburg / Anerkennung von Abschlüssen / Ausländische Lehrerqualifikationen, <https://mbjs.brandenburg.de/bildung/lehrerin-lehrer-in-brandenburg/anererkennung-von-abschluessen/auslaendische-lehrerqualifikationen.html> - por. portal RFN „Anerkennung in Deutschland“ („Uznawania w Niemczech“), <https://www.anererkennung-in-deutschland.de/html/pl/specjalisci.php> (ostatni dostęp: 04.12.2022)

*Warto się postarać, bo obywatele polscy, jeśli spełniają pozostałe wymagania wynikające z prawa mianowania urzędników państwowych, również mogą być zatrudnieni w ramach mianowania na urzędników państwowej służby cywilnej.*⁵⁷

W rzeczy samej kraj związkowy Brandenburgia szuka w sposób ukierunkowany nauczycieli w Polsce, jak na przykład pokazuje to artykuł „Brandenburgia szuka nauczycieli w Polsce” na platformie Kancelarii Stanu kraju związkowego www.brandenburgia.pl. Czytamy tam:

*„Landowe ministerstwo oświaty opublikowało formularz zgłoszeniowy dla osób będących zainteresowanych podjęciem pracy nauczyciela lub wychowawcy w Brandenburgii. Od kandydatów oczekiwana jest oprócz odpowiednich kwalifikacji zawodowych znakomita znajomość języka niemieckiego, oferowane są natomiast bardzo dobre zarobki i pewne miejsce pracy. W 2019 roku w brandenburskich szkołach publicznych nauczało 122 pedagogów z polskim paszportem, w 2018 roku było ich 106.”*⁵⁸

Z opracowania związków zawodowych „Erziehung und Wissenschaft (GEW)” pod tytułem „Verschenkte Chancen?!“ („Roztrwonione szanse?!“) o praktycznym uznawaniu i zatrudnianiu nauczycieli-immigrantów w Niemczech w roku w roku 2021 wyłania się wnioski, że regulacje dotyczące uznawania kwalifikacji i możliwości zdobycia kwalifikacji przez nauczycieli z zagranicy w Brandenburgii są w porównaniu z resztą RFN bardzo dobre, w praktyce jednak nie prowadzą do pożądanego trwałego zatrudnienia nauczycieli.⁵⁹

⁵⁷ Ulotka dostępna jest pod adresem URL

https://mbjs.brandenburg.de/media_fast/6288/flyer_polien_final_dezember_2018.pdf na stronie MBJS / Bildung / Lehrerin – Lehrer in Brandenburg, <https://mbjs.brandenburg.de/bildung/lehrerin-lehrer-in-brandenburg.html> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

⁵⁸ Artykuł z 02.07.2019), <https://www.brandenburgia.pl/brandenburgia-szuka-nauczycieli-w-polsce/> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

⁵⁹ Patrz komunikat prasowy GEW „Mehr migrierte Lehrkräfte an die Schulen!“ („Potrzeba więcej nauczycieli z zagranicy do szkół“) z 06.09.2021, <https://www.gew.de/presse/pressemitteilungen/detailseite/gew-mehr-migrierte-lehrkraefte-an-die-schulen>, w połączeniu z opracowaniem „Verschenkte Chancen?!“, dostępnym pod adresem <https://www.gew.de/aktuelles/detailseite/gew-stellt-studie-vor-mehr-migrierte-lehrkraefte-an-die-schulen> → <https://www.gew.de/fileadmin/media/publikationen/hv/Themen/Migration/202108-Migrierte-Lehrkraefte-2021-A4-web.pdf>. Por. również artykuł „Niemcy: tysiące nauczycieli z zagranicy bez pracy – zmarnowany potencjał” polskiego programu „Deutsche Welle”, <https://www.dw.com/pl/niemcy-tysi%C4%85ce-nauczycieli-z-zagranicy-bez-pracy-zmarnowany-potencia%C5%82/a-59100809> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

Kształcenie nauczycieli dla przedmiotu język niemiecki w Polsce odbywa się na pięcioletnich studiach germanistyki o specjalności nauczycielskiej. Składają się one z 3-letnich studiów I stopnia licencjackich filologii germańskiej dla specjalizacji nauczycielskiej 2-letnich studiów stacjonarnych II stopnia magisterskich filologii germańskiej dla specjalizacji nauczycielskiej.

W Euroregionie możliwość takiego kształcenia istnieje na Uniwersytecie Zielonogórskim,⁶⁰ a w regionie na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu⁶¹ i Uniwersytecie Wrocławskim,⁶² w obu przypadkach w instytutach filologii germańskiej.

W Euroregionie, ani nigdzie w Brandenburgii czy województwie lubuskim nie ma odpowiednika dwujęzycznych studiów polonistyczno-germanistycznych, takich jak oferują wspólnie Uniwersytet Szczeciński i Uniwersytet w Greifswaldzie⁶³. Transgraniczne podejście, jednak bez specjalności nauczycielskiej, praktykowane jest na Uniwersytecie Europejskim Viadrina (EUV) i wspólnie z Uniwersytetem Adama Mickiewicza (AMU) prowadzonym Collegium Polonicum w Słubice, a mianowicie w formie licencjackiego kierunku „Interkulturelle Germanistik / Filologia germańska,

⁶⁰ Patrz <https://uczelnie.info.pl/filologia-germanska-w-zielonej-gorze/> i <http://rekrutacja.uz.zgora.pl/kierunek/filologia-filologia-germanska/> w połączeniu z <http://www.ifg.uz.zgora.pl/> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

⁶¹ Patrz <http://germanistyka.amu.edu.pl/pl/index.php/rekrutacja> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

⁶² Patrz <http://www.ifg.uni.wroc.pl/rekrutacja/opis-studiow/studia-stacjonarne/> oraz <http://www.ifg.uni.wroc.pl/dydaktyka/studia-stacjonarne-i-stopnia/plany-studiow/> i <http://www.ifg.uni.wroc.pl/dydaktyka/studia-stacjonarne-ii-stopnia/plany-studiow-2/> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

⁶³ Na temat kierunku studiów „Dwujęzyczne studia nauczycielskie polonistyczno-germanistyczne (Double Degree)“ czytamy na stronie internetowej Uniwersytetu w Greifswaldzie: „Dwujęzyczny kierunek nauczycielki „Double-Degree” (z dwoma dyplomami) obejmuje przedmioty język polski i język niemiecki w liceach niemieckich (Gymnasien) oraz w szkołach podstawowych (klasy 4-8) i ponadpodstawowych w Polsce. Studia prowadzone są na zmianę na Uniwersytecie w Greifswaldzie (UG) i Uniwersytecie Szczecińskim (US). Regularny czas trwania studiów wynosi 10 semestrów. Studenci uzyskują dwa dyplomy: ukończenie pierwszego egzaminu państwowego dla nauczycieli liceów kraju związkowego Meklemburgia-Pomorze Przednie po niemieckiej stronie oraz licencjat i magister po stronie polskiej. Z tymi kwalifikacjami absolwenci mogą podjąć pracę jako nauczyciel po obu stronach granicy“, <https://www.uni-greifswald.de/studium/vor-dem-studium/studienangebot/studienfaecher/d/deutsch-polnisch-binational/>. Por. informacje Uniwersytetu Szczecińskiego pod tytułem „Polonistyczno – germanistyczne wspólne studia nauczycielskie – NOWOŚĆ“, <https://kandydaci.usz.edu.pl/polonistyczne-germanistyczne-wspolne-studia-nauczycielskie-nowosc/> (ostatni dostęp: 04.12.2022)

specjalność germanistyka międzykulturowa⁶⁴ i „Polenstudien / Studia o Polsce“⁶⁵ oraz na wspólnym kierunku magisterskim EUV i AMU o profilu międzynarodowym „Język – Media – Społeczeństwo” („Sprache – Medien – Gesellschaft mit der internationalen Track-Option) – „Intercultural Communication Studies [MICS]“.⁶⁶

2.2.7. Ekskurs: Społeczno-ekonomiczne warunki ramowe na przykładzie Euromiasta Guben-Gubin

Jak wynika z analizy, jedynym miejscem, w którym język polski jako obcy jest obecnie nabywany w całej niemieckiej części badanego obszaru w ramach ciągłej nauki od pierwszej do dwunastej klasy, jest miasto Guben. Ponadto miasto i gminę Gubin można ze względu na odsetek egzaminów zdawanych w języku niemieckim (patrz np. Tabela 9 i Tabela 11) uznać, mimo wszelkich redukcji, za twierdzą nauki języka niemieckiego sąsiada.

To oraz fakt, że Guben jest jedynym „dwumiastem” w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr⁶⁷, a tym samym potencjalnym pionierem współpracy polsko-niemieckiej w zakresie nauczania języków sąsiada niemieckiego i polskiego, sugeruje bliższe przyjrzenie się sytuacji w Guben i Gubinie. W tym celu można sięgnąć do ustaleń z analizy społeczno-gospodarczej Guben-Gubin w ramach projektu Interreg „Dwa ratusze – jedno Euromiasto, II etap”, którą spółka INFRASTRUKTUR & UMWELT

⁶⁴ Patrz <https://www.kuwi.europa-uni.de/de/studium/bachelor/germanistik/index.html> i https://www.cp.edu.pl/pl/studia/kierunki_studiow/fil_germ/index.html w połączeniu z wywiadami https://www.cp.edu.pl/pl/public_relations/z-zycia-uczelni/germanistyka/index.html i https://www.cp.edu.pl/pl/public_relations/z-zycia-uczelni/wywiad-germanistyka/index.html (ostatni dostęp: 04.12.2022)

⁶⁵ Patrz <https://study.europa-uni.de/de/kuwi/bachelor/polenstudien/index.html> i https://www.cp.edu.pl/pl/studia/kierunki_studiow/studia-o-polsce/index.html (ostatni dostęp: 04.12.2022)

⁶⁶ Na ten temat patrz <https://study.europa-uni.de/de/kuwi/master/index.html> → <https://study.europa-uni.de/de/kuwi/master/MASMG/Tracks/index.html> i strona samego profilu: <https://www.kuwi.europa-uni.de/de/studium/master/smg/Track-Intercultural-Communication- MICS /index.html> w połączeniu z https://www.cp.edu.pl/pl/studia/Rekrutacja/studia-drugiego-stopnia-uzupelniajace-magisterskie-UAM-EUV/Kultur_kom_miedz/index.html i <https://amu.edu.pl/en/admissions/master-degree-programs/master-of-intercultural-communication-studies-mics> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

⁶⁷ Dokładniej mówiąc Guben-Gubin jest jedynym dwumiastem, które leży w całości w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr, ponieważ niemiecka część Bad Muskau/Mużaków-Łęknica należy do Euroregionu Nisse-Nisa-Nysa, a para Forst (Lausitz)/Baršć(Łużyca)-Brody nie jest ze sobą powiązana urbanistycznie w taki sposób, żeby mówić o dwumieście.

opracowała na zlecenie miasta Guben równoległe do niniejszej analizy. Poniższe cytaty pochodzą z projektu sprawozdania z realizacji projektu na dzień 02.12.2022 r.; wymienione dane zostały z reguły przekazane bezpośrednio przez gminy Guben i Gubin, chyba że zaznaczono inaczej.

Skupiono się tu przede wszystkim na rozpatrzeniu tych warunków ramowych, które mają istotny wpływ na konkretne zapotrzebowanie na oferty nauki języka, a mianowicie na obecności rodzimych użytkowników języka z kraju sąsiedniego

Przedszkola

„Liczba polskich dzieci w przedszkolach w Guben stale rosła od prawie 70 w roku 2010/2011 do ponad 150 dzieci w roku 2020/2021 (miasto Guben, statystyka przedszkoli 2010 – 2021).“

(Analiza społeczno-ekonomiczna Guben-Gubin, projekt, s. 18)

Poniższa tabela przedstawia podane przez Urząd Miasta Guben w powyższym cytacie liczby (Statystyka przedszkoli 2010 – 2021) w szczegółach.

Tabela 12 Liczba dzieci w przedszkolach, stan na 1 marca = II kwartał

Przedszkola w Guben	2010	2011	2013	2015	2017	2019	2020	2021
Dzieci w przedszkolach łącznie	931	927	924	933	1.000	1.017	1.005	980
* z tego polskiego pochodzenia	66	69	73	75	88	126	127	152
* udział procentowy dzieci polskich	7,1%	7,4%	7,9%	8,0%	8,8%	12,4%	12,6%	15,5%

Źródło: Urząd Miasta Guben, statystyka przedszkoli 2010 – 2021

Podczas gdy ogólna liczba dzieci w opiece przedszkolnej wzrosła od 2010 do 2021 roku tylko o około 5%, to odsetek polskich dzieci wzrósł o ponad 130%, z 7,1% do 15,5%. Warto zauważyć, że liczby w latach 2020/2021 nadal rosły, pomimo pandemii koronawirusa. Potrzeba opieki w języku ojczystym w gubeńskich przedszkolach oraz potencjał, jaki niesie ze sobą przebywanie z większymi grupami dzieci różnojęzycznych, jest bardzo wyraźny w tym rozwoju.

Z kolei w Gubinie nie wiadomo nic o tym, żeby do przedszkoli uczęszczały dzieci pochodzenia niemieckiego.

„Należy zauważyć, że opieka nad dziećmi po stronie niemieckiej obejmuje również opiekę w świetlicach. [...]“

Według Urzędu Miasta Guben dzieci z polskim obywatelstwem mogą być przyjęte do placówek przedszkolnych w Guben tylko wtedy, gdy miejsce stałego pobytu dziecka (adres zameldowania) znajduje się w Niemczech. Tylko wówczas powstaje roszczenie prawne do opieki nad dziećmi w przedszkolu i jej finansowanie. Nie ma porozumienia między Niemcami a Polską w sprawie przejścia kosztów opieki dziennej nad dziećmi.” (tamże, s. 18)

Szkoły

„W roku 2021/2022 do gubeńskich szkół uczęszczało 53 uczniów zamieszkałych w Polsce, nieco mniej niż w roku 2017/2018 (63). Spośród nich 34 uczniów uczyło się w Pestalozzi-Gymnasium w latach 2021/2022 (Miasto Guben, Statystyka szkolna 2010 - 2021, powiat SPN 2022), między innymi w ramach polsko-niemieckiego projektu szkolnego, który oferuje możliwość uczęszczania do klas 9-12 i zdawania niemieckiej matury (dla kontekstu patrz ER SNB 2022).

W latach 2021/22 w gubińskich szkołach nie uczył się żaden niemiecki uczeń, ale uczyło się 91 uczniów z Ukrainy (UmwG PNPk 2022). Według danych Urzędu Miasta Guben w 2022 roku w trzech szkołach prowadzonych przez miasto Guben (2 szkoły podstawowe, 1 szkoła średnia) było 125 Polaków, 40 Ukraińców i 140 uczniów dalszych 21 narodowości, łącznie 305 uczniów obcego pochodzenia, co odpowiada 29% wszystkich uczniów tych szkół.” (tamże, s. 16)

Tabela 13 Miasto Guben: Uczniowie z miejscem zamieszkania w Polsce, polski profil szkół

Szkoły w Guben	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	Partner w Polsce; Oferty j. polskiego ⁶⁸
Friedensschule-Grundschule	12 3%	11 3%	9 2%	9 2%	13 3%	SP 3 Gubin; j.o. Kl. 1-6; j.spotk. Kl. 1-2; W Kl. 1-6;
Corona-Schröter-Grundschule	2 1%	0 0%	0 0%	0 0%	0 0%	SP 2 Gubin; j.o. Kl. 2-6; j.spotk. (PKZ) Kl. 2-6
Europaschule "Marie & Pierre Curie" Oberschule	3 1%	3 1%	6 2%	5 2%	6 2%	SP 3 Gubin, ECKZIU, ZSO Gubin; fak. Kl. 7-10
Pestalozzi-Gymnasium	46 13%	50 14%	49 15%	42 13%	34 10%	DE-PL Schulprojekt KP Kl. 7-12
Uczniowie uczący się w Guben i mieszkający w Polsce łącznie	63 3%	64 3%	64 3%	56 3%	53 3%	

⁶⁸ Wszystkie dane z tej rubryki pochodzą z brandenburskiego portalu szkolnictwa MBS, patrz <https://schulen.brandenburg.de/suche?searchString=Guben> (ostatni dostęp: 05.10.2022).

Źródło: Miasto Guben – Statystyka szkolna 2010 – 2021. Wartości dla „Gymnasium” pochodzą z 6 aktualizacji planu rozwoju szkolnictwa 2022 do 2027 powiatu Spree-Neiße/Wokrejs Sprjewja-Nysa, część I, s. 86.⁶⁹
Skróty: PL – język polski, PKZ – przedmiotowe koło zainteresowań, j.spotk. – język spotkaniowy, KP – kurs podstawowy, j.o. – język ojczysty, fak. – do wyboru; Kl. – klasa; SP – Szkoła podstawowa, ECKZiU – Europejskie Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, ZSO – Zespół Szkół Ogólnokształcących

Pomimo spadku w latach szkolnych 2020/21 i 2021/22, które upłynęły pod znakiem pandemii koronawirusa, odsetek uczniów dojeżdżających z Polski utrzymał się na stałym poziomie 3% dla całego miasta Guben. Wysoki udział uczniów Pestalozzi-Gymnasium pochodzących z Polski należy rozpatrywać w związku z Polsko-Niemieckim Projektem Szkolnym (DPSP)⁷⁰.

„Języka polskiego można się uczyć w gubeńskich szkołach podstawowych na lekcjach języka ojczystego oraz jako języka obcego (jako języka spotkaniowego lub w tzw. grupie roboczej [GR]). W szkole średniej język polski oferowany jest jako kurs fakultatywny w klasach 7-10, w liceum jako kurs podstawowy w klasach 7-12 (dyrektorzy szkół w Guben 2022).

W Gubinie język niemiecki nauczany jest w trzech szkołach podstawowych. W porównaniu z liczbą uczestników egzaminów ósmoklasisty z języka angielskiego można zaobserwować co prawda znaczny spadek, jednak w 2022 roku w mieście do egzaminu z języka niemieckiego przystąpiło mimo wszystko około jednej trzeciej liczby uczniów przystępujących do egzaminu z języka angielskiego; w gminie wiejskiej było ich nawet więcej niż połowa tej liczby.

Język niemiecki nauczany jest również w trzech szkołach średnich na terenie miasta Gubina (Liceum, Technikum nr 1 i nr 2). Dane z egzaminu maturalnego z języka niemieckiego w porównaniu z angielskim pokazują tam spadek z 35% w 2019 roku do 20% w 2022 roku (OKE 2022).” (tamże, s. 16)

⁶⁹ Patrz dokument <https://sessionnet.krz.de/lkspn/bi/getfile.asp?id=47019&type=do> na stronie https://sessionnet.krz.de/lkspn/bi/vo0050.asp?_kvonr=2282 (ostatni dostęp: 05.10.2022)

⁷⁰ Szczegóły na temat Polsko-Niemieckiego Projektu Szkolnego (DPSP) w Pestalozzi-Gymnasium patrz pod adresem <https://www.gym-guben.de/deutsch-polnisches-schulprojekt-dpssp/>; zasady DPSP patrz https://bravors.brandenburg.de/verwaltungsvorschriften/rs_16_18#2 (ostatni dostęp: 05.10.2022)

Rynek pracy i przedsiębiorczość

W związku z rosnącymi powiązaniem gospodarczymi należy spodziewać się również coraz większego zróżnicowania językowego obszaru powiązań po stronie niemieckiej:

„W Guben nastąpił silny wzrost liczby pracowników zagranicznych do 836 w 2020 r. Zdecydowanie największa ich grupa pochodzi z Polski, jak wynika ze statystyk osób dojeżdżających do pracy: w 2020 r. w Guben zatrudnionych było 511 pracowników z Polski, co czyni ją drugą co do wielkości grupą dojeżdżających po pracownikach z Schenkendöbern (523).” (tamże, s. 10.)

Spośród 511 dojeżdżających do Guben z Polski w 2020 roku, według Pendleratlas Guben 2020 (Urząd Miasta Guben na podstawie danych o dojeżdżających z Federalnej Agencji Pracy), 13 posiadało obywatelstwo niemieckie, a pozostałych 498 inne, z pewnością w większości polskie. Trzy osoby spośród 511 dojeżdżających do pracy były praktykantami uczącymi się zawodu.

Statystyki działalności gospodarczej miasta Guben za lata 2010-2021 pokazują, że odsetek osób prowadzących działalność gospodarczą w mieście, które posiadają obywatelstwo polskie lub inne obce, wzrósł z 39% w 2010 roku do 42% w 2021 roku, stanowi już prawie połowę wszystkich prowadzących działalność gospodarczą (46% zarówno w 2018 jak i 2019 roku).

Odsetek osób z kraju sąsiada (na poziomie powiatów wzgl. województwa)

Na zakończenie dotychczasowej egzemplarycznej analizy otoczenia społeczno-gospodarczego przeprowadzonej dla Euromiasta Guben/Gubin, skoncentrujemy się ze względu na dostępność danych, na całym Euroregionie, a nawet szerzej (na poziomie województwa) i rozważymy zmianę odsetka osób z kraju sąsiedniego. W przeciwieństwie do wcześniej omawianych tematów, nie można tu stwierdzić znaczącej asymetrii:

Od 2009 roku liczba obywateli z polskim obywatelstwem⁷¹ w niemieckiej części Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr wzrasta z roku na rok, z 871 na koniec 2009 roku do 2

⁷¹ DEStatis – Federalny Urząd Statystyczny: 12521-0041: Obcokrajowcy: powiaty, dzień badania, płeć, narodowość/obywatelstwo, <https://www-genesis.destatis.de/genesis/online?operation=table&code=12521-0041&bypass=true#abreadcrumb> (ostatni dostęp: 05.10.2022)

590 na koniec 2021 roku. Odpowiada to mniej więcej trzykrotnemu wzrostowi, a tym samym ogólnej tendencji rozwoju mieszkańców z obcym obywatelstwem na tym terenie.

Jak podaje Urząd do spraw Cudzoziemców, w 2010 roku Wojewoda Lubuski wydał łącznie 1564 zezwolenia na pobyt dla obywateli Niemiec. W 2022 roku liczba ta wzrosła już do 4121⁷². W związku z tym w polskiej części Euroregionu Spree-Neiße-Bober/Spree-Nysa-Bóbr można spodziewać się również znacznego wzrostu liczby osób z niemieckim obywatelstwem.

2.3. Podsumowanie informacji z analizy podstawowej

Z wymienionych w rozdziale 2.1 podstawowych dokumentów strategicznych dotyczących przyswajania języka sąsiada w polsko-niemieckim obszarze powiazań, a także z innych istotnych publikacji na ten temat wynika to, co znajduje także potwierdzenie w analizie stanu obecnego w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Spree-Nysa-Bóbr na podstawie danych statystycznych w rozdziale 2.2.

Te ustalenia dotyczące najważniejszych obszarów problemowych w nauczaniu języków sąsiada w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Spree-Nysa-Bóbr zostały podsumowane poniżej w trzech tezach na tle doświadczeń z innych części polsko-niemieckiego obszaru powiazań.

Konkretne warunki w ER SNB - z pomocą ustaleń z konferencji internetowej z dnia 9 listopada 2022 r. i czterech rozmów z ekspertami - zostały omówione bardziej szczegółowo w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**, gdzie pogrupowano je w pięć obszarów działania z uwzględnieniem konieczności podjęcia działań i rekomendacji.

Asymetrie w znajomości języka sąsiada z jednoczesną dominacją języka angielskiego po obu stronach

Mimo malejącej liczby uczących się języka niemieckiego w polskiej części obszaru powiazań, ich udział - a wraz z nim udział osób posługujących się językiem niemieckim - w ogólnej liczbie ludności jest nadal wielokrotnie wyższy niż udział uczących się języka polskiego lub posługujących się nim osób w populacji części niemieckiej, co oznacza, że

⁷² Urząd do spraw Cudzoziemców: Statystyki/Polska/Mapa/Aktualne dokumenty/Rok:2022 (2010), <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/> (ostatni dostęp: 04.12.2022)

nadal występuje „daleko posunięta asymetria w rozkładzie umiejętności językowych po obu stronach granicy” (Brehmer 2018,⁷³ s. 28).

Z drugiej strony po stronie polskiej postępuje przesunięcie wykorzystania możliwości nauki języków obcych na korzyść języka angielskiego, który tradycyjnie dominuje jako pierwszy język obcy po stronie niemieckiej w prawie 100%.

Brak kontynuacji ofert jako istotna przeszkoda w osiągnięciu trwałych sukcesów w nauce języka sąsiada

Ciągła nauka języka sąsiada od szkoły podstawowej lub - najlepiej - przedszkola aż do matury jest w niemieckiej części obszaru powiązań możliwa „co najwyżej wybiórczo i lokalnie ograniczona” (Brehmer 2018, s. 27; na obszarze badania ma to miejsce obecnie - według oficjalnych statystyk - tylko w mieście Guben). Nawet w Saksonii, gdzie „wraz z Intensywną Nauką Języka (ISL) położono fundamenty pod wprowadzenie systematycznych lekcji języka polskiego w szkołach podstawowych, a wraz z ofertami kontynuacji nauki stworzono podstawy do oferty nieprzerwanej nauki języka polskiego”, „nie każdy uczeń, który rozpoczyna naukę języka polskiego w klasie 1, ma możliwość kontynuowania nauki języka obcego aż do ukończenia klasy 10 lub 12.” (Bartels, Fiałek 2018,⁷⁴ s. 5 i nast.) To samo dotyczy w wielu miejscach w Saksonii przejścia z przedszkola do szkoły podstawowej (dr Regina Gellrich na warsztatach w dn. 09.11.2022, informacja ustna).

Niestabilność wielu ofert nauki języka sąsiada

Nauczaniu języka polskiego w niemieckiej części obszaru powiązań w ramach obowiązkowych kursów do wyboru, grup roboczych i innych raczej niezobowiązujących formatów towarzyszy duża fluktuacja słuchaczy, częściowo niewystarczająco

⁷³ „Brehmer 2018” stanowi w dalszej części źródło każdorazowego cytatu czy odesłania do: Bernhard Brehmer: „Polnisch als Nachbarsprache in Deutschland” w wydaniu specjalnym „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada” czasopisma Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech” 2018, http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specjalny_2018.pdf na stronie <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022).

⁷⁴ „Bartels, Fiałek 2018” stanowi w dalszej części źródło każdorazowego cytatu czy odesłania do: Julia Bartels i Marek Fiałek „Zur Situation des Polnischen als Nachbarsprache in der Euroregion Pomerania. Bestandsaufnahme und Perspektiven” w wydaniu specjalnym „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada” czasopisma Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech” 2018, http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specjalny_2018.pdf na stronie <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022).

wyszkolona kadra i silna konkurencja ze strony innych kreatywnych ofert (Bartels, Fiałek 2018, s. 6). Brak wykwalifikowanej kadry jest również czynnikiem decydującym o ograniczeniu lub osłabieniu ofert nauczania języka niemieckiego po stronie polskiej (np. informacja ustna Urzędu Miasta Gubina na marginesie warsztatów dotyczących analizy społeczno-gospodarczej Guben-Gubin w ramach projektu INTERREG „Dwa ratusze - jedno Euromiasto, etap II” w dniu 17 października 2022 r. w Guben).

Pogłębiony opis sytuacji na polsko-niemieckim obszarze powiazań

Sytuacja na polsko-niemieckim obszarze sąsiedztwa i wynikające z niej rekomendacje działań zostały szczegółowo przeanalizowane w specjalnym numerze "Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada" czasopisma Federalnego Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech”⁷⁵ z 2018 r., a w szczególności w artykułach Julii Bartels i Marka Fiałka „Zur Situation des Polnischen als Nachbarsprache in der Euroregion Pomerania. Bestandsaufnahme und Perspektiven” („O sytuacji języka polskiego jako języka sąsiada w Euroregionie Pomerania. Analiza sytuacji wyjściowej i perspektywy”) oraz Bernharda Brehmera „Polnisch als Nachbarsprache in Deutschland” („Polski jako język sąsiedni w Niemczech”), opartych na dokładnej analizie sytuacji w północnej części polsko-niemieckiego obszaru powiazań.

W numerze specjalnym tego samego czasopisma z 2019 roku „Emil Krebs i wielojęzyczność w Europie” dr Regina Gellrich z Saksońskiego Urzędu Krajowego ds. Wczesnej Edukacji Języka Sąsiada (LaNa) w swoim artykule „Auf dem Weg zur ‚Nachbarsprache von Anfang an‘ im deutsch-polnischen Grenzraum“ („Na drodze do „języka sąsiada od początku” na polsko-niemieckim pograniczu”) informuje o wyzwaniach i możliwościach, jakie pojawiają się przy nabywaniu kompetencji interkulturowych i języka sąsiada, już od etapu przedszkolnego, na pograniczu polsko-niemieckim w ogóle, a na pograniczu saksońsko-dolnośląskim w szczególności. Analizowana na początku prac urzędu LaNa 2014/15 sytuacja wyjściowa w euroregionach saksońsko-polskich i saksońsko-czeskich została przedstawiona bardziej szczegółowo w kolejnych publikacjach, przede wszystkim w pracy „Frühe nachbarsprachige Bildung in KITAS der sächsischen Grenzregionen. Bestandsaufnahme 2014/2015” („Wczesna edukacja w języku sąsiada w przedszkolach saksońskiego pogranicza. Analiza sytuacji wyjściowej“)

⁷⁵ Patrz http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specjalny_2018.pdf na stronie czasopisma branżowego Polski w Niemczech / Polnisch in Deutschland pod adresem <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022)

i poparta „*danymi i faktami dotyczącymi aktywności w obszarze wczesnej edukacji w języku sąsiada w przedszkolach saksońskiego pogranicza oraz rekomendacjami działań zmierzających do dalszego rozwoju*”.⁷⁶

Problemy opisane w wymienionych publikacjach, oparte na ustaleniach z północnej i południowej części polsko-niemieckiego obszaru powiązań w ostatnich latach, w dużej mierze pokrywają się z problemami 2022 roku w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr, które szerzej omówiono w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden..**

⁷⁶ Pełna wersja dostępna na stronie <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/eigene-publikationen.html> → https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/files/docmanagement/150914_Schlussbericht_LaNa_web_1742179246611.pdf.

Streszczenia oferuje artykuł „Nachbarsprachenlernen im sächsischen Grenzraum am Übergang von der Kita zur Grundschule“ na stronie https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/userfiles/de/Veranstaltung/1_160803_Bestandsaufnahme_%C3%9Cberblick.pdf oraz artykuł dr Reginy Gellrich „Frühe nachbarsprachige Bildung in Sachsens Grenzregionen - Eine Bestandsaufnahme“ w czasopiśmie branżowym „Kita aktuell“ pod adresem <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/eigene-publikationen.html?flag=download&fileitem=31> (ostatni dostęp: 05.12.2022)

Por. także dokument „Frühe nachbarsprachige Bildung als Thema in der Erzieher/innen-Ausbildung in Sachsens Grenzregionen. Bestandsaufnahme 2015“ pod adresem https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/files/docmanagement/160128_Bestandsaufnahme_Erzieher_Ausbildg_1734245046197.pdf.

3. Wymagane działania i rekomendacje

Konferencja online niemieckich i polskich ekspertów w dniu 9 listopada 2022 r. (patrz rozdział **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**) umożliwiła przedstawienie wyników analizy stanu wyjściowego i porównanie ich z doświadczeniami uczestniczących ekspertów, którzy przedstawili badania i praktykę w zakresie nauczania języka sąsiada w polsko-niemieckim obszarze powiązań. Na tej podstawie, pogłębionej w niektórych punktach refleksjami pokonferencyjnymi otrzymanymi przez Euroregion od uczestników, a także czterema dyskusjami eksperckimi, możliwe było dalsze opracowanie przyczyn i zależności stanu rzeczy streszczonego w formie tez w rozdziale 2.3 oraz sformułowanie wniosków dotyczących zidentyfikowanych w Euroregionie potrzeb działań, które udokumentowane są w rozdziale.

Na tej podstawie powstały ostatecznie rekomendacje dotyczące działań mających na celu zmniejszenie bariery językowej. Omawia się przy tym, jakie (niskonakładowe) metody nauczania języków obcych są odpowiednie dla różnych grup lub pokoleń, jakie udane projekty edukacyjne z innych regionów przygranicznych nadają się do transferu dobrych praktyk oraz jakie założenia/propozycje długofalowego wsparcia redukcji bariery językowej wydają się być najbardziej odpowiednie do tworzenia sieci i wspierania zaangażowanych lub zainteresowanych podmiotów w najlepszy możliwy sposób.

3.1. Konferencja online w dniu 09.11.2022 r.

Stowarzyszenie Euroregion Spree-Neiße-Bober e.V. (ER SNB) zorganizowało w ramach projektu INTERREG #Partner2022 konferencję online polsko-niemieckich ekspertów na temat „Podejścia do zmniejszania bariery językowej jako największej przeszkody w pracy partnerskiej”, w której w dniu 9 listopada 2022 r. w godzinach 13:00 - 16:15 wzięło udział łącznie 30 osób.

Po wstępnej szczegółowej prezentacji projektu i jego dotychczasowych wyników przez Dyrektora ER SNB, Carstena Jacoba, swoje doświadczenia przedstawili następujący eksperci:

- Kinga Czekatowska – metodyk języka niemieckiego, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze:⁷⁷ „Nauka języka niemieckiego w polskiej części Euroregionu, stan obecny“

⁷⁷ Patrz <https://odn.zgora.pl/nauczyciele-doradcy/> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

- Katarzyna Grabarek – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Pedagogiki (w zastępstwie prof. Inetty Nowosad): „Polacy w Niemczech. Możliwości i ograniczenia nauki języka polskiego”⁷⁸
- Heidi Barucki – specjalistka ds. języków obcych w szkole podstawowej – Krajowy Instytut ds. Szkoły i Mediów Berlina i Brandenburgii (LISUM): „Przedstawienie koncepcji nauczania języka polskiego jako języka sąsiada”⁷⁹
- Edyta Rätzel – Szkoła Języka i Kultury Dolnośląskiej / Šula za dolnosersbku rěc a kulturu in Cottbus/Chóšebuz:⁸⁰ „Międzypokoleniowe możliwości nauki języka i łatwo przyswajalne metody nauczania języków obcych w Niemczech i Polsce”
- dr Regina Gellrich – Dyrektor Saksońskiego Krajowego Urzędu ds. Wczesnej Sąsiedzkiej Edukacji Językowej (LaNa):⁸¹ „Edukacja w języku sąsiada już od przedszkola – podejście do przewycięzania barier językowych w regionie przygranicznym w perspektywie długoterminowej”
- Kamil Więcek, Członek Zarządu, FRÖBEL Polska Sp. z o.o. w Poznaniu: „Bilingwalność w wychowaniu przedszkolnym” - best practice frebrowskie Przedszkole Malta w Poznaniu⁸²

Prezentacje wszystkich wystąpień zostały udostępnione Euroregionowi.⁸³ Najważniejsze z nich uwzględniono w poniższych wnioskach dotyczących szczególnej potrzeby działań w ER SNB i wynikających z nich koncepcji redukcji bariery językowej.

Przedstawione na konferencji przykłady dobrych praktyk z Saksonii, Frankfurtu nad Odrą i Poznania, podobnie jak kolejny przykład z Meklemburgii-Pomorza Przedniego zostały

⁷⁸ Patrz artykuł „Organizacja nauki języka polskiego w szkolnictwie publicznym Niemiec. Stan aktualny, problemy i perspektywy” Inetta Nowosad i Hanna Malik z roku 2018, dostępny online pod adresem <https://bibliotekanauki.pl/articles/428379.pdf> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

⁷⁹ Dostępny online pod adresem <https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/polnisch/portale/-onlinequellen> (ostatni dostęp: 23.11.2022). Patrz też [Meldung „Nachbarsprachenunterricht Polnisch in Brandenburger Schulen im grenznahen Gebiet zu Polen“](https://www.lisum.berlin-brandenburg.de/) na stronie internetowej LISUM, <https://www.lisum.berlin-brandenburg.de/> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

⁸⁰ Patrz <https://www.sorbische-wendische-sprachschule.de/> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

⁸¹ Patrz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/ueber-uns.html> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

⁸² Patrz <https://www.froebel-polska.pl/> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

⁸³ Prezentacje z konferencji online można pobrać pod następującym linkiem:
<https://www.dropbox.com/scl/fo/znaovgbk3j4kn1pndikbz/h?dl=0&rlkey=r3jc756mn4x0gkehppen74yax>

ujęte osobno w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.** w formie skrótowych notek informacyjnych.

3.2. Obszary działania - założenia i rekomendacje

Po zakończeniu analizy bazowej wnioski z niej zostały rozszerzone i pogłębione w trakcie pracy nad projektem (konferencja online, pisemne informacje zwrotne, dyskusje ekspertów). Dokumentacja analizy bazowej w rozdziale 2 została odpowiednio zmodyfikowana, w szczególności poprzez dodanie kolejnych danych statystycznych. Główne wyzwania w nauczaniu języka polskiego i niemieckiego jako języka sąsiada w polsko-niemieckim obszarze powiązań, które wskazano w ramach rozmów z ekspertami i praktykami, zostały w tym rozdziale przyporządkowane do obszarów działania i w nawiązaniu do komunikacji w ramach projektu zostały podsumowane pod kątem ich przyczyn, interakcji i konsekwencji. Następnie wyciągnięto z nich wnioski dotyczące konkretnych potrzeb działań w ER SNB i przedstawiono rekomendacje dotyczące działań.

Pomimo wielu wyzwań i trudności, które omówiono w ramach konferencji online i towarzyszącej jej komunikacji, a które zostały udokumentowane poniżej, nazwy obszarów działania zostały celowo sformułowane w sposób pozytywny. Podsumowując one w sposób hasłowy zidentyfikowane potrzeby działania.

3.2.1. Tworzenie podstaw do informacji, komunikacji i koordynacji

Sytuacja wyjściowa

Analiza bazowa pokazała, że informacje niezbędne do oceny sytuacji i wyciągnięcia wniosków można często uzyskać tylko ze znacznym wysiłkiem. O ile są one w ogóle publicznie dostępne, to często trudno je znaleźć, są udokumentowane w różnych miejscach, niekompletne w swojej chronologii, a czasami trudne do zrozumienia w swojej metodologii. Ze względu na te wady strukturalne, analiza bazowa, nawet po jej zrewidowaniu na podstawie komunikacji podczas konferencji online, może dać tylko niepełny obraz sytuacji.

Z drugiej strony komunikacja w ramach projektu pokazała, że dialog między zainteresowanymi podmiotami, nawet w ramach projektu o ograniczonym czasie i środkach, jest postrzegany przez uczestników jako znaczne wzbogacenie i pomoc, umożliwia znaczny przyrost wiedzy i stanowi inspirację dla pracy zaangażowanych podmiotów.

Stało się również jasne, że istnieje wielka szansa na połączenie sił tych podmiotów i lepszą koordynację ich działań. Byłoby to szczególnie pomocne w odniesieniu do nadrzędnych warunków ramowych i ich ewentualnej poprawy, ale także w odniesieniu do pokonywania konkretnych wyzwań na miejscu, które często przebiegają według podobnych schematów.

Potrzeby działań

Należy **stworzyć stałe struktury informacyjne, komunikacyjne i koordynacyjne w zakresie języków sąsiada w Euroregionie, a w razie potrzeby także poza nim**, aby dać działającym na miejscu podmiotom stabilną podstawę do współpracy, która umożliwi im długotrwale skuteczną pracę.

Rekomendowane działania

Rekomenduje się utworzenie w Euroregionie **grupy roboczej „Nasze języki”⁸⁴**, która koordynowałaby wszystkie działania Euroregionu w zakresie języków sąsiada i języków mniejszości. Język dolnołużycki, jako autochtoniczny (powstały na miejscu) język Dolnych Łużyc, ze względu na swój jednoczący charakter powinien być zdecydowanie zaliczony do tej grupy.

Gremium to powinno również ściśle współpracować **z odpowiednimi podmiotami w sąsiednich euroregionach**: z tymi na północy, szczególnie ze względu na wspólne ramy polityki edukacyjnej kraju związkowego Brandenburgia, które obowiązują w trzech z czterech polsko-niemieckich euroregionów, zaś z Euroregionem Neisse-Nisa-Nysa na południu, szczególnie ze względu na pionierską rolę, jaką odgrywa Saksonia z Saksońskim Krajowym Urzędem Wczesnej Sąsiedzkiej Edukacji Językowej (LaNa), ale także ze względu na dwa języki serbołużyckie, które jako słowiańskie języki mniejszości w niemieckim obszarze językowym pełnią funkcję pomostową w stosunku do języka polskiego (dolnołużycki) i czeskiego (górnoluzycki).

⁸⁴ Alternatywnie: „AG Nachbarsprachen - Grupa Robocza Języki Sąsiada”, co może prowadzić do nieporozumień, ponieważ w Brandenburgii rozróżnia się pomiędzy językiem sąsiada - polskim, a językiem mniejszości - dolnołużyckim. Terminy „język obcy” i „język mniejszości” nie wydają się zbyt odpowiednie przy poszukiwaniu inkluzywnego podejścia do języków w Euroregionie, ponieważ wiele osób wiąże zarówno przymiotnik „obcy”, jak i termin „mniejszość” z raczej negatywnymi skojarzeniami i/lub pejoratywnym nastawieniem, które nie zachęca do chęci „przynależenia”. W rzeczywistości w 2022 roku w ER SNB, tak niemiecki jak i polski oraz dolnołużycki są językami sąsiadów we wspólnym regionie.

W tym kontekście należy również poruszyć kwestię dwóch konkretnych działań, które już w 2018 r. postulowano w Memorandum dotyczącym nauczania języków krajów sąsiednich (p. rozdz. 2.1.2):

- Utworzenie **tematycznej grupy roboczej ds. (wczesnej) edukacji w zakresie języka sąsiada w ramach współpracy transgranicznej na szczeblu rządowym,**
- Utworzenie **ponadkrajowej i interdyscyplinarnej Rady ds. języka z celem wsparcia merytorycznego i doradztwa politycznego** (por. cel krótkoterminowy „Utworzenie rady ds. wielojęzyczności” w projekcie koncepcji wielojęzyczności dla kraju związkowego Brandenburgii).⁸⁵

Aby gremia te mogły się ze sobą skutecznie porozumiewać i koordynować swoją pracę, wskazane jest **stworzenie stale aktualizowanej i stale dostępnej bazy danych,** w której w każdej chwili będzie można znaleźć istotne informacje dotyczące rozwoju nauczania i opanowania języków sąsiadów. Nie powinno się z niej odczytywać wyłącznie zapotrzebowania na oferty nauki języków sąsiadów. Powinna ona także umożliwiać dostrzeganie jeszcze niewykorzystanego potencjału i ocenę własnej pracy.

Ze względu na odmienne kompetencje, po stronie niemieckiej właściwe wydaje się stworzenie tej **bazy danych i informacji** w sektorze szkolnym na poziomie kraju związkowego, ponieważ Urząd Statystyczny Berlina i Brandenburgii (AfS) i tak przeprowadza coroczne zbieranie danych szkolnych na zlecenie Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu kraju związkowego Brandenburgia (Ministerium für Bildung, Jugend und Sport des Landes Brandenburg, MBSJ)⁸⁶. Po stronie polskiej analogicznie sensowne byłoby połączenie danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) i Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu (OKE) na poziomie województwa, np. w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze (ODN).⁸⁷

Ze względu na różnorodność podmiotów działających w zakresie **ponadpokoleniowej nauki języka** i ich przeważnie lokalne lub regionalne zakorzenienie, dobrym pomysłem

⁸⁵ Jeśli nie uda się utworzyć tych gremiów w krótkim czasie, to grupa robocza „Nasze języki” mogłaby spróbować zamknąć tę lukę przedstawiając swoje ustalenia w tym temacie w odpowiednich gremiach na poziomie rządowym (np. na komitetach Polsko-Niemieckiej Komisji Rządowej).

⁸⁶ S. https://mbjs.brandenburg.de/sixcms/list.php?template=schuldatenerhebung_mbjs (ostatni dostęp: 24.11.2022).

⁸⁷ Patrz <https://odn.zgora.pl/informacje-o-osrodku/> (ostatni dostęp: 24.11.2022).

jest stworzenie i prowadzenie takiej (euro)regionalnej bazy danych i informacji także w obszarze edukacji przedszkolnej. Ponieważ stworzenie takiej bazy jest przedsięwzięciem pracochłonnym, wskazane jest, aby zająć się tym w ramach odrębnego projektu, który obejmowałby również stworzenie **trwałej struktury służącej funkcjonowaniu tej bazy**, tak aby w dłuższej perspektywie mogła ona funkcjonować niezależnie od projektu i mogła być wykorzystywana np. również **do celów monitoringu**.

W tym kontekście warto wziąć pod uwagę bogate doświadczenie, jakie, dzięki utworzeniu **bazy danych (bazy kontaktów)**, **Saksoński Urzędu Krajowego ds. Wczesnej Edukacji Języka Sąsiada (LaNa)** zdołał zgromadzić od 2014 r. (patrz przykład dobrej praktyki w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**).

W przypadku modułowego systemu baz danych i informacji w opisanej formie, decydujące znaczenie miałyby ich **powiązanie na stykach** między obszarem edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz między obszarem edukacji szkolnej i poszkolnej, aby na tych stykach można było rejestrować przejścia uczniów i w razie potrzeby reagować na luki w nauczaniu języków sąsiadów.

3.2.2. Przekazywanie i wykorzystywanie w nauczaniu potencjałów kulturowych i językowych

Sytuacja wyjściowa

W porównaniu z szerokim pasem pogranicza⁸⁸ od Morza Bałtyckiego do niskich pasm górskich, gdzie Niemcy i Polacy, ale także Kaszubi i Serbołużyczanie, żyli ze sobą w różnorodnych kontaktach przed II wojną światową, granica polsko-niemiecka wytyczona w 1945 roku stanowi gwałtowną językową i kulturową linię podziału, która przez dziesięciolecia nie była zbyt przenikalna. Ta nieprzepuszczalność należy już, dzięki zmianom po 1989/90 roku, do przeszłości. Euroregion Spree-Neiße-Bober/Spree-Nysa-Bóbr wniósł istotny wkład w kształtowanie tych zmian, a niniejsze opracowanie będzie, miejmy nadzieję, kolejnym elementem tych starań.

⁸⁸ Ta polsko-niemiecka rubież sięgała na obszarze obszaru granicznego Wielkopolska-Prusy Zachodnie (1922-1938) aż po dzisiejszy obszar Euroregionu Spree-Nysa-Bóbr, na którego wschodnich krańcach rozmawiano tradycyjnie zachodniowielkopolskim dialektem, por. <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-wielkopolski&l3=wielkopolska-zachodnia> i <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php/Zanik%20nosowo%C5%9Bci?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-wielkopolski&l3=zasieg-terytorialny-i-podzialy-dialektu> (ostatni dostęp: 24.11.2022).

Podczas długiego okresu demarkacji językowej i kulturowej między Niemcami i Polską oraz w toku przewycięzania politycznego i ekonomicznego podziału Europy (słowo kluczowe: migracja zarobkowa) rozwinęła się opisana w rozdziale 2.3 asymetria w rozkładzie znajomości języka sąsiada po obu stronach Odry i Nysy Łużyckiej. W ostatnich latach sytuacja ta prawie nie uległa zmianie: Wyraźny spadek nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada po stronie polskiej kontrastuje z ledwie zauważalnym wzrostem liczby osób uczących się języka polskiego w kraju związkowym Brandenburgia. Jednocześnie w nauce języków obcych coraz częściej zwraca się uwagę na język angielski jako język obcy, który jest również często używany w codziennej komunikacji między Polakami i Niemcami.

Świadomość korzyści płynących z nauki języka sąsiada w integrującym się polsko-niemieckim obszarze w sercu Europy jest jeszcze słabo rozwinięta, szczególnie po stronie niemieckiej.

Po stronie polskiej była ona przez dziesięciolecia znacznie bardziej wyraźna ze względu na często lepsze możliwości zarobkowe w Niemczech, ale obecnie maleje na rzecz języka angielskiego jako międzynarodowej lingua franca.

Język angielski, którego uczą się jako języka obcego prawie wszyscy uczniowie w Brandenburgii i większość uczniów w większości miejsc w Polsce, ma dużą atrakcyjność ze względu na jego wszechobecność w mediach i w życiu codziennym. W przeciwieństwie do dwóch języków sąsiada: niemieckiego i polskiego - wraz z autochtonicznym językiem dolnołużyckim jako „językiem mniejszości” są to w rzeczywistości trzy języki sąsiada, posiadające opinię języków „trudnych” - język angielski jest łatwiejszy do nauczenia się, przynajmniej w stopniu podstawowym. W ten sposób można zazwyczaj szybciej osiągnąć poziom komunikatywny, który zachęca uczących się do wykorzystywania wiedzy i motywuje ich do kontynuowania i pogłębiania nauki poprzez poczucie sukcesu w praktyce. W tym kontekście presja rodziców na dyrekcje szkół, aby preferować język angielski, jest znaczna, również po stronie polskiej.

Co więcej, wiedza na temat nauki języka sąsiada jest często niewystarczająca, zarówno jeśli chodzi o metodykę nauczania, jak i dostępność ofert. Zwłaszcza, że często są one rozdrobnione w zależności od warunków lokalnych i nie zawsze są atrakcyjne pod względem jakości, ceny czy dostępności.

Z drugiej strony Dolne Łużyce i graniczące z nimi pierwotnie śląskie tereny po obu stronach Nysy Łużyckiej w dzisiejszym Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr należą historycznie do wspomnianego na początku rozdziału polsko-niemieckiego pogranicza - a tym samym do **obszaru, w którym wielojęzyczność ma swoją tradycję**. Oprócz

dialektów wschodnio-środkowo-niemieckich (południowobrandenburski, łużycki, śląski), na tym obszarze mówiono dialektami dolnołużyckimi, które na wschodzie przechodziły w dialekty wielkopolskie.⁸⁹

W części Dolnych Łużyc, która od 1945 roku należy do Polski, powstał w 1548 roku Nowy Testament Mikławsza Jakubicy, „najstarszy zachowany poważny zabytek językowy języka serbołużyckiego, w węższym znaczeniu dolnołużyckiego”⁹⁰, napisany w lokalnym dialekcie wschodniodolnołużyckim.⁹¹ Język dolnołużycki stanowi więc tradycyjnie w tym regionie pomost między Niemcami a Polską i jest jednocześnie jedynym językiem autochtonicznym na Dolnych Łużycach, tzn. takim, który powstał lokalnie.

Chociaż różne organizacje (np. Stowarzyszenie Polsko-Serbołużyckie PROLUSATIA) i osoby prywatne (np. Witold Piwoński⁹², Krzysztof R. Mazurski⁹³, Tomasz Jaworski) w Polsce od dziesięcioleci pracują nad rozpowszechnianiem wiedzy o serbołużyckich korzeniach Dolnych Łużyc w Polsce, a Domowina prowadzi wymianę z polskimi partnerami, wiedza ta nie została jeszcze w pełni wykorzystana. Mimo że Domowina od dziesięcioleci pracuje nad rozpowszechnianiem wiedzy o serbołużyckich korzeniach Dolnych Łużyc w Polsce, a Domowina utrzymuje kontakty z polskimi partnerami, nie tylko

⁸⁹ Na temat dolnołużycko-polskiej przestrzeni przejściowej patrz Tadeusz Lewaczek: Łużyckie materiały językowe w Atlasie języka i kultury ludowej Wielkopolski. w: Gwary Dziś, 2019 | 11, http://ceish.icm.edu.pl/ceish/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_14746_gd_2019_11_8 (ostatni dostęp: 24.11.2022).

⁹⁰ Heinz Schuster-Šewc: Das niedersorbische Testament des Miklawuš Jakubica (Dolnołużycki Testament Mikławaś Jakubicy) 1548. Berlin 1967. S. VII.
Patrz https://books.google.de/books/about/Das_niedersorbische_Testament_des_Miklaw.html?id=QhzSAAAAMAAJ i recenzja Ernsta Schwarza: <https://www.zfo-online.de/portal/index.php/zf/issue/view/72> (ostatni dostęp: 25.11.2022).

⁹¹ Patrz Tomasz Jaworski: Östliche Lausitz. w: Sorabicon / Kulturlexikon DIGITAL, https://www.sorabicon.de/dsb/kulturlexikon/artikel/prov_wzx_vjb_f3b/ (ostatni dostęp: 24.11.2022).

⁹² Patrz Tomasz Jaworski: Witold Piwoński – piewca Wschodnich Łużyc, https://zbc.uz.zgora.pl/Content/21906/PDF/w_piwoński_piewca_wschodnich_luzyc.pdf (ostatni dostęp: 24.11.2022).

⁹³ Zmarły w 2016 roku Krzysztof R. Mazurski był autorem serii publikacji z zakresu regionalistyki dotyczących wschodnich, polskich Dolnych Łużyc, a także dokumentował polskie publikacje dotyczące Łużyc, w tym z okresu bezpośrednio powojennego., patrz Mapy Łużyc z 1945 i 1946 roku w kontekście dążeń niepodległościowych Łużyczan, <http://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-bcdcf3c4-048a-402f-97d1-07e904cb567a>, i z okresu do 1989 r.: Łużyce w polskojęzycznych wydawnictwach geograficzno-krajoznawczych 1945-1989, <https://www.prolusatia.pl/ksiaznica/artykuly/340-uyce-w-polskojzycznych-wydawnictwach-geograficzno-krajoznawczych-1945-1989.html> (ostatni dostęp: 24.11.2022).

w ramach Euroregionu, wiedza ta nadal nie jest obecna w dużej części społeczeństwa po obu stronach Nysy Łużyckiej.

Anna Kurpiel⁹⁴ pisała o tym:

„Przypadek Łużyc ujawnia jednak specyficzną nierównowagę - liczbową rozbieżność między małą grupą tych, którzy interesują się tematyką i stają się aktywni, a resztą społeczeństwa, która jest bierna wobec możliwości uczestnictwa i poszerzania wiedzy.“

„Potencjał ten nie jest w pełni wykorzystywany nawet we współpracy transgranicznej. Oczywiście, ważne ośrodki serbołużyckie oraz muzea niemieckie i polskie współpracują ze sobą - ale to i tak jest obecnie na porządku dziennym, szczególnie w zachodnich i północnych regionach Polski. Temat Łużyc nie jest jednak szerzej eksplorowany, np. w kontekście edukacji regionalnej, choć to zwiększyłoby szansę dzieci i młodzieży po obu stronach granicy polsko-niemieckiej na poznanie się i lepsze zrozumienie. Łużyce i Serbołużycanie są również traktowani w najlepszym razie jako zjawisko marginalne w formalnym systemie edukacji obu krajów. Dlatego wiedza o tym regionie jest rozpowszechniana na szerszą skalę tylko przez działaczy organizacji pozarządowych, ponieważ z publikacjami akademickimi na ten temat można dotrzeć tylko do wąskiego kręgu odbiorców.“

Pomimo ożywionego sorabistycznego dyskursu w Polsce i w Niemczech oraz działalności Serbołużyczan na miejscu, jest jeszcze wiele do zrobienia. Temat Łużyc i Serbołużyczan posiada potencjał, aby wspierać i wzmacniać ogólny dialog polsko-niemiecki. Dzięki transgranicznemu położeniu regionu i słowiańskiemu pochodzeniu Łużyczan otwiera się pole do dyskusji na temat tego dziedzictwa kulturowego, sposobów jego popularyzacji i strategii ochrony. Gdyby wiedza o Łużycach i ich serbołużyckich mieszkańcach trafiła do kanonu edukacyjnego, rozprzestrzeniłaby się także na inne części kraju, a ukierunkowane wsparcie finansowe działalności organizacji pozarządowych umożliwiłoby regionalną aktywizację na bazie tego - czasem trudnego, ale jednak wspólnego - dziedzictwa polsko-niemiecko-serbołużyckiego.“

Kolejnym atutem regionu w odniesieniu do nauki wybranego języka sąsiada w porównaniu z językiem obcym - angielskim i każdym innym językiem obcym - jest

⁹⁴ Anna Kurpiel: Verwaistes Erbe. Die Lausitz und die sorbische Kultur in Polen. (Osierocone dziedzictwo. Łużyce i kultura serbołużycka w Polsce) w: Aus Politik und Zeitgeschichte, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn, 2020, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/304341/verwaistes-erbe/> (ostatni dostęp: 24.11.2022).

możliwość używania wybranego języka sąsiada na miejscu, w autentycznych sytuacjach, bezpośrednio w środowisku językowym sąsiada.

Bernhard Brehmer⁹⁵ mówi w tym kontekście o szczególnych możliwościach, które wynikają z bezpośredniego kontaktu z językiem obcym w przestrzeni sąsiada, gdzie istnieją *„Możliwości uzupełnienia pracy z podręcznikiem poprzez włączenie konkretnych, zorientowanych na działanie i pozaszkolnych miejsc nauki dzięki bezpośredniej bliskości granicy“*. *„W ten sposób bodźce komunikacyjne [...] zawarte w pierwszej fazie nauki języka mogą być już bezpośrednio wykorzystywane przez uczącego się bez większych niedogodności i w ten sposób idealnie umożliwiają komunikacyjne poczucie sukcesu w praktyce, co może stanowić motywację do dalszej nauki.“* Brehmer zwraca ponadto uwagę, że *„regiony przygraniczne często jawią się jako miejsca, które charakteryzują się procesami mieszania kultur, co w pewnych okolicznościach może prowadzić również do nietypowych przejawów cech kulturowych sąsiadującej społeczności.“* Wniosek Brehmera jest następujący: *„Nauczanie treści z zakresu studiów regionalnych nie powinno zatem koncentrować się wyłącznie na regionie sąsiada, aby umożliwić całościowe postrzeganie kraju sąsiada. W stosunku do nauczyciela istnieje jednak bardzo specyficzny profil wymagań. Oprócz kompetencji dydaktycznych i językowych należy wnieść do lekcji wiedzę interdyscyplinarną z innych dziedzin (gospodarka, historia, warunki społeczne itp.) w odniesieniu do bezpośredniego regionu przygranicznego. Ponadto wykorzystanie bliskości granic w nauczaniu języka wymaga wysokich kompetencji pozaszkolnych, np. w zakresie organizacji spotkań uczniów lub włączenia pozaszkolnych miejsc nauki (Raasch 2002, 199 i nast.).“*

Inna znacząca możliwość lepszego wykorzystania potencjału językowego i kulturowego w regionie wynika z postępującej **migracji rodzin z Polski na stronę niemiecką**, ale także z **osiedlania się w polskiej części Euroregionu osób niemieckojęzycznych**, których obecność zapewnia wzrost znaczenia języka sąsiada (por. przykład Euromiasta Guben-Gubin w rozdz. 2.2.7).

Już poprzez podjęcie pracy w niemieckiej części Euroregionu polscy rodzimi użytkownicy języka zwiększają odpowiedni potencjał języka sąsiada, ponieważ mogą wtedy pełnić rolę widocznych „ambasadorów” języka sąsiada i osób kontaktowych na

⁹⁵ Bernhard Brehmer: Polnisch als Nachbarsprache in Deutschland. (Polski jako język sąsiada) w wydaniu specjalnym „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada” czasopisma Federalnego Zrzeszenia Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech” 2018, http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specjalny_2018.pdf na stronie <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022).

miejscu. W przypadku przeniesienia do Niemiec całej rodziny, przyczyniają się oni również do wzrostu zapotrzebowania na oferty nauczania języka polskiego jako ojczystego, które jednak nie zawsze mogą być wystarczająco zaspokojone ze względu na ograniczone zasoby ludzkie.

Takie ruchy migracyjne trudno kontrolować ze względu na obecną swobodę przemieszczania się w ramach UE. Należy je jednak uwzględnić przy planowaniu działań, ponieważ odpływ wykwalifikowanych pracowników już doprowadził do braków kadrowych w wielu dziedzinach po stronie polskiej i dlatego należy go postrzegać, w zależności od perspektywy, nie tylko jako szansę, ale również jako zagrożenie.

Potrzeby działań

Należy **rozpoznać i uaktywnić „uśpiony” w regionie i jego mieszkańcach potencjał językowy i kulturowy, uświadomić go społeczeństwu i trwale promować.**

Trzeba stworzyć warunki, w których mieszkańcy regionu **(na nowo) odkryją jego trzy języki: polski, niemiecki i dolnośląski oraz związaną z nimi wiedzę społeczno-kulturową jako część swojego dziedzictwa kulturowego**, a przede wszystkim **„przyswoją” je sobie jako wzbogacenie swojego życia codziennego i znak własnej tożsamości**. Te wysiłki są integralną częścią działań, które mają na celu przełamanie barier w umysłach mieszkańców Euroregionu, rozwinięcie rozumienia faktu, iż nie wegetują oni w izolacji na skraju państwa, lecz żyją w sercu Europy na styku dwóch państw z „najlepszym z obu światów”.

Mieszkańcom regionu należy umożliwić przekonanie się, że wielojęzyczność jest osobistą przewagą⁹⁶, szczególnym wzbogaceniem, a jednocześnie - na tle historii regionu - **czymś naturalnym i że opanowanie jednego lub dwóch języków regionu oprócz języka ojczystego jest „cool”**.

Pomóc w tym może podniesienie świadomości, że znajomość języka światowego, jakim jest angielski, należy dziś do „wyposażenia standardowego” i umożliwia komunikację z ludźmi z wielu krajów, jednak jako język obcy nigdy nie zapewni on takiego samego **dostępu do kultury i historii, a także do innojęzycznych sąsiadów we własnym**

⁹⁶ Ta przewaga wynika z samego używania opanowanych języków i wiedzy społeczno-kulturowej, ale także z ułatwionej nauki kolejnych języków i lepszych zdolności poznawczych, które pojawiają się szczególnie u osób, które od dzieciństwa wychowywały się wielojęzycznie w porównaniu z osobami jednojęzycznymi, por. źródła do wstępu do rozdz. 2.2.2.

regionie, jaki zapewniają trzy „**kluczowe języki**” regionu - polski, niemiecki i dolnołużycki.

Do wspierania tego rozwoju potrzebne jest stworzenie **na szczeblu narodowym, względnie kraju związkowego lepszych warunków ramowych**, np. poprzez większe uwzględnienie specyfiki regionu w ramowych programach nauczania. Przede wszystkim konieczne są **skoordynowane działania istotnych podmiotów w regionie**, a szczególnie lepsza koordynacja instytucji edukacyjnych - od przedszkoli, poprzez szkoły podstawowe i ponadpodstawowe, aż po centra kształcenia dorosłych i inne instytucje edukacyjne. Konieczna jest również **aktywizacja każdego z mieszkańców regionu**, szczególnie tych osób, które ze względu na swoje dwu- lub wielojęzyczne i wielokulturowe pochodzenie stosują już w praktyce świadomą wielojęzyczność i w ten sposób dają w życiu codziennym przykład regionalnego standardu, do którego należy dążyć (więcej o kapitale ludzkim w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**).

Należy wreszcie wykorzystać też szczególne **możliwości płynące z wielojęzycznego i wielokulturowego środowiska**, w którym, zwłaszcza w bezpośrednim sąsiedztwie, możliwe jest bez większego wysiłku logistycznego „zanurzenie się” w sąsiedzkojęzycznych sytuacjach życia codziennego.

Rekomendowane działania

Rekomenduje się konsekwentne wykorzystywanie możliwości **używania i praktycznego ćwiczenia języka sąsiada na miejscu w sąsiednim kraju**. Istotnym elementem takich działań powinny być **spotkania z rówieśnikami**.⁹⁷

Musi im towarzyszyć stopniowe, **systematyczne nauczanie w kontekście ponadgranicznym krajoznawstwa i historii regionu oraz kompetencji społeczno-kulturowych** od przedszkola aż po kształcenie ustawiczne, co należy zapewnić między innymi poprzez większe **uwzględnienie specyfiki regionu w programach nauczania**. Wymaga to odpowiedniego **dostosowania ramowych programów nauczania przez odpowiedzialne organy na szczeblu narodowym lub kraju związkowego** i obejmować powinno m.in. opracowanie i wprowadzenie treści dydaktycznych dotyczących kraju sąsiada i wspólnego regionu, które miałyby być nauczane nie tylko na

⁹⁷ Jak może to działać w praktyce, ukazuje np. das Haus der Familie (Dom Rodziny) w Guben ze swymi zróżnicowanymi dostępnymi ofertami, por. roz. 2.2.5.

lekcjach języka sąsiada, ale także interdyscyplinarnie. Ponadto można by stworzyć oferty dwujęzyczne, na przykład poprzez dodatkowe kursy fakultatywne, które rozbudzałyby zainteresowania przedmiotami z grupy STEM (nauka, technologia, inżynieria, matematyka).⁹⁸

Należy zapewnić **zazębianie się i wzajemną koordynację instytucji odpowiedzialnych za edukację** w obrębie obu części regionu i pomiędzy nimi. Można to zrobić między innymi w ramach struktur współpracy i koordynacji zaproponowanych w działaniach rekomendowanych w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.** (euroregionalna grupa robocza „Nasze języki”).

Korzyści płynące z nauki języka (języków) sąsiada powinny być promowane w ramach systematycznej i ciągłej **kampanii promocyjnej na rzecz języka (języków) i kultury (kultur) regionu**, a tym samym również kraju sąsiada. Powinna temu towarzyszyć przejrzysta, kierująca się przyzwyczajeniami lokalnych mieszkańców **prezentacja i przekaz na temat różnych możliwości nauki języka sąsiada** w obu częściach regionu, a zwłaszcza w najbliższym sąsiedztwie. Oferty te powinny być jak najlepiej dostosowane do specyficznych warunków panujących na miejscu i odpowiadać potrzebom mieszkańców (więcej na ten temat w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**).

3.2.3. Skoordynowana aktywizacja i promocja kapitału ludzkiego

Sytuacja wyjściowa

Nadal trwa migracja zarobkowa rodzimych użytkowników języka polskiego ze znajomością języka niemieckiego, którzy korzystają z lepszych możliwości zarobkowych po stronie niemieckiej. W rezultacie po stronie polskiej występują braki w zakresie osób ze znajomością języka sąsiada w wielu miejscach, w których są one bardzo potrzebne. Dotyczy to między innymi administracji, gdzie osłabieniu ulegają kompetencje w zakresie bezpośredniej komunikacji z partnerami z kraju sąsiada. Odpływ wykwalifikowanych pracowników ze znajomością języka sąsiada jest również szczególnie widoczny w placówkach oświatowych, gdzie w niektórych przypadkach nie można stworzyć lub kontynuować pożądaných ofert (np. dodatkowe kursy języka niemieckiego w przedszkolu) z powodu braku wykwalifikowanych pracowników. W ten sposób pogłębia się i tak już postępujący spadek liczby osób uczących się języka niemieckiego spowodowany dominacją języka angielskiego, a rosnący brak niemieckojęzycznych specjalistów w polskiej części regionu ulegnie w najbliższej przyszłości utrwaleniu.

⁹⁸ Patrz strona internetowa MINT Region Lausitz, <https://www.mint-lausitz.de/de/start.html> (ostatni dostęp: 05.12.2022).

Na podstawie dostępnych dokumentów nie można ocenić, w jakim stopniu ukierunkowany nabór polskich nauczycieli przez kraj związkowy Brandenburgia⁹⁹ przyczynia się do tych procesów w polskiej części Euroregionu. Według brandenburskiego Ministerstwa Edukacji, Młodzieży i Sportu (MBS), dane dotyczące szkół zebrane przez Urząd Statystyczny Berlina i Brandenburgii (AfS) w kraju związkowym Brandenburgia wykazują od 39 do 49 polskich nauczycieli w ostatnich pięciu latach szkolnych, a w roku szkolnym 2021/22 było takich osób 46. Natomiast w całym kraju związkowym było „121 nauczycieli [z polskim obywatelstwem], którzy do tej pory nie uczyli języka polskiego, z czego 39 jest mianowanymi nauczycielami lub ukończyło studia umożliwiające uzyskanie tego statusu.”¹⁰⁰

Ponieważ migracjom zarobkowym, zwłaszcza w obszarze bezpośrednio sąsiadującym, niekoniecznie towarzyszy przeniesienie centrum życiowego na drugą stronę, pozytywne efekty oddziaływania wynikające z obecności rodzimych użytkowników języka sąsiada wśród pracowników transgranicznych koncentrują się prawdopodobnie na świecie pracy i wykazują najszybciej większy wpływ, kiedy pracownicy zatrudnieni są w otoczeniu publicznie wyeksponowanym, np. w placówkach administracji publicznej, w miejscach pracy z kontaktem z klientami i oczywiście w szkolnictwie.

Inna sytuacja powstaje, gdy migracja transgraniczna wiąże się z przeniesieniem centrum życia na drugą stronę i np. dzieci rodziny pochodzącej z Polski uczęszczają do przedszkola, a następnie do szkoły po stronie niemieckiej, a ich rodzice działają tam aktywnie, np. w klubach sportowych lub organizacjach pozarządowych.

Poprzez kontakty społeczne język sąsiada staje się bardziej dostrzegalny - słyszalny i widoczny. Wzrasta częstotliwość kontaktu z nim przez miejscową ludność, od przedszkola po zakład pracy. Ten większy potencjał kontaktu z językiem i kulturą sąsiada potencjalnie sprzyja uświadomieniu jednojęzycznej większości mieszkańców kwestii wielojęzyczności i różnorodności kulturowej ich transgranicznego regionu zamieszkania,

⁹⁹ Patrz artykuł „Brandenburgia szuka nauczycieli w Polsce” z lipca 2019, patrz.

<https://www.brandenburgia.pl/brandenburgia-szuka-nauczycieli-w-polsce/> w połączeniu z broszurą „Serdecznie zapraszamy do Brandenburgii! / Herzlich Willkommen - Lehrerin/Lehrer werden im Land Brandenburg!“ MBS z marca 2020, s. https://mbjs.brandenburg.de/media_fast/6288/flyer_polien_final_dezember_2018.pdf pod adresem <https://mbjs.brandenburg.de/bildung/lehrerin-lehrer-in-brandenburg.html> (ostatni dostęp: 25.11.2022).

¹⁰⁰ Źródło: Odpowiedź rządu krajowego Brandenburgii na interpelację nr 2177 deputowanej Gordon Hoffmann (CDU) i prof. dr. Michaela Schieracka (CDU) z roku 2022 (nauczanie języka polskiego w szkołach brandenburskich, druk 7/5867, odpowiedź: druk 7/6104), Tabela do pytania 2 / tekst do pytania 3.

a także gotowości do samodzielnej nauki języka sąsiada lub umożliwienia nauki tego języka swoim dzieciom. (Więcej szczegółów w Brehmer 2018, str. 27 i nast.).^{101 102}

Napływ rodzimych użytkowników języka polskiego i dojazdy z Polski do pracy powoli, ale systematycznie zmieniają znaczenie języka polskiego w niemieckiej części obszaru powiazań, zwłaszcza w bezpośrednim obszarze sąsiedztwa wzdłuż Nysy Łużyckiej. Jednocześnie, ze względu na uczęszczanie dzieci i młodzieży z polskim rodowodem migracyjnym lub z jednym polskim rodzicem do przedszkoli i szkół, wzrasta zapotrzebowanie na odpowiednie możliwości edukacyjne, a mianowicie na nauczanie języka niemieckiego jako drugiego języka i języka polskiego jako języka pochodzenia (języka ojczystego), a co za tym idzie również na zatrudnienie nauczycieli będących rodzimymi użytkownikami języka polskiego.

Pomimo niemałej liczby (wykwalifikowanych) nauczycieli z Polski, w niemieckiej części Euroregionu nadal brakuje specjalistów, którzy mogliby uczyć języka polskiego jako języka sąsiada. Prowadzi to czasami do tego, że szkoły nie są w stanie zaoferować kursów języka polskiego, na które jest zapotrzebowanie i które są planowane. Na przykład w bieżącym roku szkolnym w Szkole Podstawowej Friedensschule w Guben nie można było zapewnić przewidzianych lekcji języka polskiego jako języka ojczystego dla 50 uczniów oraz fakultatywnych lekcji języka polskiego dla 30 uczniów z powodu braku nauczyciela spowodowanego jego chorobą, a w Szkole Podstawowej im. Corony Schröter w Guben nie udało się dostosować oferty nauczania języka polskiego jako języka spotkań do dużego zapotrzebowania.¹⁰³

Nie wynika to tylko z faktu, że większość nauczycieli z Polski jest zatrudniana jako nauczyciele przedmiotowi bez związku z ich językiem ojczystym. Warto przypomnieć o

¹⁰¹ Bernhard Brehmer: Polnisch als Nachbarsprache in Deutschland. (Polski jako język sąsiada w Niemczech) w wydaniu specjalnym „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada“ pisma Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech“ 2018, http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specjalny_2018.pdf na stronie <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022).

¹⁰² Dotychczasowe efekty wśród niemieckojęzycznych mieszkańców Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr są trudne do skwantyfikowania, abstrahując od lekkiego wzrostu liczby uczących się polskiego w szkołach (por. roz. 2.2.2). Jako kolejny dowód rozmiarów zainteresowania nauką języka sąsiada w Załączniku B znajdują się „Dane dot. kursów polskiego w Euroregionie w ramach projektów INTERREG DIALOG i DIALOG 2.0.” (str. 98) i zał. C „Projekty FMP w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr, których tematem było wsparcie nauki języka sąsiada, w szczególności nauki wczesnoszkolnej“ (S. 98).

¹⁰³ Źródło: Informacja dyrektora Szkoły Podstawowej Friedensschule w Guben, pana Franka Müllera, e-mail z dn. 22.11.2022.

bardzo niskim wykorzystaniu dostępnych w Brandenburgii możliwości kształcenia nauczycieli języka polskiego, opisanych w rozdziale 2.2.6: *„Na studia kształcące nauczycieli języka polskiego na Uniwersytecie w Poczdamie dostępnych jest do 25 miejsc rocznie (bez numerus clausus, z testem kwalifikacyjnym). Z tego około 3 do 5 miejsc rocznie jest wykorzystywanych. [...] W służbie przygotowawczej jest obecnie czterech kandydatów na nauczycieli (stan na 21.07.2022) z językiem polskim jako wykładanym przedmiotem.”*¹⁰⁴

Powstaje pytanie, czy wykorzystanie byłoby lepsze, gdyby odpowiednie możliwości studiowania były oferowane w obszarze bezpośredniego sąsiedztwa lub w jego pobliżu - mianowicie w Cottbus/Chósebus i we Frankfurcie nad Odrą - tym bardziej, że tam również istniałyby o wiele lepsze możliwości zastosowania w niewielkiej odległości zdobytej wiedzy w rzeczywistych warunkach. Brandenburski Uniwersytet Techniczny (BTU) w Cottbus-Senftenberg i Uniwersytet Zielonogórski stwarzają również możliwość realizacji koncepcji, jaka jest realizowana na północy polsko-niemieckiego obszaru powiązań w ramach dwujęzycznych polonistyczno-germanistycznych studiów nauczycielskich (podwójny dyplom)¹⁰⁵ na uniwersytetach w Greifswaldzie i Szczecinie. Istniejąca współpraca między Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą a Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, włączając w to Collegium Polonicum w Słubicach w zakresie języka niemieckiego i polskiego (patrz szerzej w rozdziale 2.2.6), sprawia, że możliwe wydaje się również rozszerzenie istniejących możliwości na kształcenie nauczycieli lub stworzenie odpowiednich możliwości na uniwersytetach partnerskich, jeżeli takowe jeszcze tam nie istnieją. Obecne starania o utworzenie programu studiów nauczycielskich na BTU Cottbus-Senftenberg mogą stanowić wstęp do tego procesu.

Ze strony praktyków słychać ponadto głosy, że mimo stosunkowo korzystnej w porównaniu z resztą RFN sytuacji w zakresie integracji pedagogów wykształconych za granicą w Brandenburgii (więcej na ten temat patrz rozdz. 2.2.6) wykorzystanie polskich nauczycieli często napotyka na przeszkody, polegające na przykład na tym, że tylko

¹⁰⁴ Źródło: Odpowiedź rządu krajowego Brandenburgii na interpelację nr 2177 deputowanej Gordon Hoffmann (CDU) i prof. dr. Michaela Schieracka (CDU) z roku 2022 (zajęcia z języka polskiego w szkołach brandenburskich, druk 7/5867, odpowiedź: duk 7/6104).

¹⁰⁵ Patrz <https://www.uni-greifswald.de/studium/vor-dem-studium/studienangebot/studienfaecher/d/deutsch-polnisch-binational/> (ostatni dostęp: 25.11.2022).

część nabytych w Polsce kwalifikacji jest uznawana przez Kraj Związkowy Brandenburgię i dany nauczyciel może być tylko w tej części zatrudniony.¹⁰⁶

Potrzeby działań

W celu aktywizacji i wspierania kapitału ludzkiego potrzebne są skoordynowane wysiłki, przy czym działania na miejscu w regionie i tworzenie lepszych warunków ramowych na wyższym szczeblu muszą się wzajemnie uzupełniać.

Dla zapewnienia wystarczającej liczby nauczycieli do nauczania języka sąsiada konieczne jest najpierw **stworzenie miejsc na studiach**, które ilościowo odpowiadałyby zapotrzebowaniu na miejscu, a jakościowo zachęcałyby studentów do podjęcia nauki. Dodatkowo należy w takim samym stopniu zatroszczyć się o to, aby te **możliwości studiowania były znane** oraz aby **praca, do której studenci się przygotowują, była atrakcyjna**. W ten sposób należy zagwarantować rzeczywiste wykorzystanie dostępnych miejsc studiów.

W obliczu fluktuacji zatrudnienia w sektorze edukacji w obszarze powiązań, wydaje się, że konieczna jest lepsza przepuszczalność granicy polsko-niemieckiej, ale także granic krajów związkowych w obrębie Niemiec w zakresie wzajemnego **uznawania kwalifikacji**. Aby przeciwdziałać „drenażowi mózgow” w niektórych częściach regionu, należy intensywniej poszukiwać **wspólnych rozwiązań w zakresie transgranicznego zatrudniania specjalistów**, co jest przygotowywane np. w Euroregionie Pomerania poprzez polsko-niemieckie studia nauczycielskie (podwójny dyplom) na uniwersytetach w Greifswaldzie i Szczecinie (patrz wyżej i por. rozdz. 2.2.6).

Na miejscu decydujące jest, aby znane były zarówno dostępne zasoby kadrowe, jak i potrzeby ich zatrudnienia, a także, aby zatrudnienie to było sprawnie skoordynowane. W tym kontekście odsyłamy do szczegółów zapisów dotyczących **tworzenia bazy informacyjno-koordynacyjnej** w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden..** Rodzimi użytkownicy języka, pracujący w drugiej części regionu, mają tu do odegrania ważną rolę.

¹⁰⁶ Kerstin Leutert-Glasche powiedziała w rozmowie 16.01.2023, że wielu pedagogów z Polski może być zatrudnionych tylko w 70%, ponieważ właściwe ministerstwo uznaje ich kwalifikacje tylko w 70%.

Rekomendowane działania

Pełne uznawanie kwalifikacji pedagogicznych nabytych w kraju sąsiada, tj. **uproszczenie procedury uznawania kwalifikacji pedagogicznych nabytych w kraju sąsiada** przy rekrutacji personelu będącego rodzimymi użytkownikami języka do przedszkoli, a także kwalifikacji nabytych w kraju sąsiada do nauczania na poziomie podstawowym i średnim.

Utworzenie **polsko-niemieckiego kierunku kształcenia nauczycieli w Brandenburgii i województwie lubuskim**, wzorowanego na polsko-niemieckich studiach nauczycielskich (podwójny dyplom) na uniwersytetach w Greifswaldzie i Szczecinie, który umożliwi absolwentom pracę w charakterze nauczycieli języka niemieckiego i polskiego w obu krajach oraz nauczanie obu języków zarówno jako ojczystego, jak i obcego.

Zatrudnienie wykwalifikowanej kadry pedagogicznej i stałe podnoszenie jej kwalifikacji, w tym celu m.in. rozszerzenie możliwości kształcenia nauczycieli języka polskiego w kraju związkowym Brandenburgia oraz zwiększenie zatrudniania polskich absolwentów studiów nauczycielskich w szkołach podstawowych i średnich na obszarze regionu sąsiedztwa. Tworzenie **atrakcyjnych warunków studiowania i pracy** oraz **skuteczne informowanie** o nich **społeczeństwa lub potencjalnych grup docelowych**.

Umiejscowienie wszelkich niezbędnych programów studiów w zakresie kształcenia i podnoszenia kwalifikacji pedagogów na uczelniach bezpośrednio w obszarze sąsiedztwa lub w jego pobliżu - mianowicie w Cottbus/Chósebus i we Frankfurcie nad Odrą, we współpracy z instytucjami partnerskimi w Zielonej Górze i Słubicach oraz w Poznaniu, w celu zwiększenia atrakcyjności oferty.

Utworzenie kursów doskonalących, np. z zakresu metodyki i dydaktyki wczesnego nauczania języków obcych, zróżnicowania wewnętrznego w nauczaniu języka polskiego, metodyki nauczania dwujęzycznego, tandemowego uczenia się i nauczania treści dotyczących specyfiki Polski na zajęciach z różnych przedmiotów.

W szkołach **większe uwzględnienie aspektów języka sąsiada na zajęciach przedmiotowych** przez będących rodzimymi użytkownikami języka nauczycieli tych przedmiotów. W przedszkolach, **włączenie dodatkowego personelu będącego rodzimymi użytkownikami języka** (np. personel kuchenny, personel techniczny) do nauczania języka sąsiada.

Utworzenie i prowadzenie regionalnej bazy danych, która zarówno odwzorowywałaby zapotrzebowanie na nauczycieli języka sąsiada, jak i rejestrowałaby i oceniała istniejące zasoby ludzkie w placówkach regionu.

Koordinacja zatrudniania kadr w zakresie nauczania języka sąsiada w ramach transgranicznego i międzyinstytucjonalnego gremium, np. euroregionalnej grupy roboczej „Nasze języki”.

3.2.4. Tworzenie trwałych struktur na rzecz życia z językiem sąsiada / zapewnienie ciągłego dostępu do nauki języka sąsiada

Sytuacja wyjściowa

Wbrew temu, co, zwłaszcza w przypadku strony polskiej, sugerują statystyki dotyczące nauczania języka sąsiada w szkołach (patrz rozdziały 2.2.3 i 2.2.4) również tam nie zawsze zapewniona jest ciągłość nauczania języka sąsiada, nawet w ramach systemu szkolnego.

Zgodnie z wytycznymi podstawy programowej w Polsce należy zapewnić ciągłość nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada od pierwszej klasy szkoły podstawowej aż do ukończenia szkoły (np. liceum lub technikum).¹⁰⁷ W praktyce jednak nierzadko zdarza się, że angielski zastępuje niemiecki jako pierwszy język obcy od początku trzeciego etapu edukacji w siódmej klasie, w której drugi język obcy jest obowiązkowy, a niemiecki może zostać później wybrany tylko jako drugi język obcy.

Ze względu na mniejszą liczbę godzin nauczania drugiego języka obcego wiąże się to z decydującymi stratami jakościowymi, które nie znajdują odzwierciedlenia w oficjalnych statystykach GUS w rozdziale 2.2.4. Preferowanie języka angielskiego w nauczaniu od 7. klasy jest dobrze widoczne w danych OKE dotyczących egzaminów końcowych w szkole podstawowej (klasa 8.) i egzaminów maturalnych (patrz Tabela 9 do Tabela 11 w rozdz. 2.2.4). To załamanie w klasie 7. oznacza, że opanowanie języka niemieckiego jako języka sąsiada, w stopniu niezbędnym do pewnej komunikacji, nie może być już osiągnięte w szkole.

¹⁰⁷ Por. <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-I-III/Jezyk-obcy-nowozytny> → <https://podstawaprogramowa.pl/Szkola-podstawowa-IV-VIII/Jezyk-obcy-nowozytny> z dokumentem <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/jezyk-obcy-nowozytny.-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-1.pdf> i <https://podstawaprogramowa.pl/Liceum-technikum/Jezyk-obcy-nowozytny> z dokumentem <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=23134> (ostatni dostęp: 23.11.2022).

Po stronie niemieckiej luki są jeszcze bardziej znaczące. Nawet w Guben, jedynym miejscu, gdzie teoretycznie można uczyć się języka polskiego bez przerw od pierwszej do dwunastej klasy, nie można obecnie skorzystać z tej możliwości, ponieważ z powodu niedoboru (ostry brak kadr z powodów zdrowotnych) nie można obecnie zapewnić lekcji języka polskiego jako ojczyźstego i fakultatywnych zajęć z języka polskiego w jedynej szkole podstawowej w mieście, która ma odpowiednią ofertę od pierwszej klasy, a inna szkoła podstawowa nie ma możliwości rozszerzenia swojej oferty mimo dużego zainteresowania.

Oferta w przedszkolach jest jeszcze bardziej niespójna i również tutaj, w niemieckiej części Euroregionu, tylko w Guben można rozpocząć naukę języka polskiego (np. w „Children Center Bunte Vielfalt”) i kontynuować ją w szkole podstawowej, jeżeli uda się zapewnić nauczanie pod względem kadrowym (patrz wyżej). Po polskiej stronie bezpośrednim regionie sąsiedztwa taka możliwość istnieje w Gubinie i w Tuplicach (pow. żarski).

Łatwo dostępne, międzypokoleniowe oferty nauki obu języków sąsiada w regionie są liczne i różnorodne, ale z drugiej strony ich różnorodność jest trudna do ogarnięcia (nawet jeśli ich liczba jest „do ogarnięcia”, przynajmniej po stronie niemieckiej). Ponadto, nie zawsze są one łatwe do znalezienia i czasami wydają się mało skoordynowane z innymi ofertami w ich otoczeniu. Szczególnie po stronie polskiej często pojawia się dodatkowa kwestia obciążeń finansowych, z którymi muszą się zmierzyć osoby zainteresowane nauką języka sąsiada. Podaż tych ofert jest zazwyczaj ograniczona do ośrodków miejskich, chociaż niektóre oferty są dostępne również w Internecie. Niektóre oferty, np. Euroregionu, mają tę zaletę, że mają charakter transgraniczny i regularnie obejmują „doświadczenie” języka sąsiada na miejscu oraz spotkania z rodzimymi użytkownikami języka. Wiele z tych ofert pracuje jednak na zasadzie projektu, a więc ich efekt może być ograniczony zarówno pod względem czasu, jak i celów edukacyjnych, które można osiągnąć.

Jak wspomniano w poprzednim rozdziale, zapewnienie obsady kadrowej wszystkich ofert stanowi ciągle wyzwanie, od którego w dużym stopniu zależą zarówno szanse na osiągnięcie określonych celów edukacyjnych, jak i drożność przyswajania języka sąsiada.

Potrzeby działań

W świetle opisanej powyżej sytuacji, **trwałe zapewnienie łatwo dostępnych, spójnych i skoordynowanych ofert nauki języków zorientowanych na lokalne potrzeby**

wydaje się być pilnym wyzwaniem w celu doprowadzenia do strukturalnej poprawy nauczania języków sąsiadów.

„**Język to nie projekt**”¹⁰⁸ - dlatego zagwarantowanie ciągłych ofert nauki języka sąsiada od najmłodszych lat do wieku dojrzałego jest niezbędne dla osiągnięcia trwałego zminimalizowania bariery językowej.

O ile projekty nadają się do skutecznego zaspokajania krótkoterminowych potrzeb, wypróbowywania nowych metod lub przygotowywania podstaw struktur i procesów, o tyle długotrwały proces nauczania języka wymaga **ściślej koordynacji i niezawodnego finansowania**.

Rekomendowane działania

Decydującym czynnikiem gwarantującym ciągłość ofert nauki języka sąsiada od przedszkola po kształcenie ustawiczne jest **spójna koordynacja ofert między sobą** oraz ich niezawodne, trwałe finansowanie. Wymaga to **stworzenia struktur komunikacyjnych i koordynacyjnych** (por. rozdział **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden.**) pomiędzy różnymi usługodawcami od szczebla państwowego lub kraju związkowego po szczebel samorządowy z miastami, gminami i innymi podmiotami lokalnymi oraz **udostępnienia wystarczających środków finansowych**.

W tym kontekście mieści się również pakiet działań o charakterze nadrzędnym, który został już sformułowany w Memorandum w sprawie nauczania języka sąsiada (patrz rozdział 2.1.2) w 2018 roku, ale od tego czasu nie został jeszcze wdrożony:

- Opracowanie **międzysektorowych strategii i koncepcji edukacyjnych** oraz odpowiednich, niezawodnych **struktur wykonawczych** na szczeblu państwowym.

W tych ramach rekomenduje się szczególnie trzy następujące konkretne kierunki działania:

Zdefiniowanie bliższego (bezpośredniego) polsko-niemieckiego obszaru sąsiedztwa w zakresie polityki oświatowej, w którym po stronie niemieckiej w przedszkolach i szkołach ogólnokształcących realizowane będą zbudowane na zasadzie kontynuacji programy nauki języka polskiego.

¹⁰⁸ dr Regina Gellrich – informacja ustna na warsztatach 09.11.2022.

Realizacja modelu immersyjnego w wybranych przedszkolach w polsko-niemieckim obszarze sąsiedztwa, uzupełniona o ugruntowanie języka sąsiada w przedszkolach poprzez regularne zatrudnianie wychowawców będących rodzimymi użytkownikami języka oraz realizację koncepcji bilingwalności w programach przedszkoli. Alternatywnie można by przeanalizować czy jest to możliwe przynajmniej na zasadzie projektu w określonym czasie za pomocą tak zwanych „skoczków”, aby rozpropagować wielkie możliwości takiej koncepcji.

W tym obszarze **wprowadzenie systematycznego i zorientowanego na wyniki nauczania języka sąsiada, rozpoczynającego się w szkole podstawowej po zabezpieczonym przejściu z przedszkola**, z uwzględnieniem zaleceń Stałej Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury Krajów Związkowych w sprawie nauki języka obcego w szkole podstawowej oraz ich wytycznych w sprawie nauki języka obcego i kształcenia międzykulturowego;
Opracowanie programów nauczania dla klas 1-10, które zbudowane są na zasadzie kontynuacji.

3.2.5. Doskonalenie metod i materiałów dydaktycznych

Sytuacja wyjściowa

Tematyka metod dydaktycznych i materiałów dydaktycznych mogła zostać jedynie pobieżnie potraktowana w ramach projektu, zwłaszcza w formie wypowiedzi ekspertów w ramach konferencji online w dniu 9 listopada 2022 r. Wynika z nich, że stosowanych jest wiele materiałów dydaktycznych i różnych koncepcji metodycznych, ale przede wszystkim materiały dydaktyczne w systemie szkolnym nie są dostępne w tej samej jakości na wszystkich poziomach.

Potrzeby działań

Podczas pracy nad projektem wykazano wyraźnie, że istnieje duża potrzeba ciągłej wymiany między praktykami w kwestiach dydaktyki i materiałów dydaktycznych. Powinna ona być zorganizowana i skonsolidowana ponad granicami państw i krajów związkowych.

Rekomendowane działania

Stworzenie platformy komunikacyjnej dla praktyków nauczania języka sąsiada dla całego polsko-niemieckiego obszaru powiązań, również z powiązaniem z obszarami o podobnych wyzwaniach, która umożliwiłaby ciągłą wymianę w zakresie metod i

materiałów dydaktycznych, a w razie potrzeby mogłaby również opracowywać własne założenia i dokumenty w tym zakresie lub doskonalić już istniejące, np. w ramach wspólnych projektów.

Ważną rolę może tu odegrać zaproponowana w rozdziale **Fehler! Verweisquelle konnte nicht gefunden werden**. euroregionalna grupa robocza „Nasze języki”.

Opracowanie drożnej dydaktyki języka polskiego we współpracy z Saksonią i Meklemburgią-Pomorzem Przednim, np. dla systematycznych zajęć z języka polskiego w klasach 1 do 6 i 7 do 10. Przegląd istniejących materiałów dydaktycznych od klasy 7 pod kątem ich przydatności dla kontynuacji zajęć z języka polskiego i w razie potrzeby dostosowanie materiałów dydaktycznych dla klas 7 do 10. Także opracowanie materiałów dydaktycznych dla szkół zawodowych, które w sposób praktyczny włączą do zajęć fachową wiedzę i terminologię fachową języka polskiego.¹⁰⁹

Mając na uwadze koncepcję wielojęzyczności kraju związkowego Brandenburgia, sformułowane tam **założenia lepszego wykorzystania potencjału cyfryzacji i digitalizacji oraz rozszerzenia certyfikacji umiejętności językowych** w Euroregionie Spree-Neiße-Bober/Sprewa-Nysa-Bóbr powinny być również aktywnie wykorzystywane na drodze do stania się transgranicznym **europejskim regionem modelowym w zakresie wielojęzyczności**.

3.3. Doświadczenia z dobrych praktyk jako możliwe wzorce do naśladowania

W rozdziale tym udokumentowane są przykładowe działania, środki i struktury służące nauczaniu języka sąsiada (doświadczenia w zakresie dobrych praktyk), których naśladowanie lub adaptacja w ER SNB wydaje się zasadna na tle sformułowanych powyżej potrzeb działań i rekomendacji. Przykłady zostały zebrane w ramach analizy stanu wyjściowego, podczas konferencji online oraz dyskusji z ekspertami i są przedstawione poniżej w formie skrótowych not informacyjnych.

¹⁰⁹ Podstawa niniejszych działań rekomendowanych: Julia Bartels i Marek Fiałek „Zur Situation des Polnischen als Nachbarsprache in der Euroregion Pomerania. Bestandsaufnahme und Perspektiven“ w wydaniu specjalnym „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada“ czasopiśmie Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech“ 2018, http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specjalny_2018.pdf na stronie <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022).

W pierwszej kolejności zostaną zaprezentowane dwa projekty, które otrzymały nagrody honorowe jury konkursu MORO dla projektów flagowych¹¹⁰, wraz z opracowanymi na ich podstawie dwoma projektami kontynuacyjnymi, z których jeden w regionie trzech krajów Saksonia-Polska-Czechy zaprezentowano 7 października 2022 r. na Trójnarodowym Forum Przedszkoli Saksońskiego Urzędu Krajowego ds. Wczesnej Edukacji Językowa sąsiada (LaNa).

3.3.1. „Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji“

Są to dwa projekty w Euroregionie POMERANIA, jeden z których stanowi kontynuację drugiego, zainicjowane przez Miasto Szczecin w ramach programu współpracy Interreg V A Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska i finansowane w ramach numerów INT76 (2018-2020) i INT131 (2020-2022). Poniższe opisy projektów zostały zaczerpnięte ze strony internetowej uczestniczącego w projekcie powiatu Vorpommern-Greifswald¹¹¹:

„Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania“ INT 76

W ramach polsko-niemieckiego projektu opracowywana jest nieistniejąca dotychczas systematyczna koncepcja wczesnej i sekwencyjnej nauki języka sąsiada od przedszkola do ukończenia szkoły. W centrum uwagi znajduje się transgraniczny rozwój innowacyjnej i możliwej do transferu całościowej koncepcji nieprzerwanej nauki języka sąsiada dla wspólnego polsko-niemieckiego pogranicza, która zostanie przetestowana i oceniona w licznych modelowych lokalizacjach uczestniczących samorządów partnerskich po obu stronach granicy.

Głównymi filarami projektu są, oprócz rozszerzenia oferty nieprzerwanej nauki języka sąsiada, opracowanie materiałów dydaktycznych do nieprzerwanej nauki języka sąsiada, programy doradcze i szkoleniowe dla pedagogów w przedszkolach i szkołach podstawowych, propozycje pracy z rodzicami i nauki międzykulturowej.

Edukacyjna kampania marketingowa ze wspólnym wizerunkiem transgranicznym uwrażliwia mieszkańców na język i kulturę kraju sąsiedniego. Spotkania dzieci i

¹¹⁰ Patrz <https://www.kooperation-ohne-grenzen.de/de/modellvorhaben/wettbewerb2018/> oraz na stronach internetowych projektu <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/gross-fuer-klein-duzi-dla-maych.html> i <https://polnischliegtnahe.de/> (ostatni dostęp: 12.10.2022)

¹¹¹ P. <https://www.kreis-vg.de/Leben/Bildung-Kultur/Nachbarspracherwerb-Polnisch-liegt-nahe/> (ostatni dostęp: 14.10.2020)

młodzięży oraz coroczne fora edukacyjne służą fachowej wymianie doświadczeń oraz dają możliwość używania języka sąsiada w kontaktach osobistych.

„Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – wspólnie żyć i uczyć się w Euroregionie Pomerania “ INT 131

Bazując na pozytywnych wynikach poprzedniego projektu „Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji - kluczem do komunikacji w Euroregionie POMERANIA”, projekt kontynuacyjny ma również na celu pokonanie barier językowych, mentalnych i kulturowych na obszarze wsparcia jako najważniejszego wyzwania programu współpracy.

Cele projektu:

- utrwalenie i poszerzenie zajęć z języka sąsiada i edukacji międzykulturowej aż do zakończenia edukacji w polsko-niemieckim regionie transgranicznym.*
- opracowanie i wdrożenie innowacyjnego programu prowadzenia internetowych lekcji języka sąsiada metodą tandem.*
- zwiększenie liczby dzieci, młodzieży, pedagogów posiadających kompetencje językowe i w komunikacji międzykulturowej*

Długoterminowo: umożliwienie nieprzerwanego cyklu nauczania od przedszkola do zakończenia edukacji po obydwu stronach granicy.

Uczestnicy projektu wnieśli znaczący wkład w wydanie specjalne czasopisma Federalnego Związku Nauczycieli Języka Polskiego „Polnisch in Deutschland/Polski w Niemczech” pod tytułem „Polnisch als Nachbarsprache/Polski jako język sąsiada”.¹¹²

Dalsze informacje można znaleźć na stronie projektu oraz na stronach jego partnerów.¹¹³

¹¹² P. http://polnischunterricht.de/wp-content/uploads/2019/01/specialny_2018.pdf na stronie <http://polnischunterricht.de/fachzeitschrift/> (ostatni dostęp: 05.10.2022)

¹¹³ P. m.in. <https://polnischliegtnahe.de/uber-uns>, <https://www.kreis-vg.de/Leben/Bildung-Kultur/Nachbarspracherwerb-Polnisch-liegt-nahe-/>, <https://slawistik.uni-greifswald.de/slawistik/internationales/internationale-projekte/> i <https://www.raa-mv.de/raa-projekte/nachbarspracherwerb-von-der-kita-bis-zum-schulabschluss/>; por. także <https://interreg5a.info/de/umsetzung/programm/projektinformationen/nach-prioritaetsachsen/3-bildung/int76.html> i <https://interreg5a.info/de/umsetzung/programm/liste-der-bewilligten-projekte/details/1/51/nachbarspracherwerb-von-der-kita-bis-zum-schulabschluss-%E2%80%93-gemeinsam-leben-und-lernen-in-der-euroregion-pomerania.html?start=0> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

3.3.2. „Duzi dla małych“ oraz „Duzi i Mali razem“

Krótki opis pierwszego projektu "Groß für Klein - Duzi dla małych" został zaczerpnięty z profilu projektu w polsko-niemieckim portalu planowania przestrzennego¹¹⁴, prezentacja projektu kontynuacyjnego "Groß und Klein gemeinsam - Duzi i Mali razem" opiera się natomiast na wprowadzeniu do projektu przez Annę Caban (Powiat Görlitz/Landkreis Görlitz/Wokrjes Zhorjelic) i Sabinę Czajkowską-Prokop (Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu, DODN) studium przypadku autorstwa Katarzyny Szywały (Przedszkole Miejskie nr 3 w Lubaniu) w ramach Trinational Kita-Forum Saksońskiego Krajowego Urzędu ds. Wczesnej Sąsiedzkiej Edukacji Językowej (LaNa) w dniu 7 października 2022 r. Październik 2022 / Forum I - Polsko-niemieckie partnerstwa przedszkoli.

"Groß für Klein - Duzi dla małych" - Współpraca transgraniczna w celu wspierania edukacji przedszkolnej w zakresie kultury i języka sąsiada

Zapoznanie dzieci z językiem i kulturą kraju sąsiada już w przedszkolu to wielka szansa na przyszłość w polsko-niemieckim obszarze powiazań. Wymaga to odpowiednich kompetencji interkulturowych, znajomości języka sąsiada i metodologii ze strony nauczycieli, jak również uwrażliwienia rodziców, środowiska rodzinnego dzieci i społeczeństwa na szczególnie potencjał związany z wczesnym rozpoczęciem nauki języka sąsiada.

Powiat Görlitz i Dolnośląski Instytut Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu wspólnie opracowały projekt "Groß für Klein - Duzi dla małych" i realizowały go w okresie od 09/2017 do 08/2019.

Rdzeń projektu stanowią dwa innowacyjne szkolenia, w ramach których niemieccy i polscy nauczyciele przedszkoli wspólnie zdobywają w Polsce i Saksonii kwalifikacje w modułach: Kurs języka sąsiada, Podstawy i metody wczesnej nauki języka sąsiada, Krajoznawstwo oraz Edukacja przedszkolna. W centrum uwagi znajduje się wspólne uczenie się oraz wymiana wiedzy i doświadczeń podczas warsztatów międzykulturowych, praca w tandemie polsko-niemieckim nad poradnikiem praktyki przedszkolnej, wzajemne wizyty studyjne w celu poznania praktyki opieki przedszkolnej w kraju sąsiada itp.

¹¹⁴ Patrz https://www.kooperation-ohne-grenzen.de/wp-content/uploads/2019/02/16_MORO3_Steckbriefe_streszczenia.pdf na stronie <https://www.kooperation-ohne-grenzen.de/location/moro3-16/> (ostatni dostęp: 14.10.2022).

Ponadto nauczyciele wypróbowują umiejętności, które zdobyli podczas zajęć językowych lub dni projektowych w świetlicach, tak aby również dzieci skorzystały z projektu. Projektowi towarzyszą polsko-niemieckie konferencje tematyczne i działania public relations.

„Groß und Klein gemeinsam - Duzi i Mali razem“

Kontynuacja projektu "Duzi dla małych" opiera się na trzech pakietach roboczych:

1. doskonalenie zawodowe pracowników
2. opracowanie i publikacja materiałów dydaktycznych
3. budowanie i pogłębianie partnerstwa

ad 1) Odbywają się: 30-godzinny kurs metodyczny dla niemieckich nauczycieli przedszkolnych, 48-godzinny kurs języka sąsiada dla nauczycieli polskich i niemieckich (częściowo online), który koncentruje się na specyficznym słownictwie z zakresu opieki przedszkolnej, jak również pięciodniowy polsko-niemiecki kurs intensywny oraz wizyty studyjne w polskich i saksońskich przedszkolach, gdzie między innymi opracowuje się i stosuje wzajemne animacje językowe dla dzieci posługujących się drugim językiem.

ad 2) Opracowane materiały dydaktyczne obejmują: a) polsko-niemiecki zasób słownictwa do praktyki przedszkolnej z płytą CD, transkrypcją i materiałami obrazkowymi, b) polsko-niemiecki zbiór pomysłów do praktyki przedszkolnej oraz c) polsko-niemiecką kolorowankę do nauki o regionie dla dzieci w wieku przedszkolnym (wydanie w listopadzie 2022 r.).¹¹⁵

ad 3) cytata z oficjalnego opisu projektu: "Trzeci pakiet roboczy obejmuje utworzenie pięciu polsko-saksońskich partnerstw przedszkoli oraz opracowanie i realizację projektów partnerskich w zakresie wychowania przedszkolnego. Ten pakiet roboczy obejmuje również prowadzenie polsko-niemieckiego bloga o działaniach projektowych

¹¹⁵ Te i inne materiały są opisane na serwerze Kita-Bildungsserver i stamtąd są linkowane: <https://www.kita-bildungsserver.de/publikationen/materialien-fuer-die-praxis/aktuelle-materialien-fuer-die-praxis/> → <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/materialbibliothek.html>; np. „Mit Biedronka, Maus und Žába durch das Jahr“, <https://www.kita-bildungsserver.de/publikationen/materialien-fuer-die-praxis/aktuelle-materialien-fuer-die-praxis/mit-biedronka-maus-und-zaba-durch-das-jahr/> → <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/biedronka-maus-und-zaba.html> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

oraz publikację przykładowych koncepcji nauczania. Punktem kulminacyjnym będą polsko-niemieckie festyny dziecięce, które odbędą się w latach 2021 i 2022.¹¹⁶

I tak na przykład współpracują ze sobą przedszkole Sonnenhügel w Rothenburgu i Przedszkole Miejskie nr 3 w Lubaniu.¹¹⁷ Współpraca obejmuje spotkania pedagogów i dzieci online i na miejscu, wirtualny spacer po Lubaniu oraz polsko-niemieckie festyny dziecięce w Görlitz i Jeleniej Górze, wspólny udział w festynie cyrkowym w Rothenburgu i Mikołajkach w Lubaniu. Wizyty wychowawców w placówce partnerskiej były połączone z animacjami dzieci w języku sąsiada, a w czasie kontaktów online powstawały również materialne efekty współpracy, takie jak zakładki do książek dla dzieci z partnerskiego przedszkola lub foldery. Bezpośrednia komunikacja między dziećmi, zapoczątkowana na skutek pandemii przez Internet, rozpoczęła się od spotkań na wspólnych imprezach. Współpraca jest postrzegana jako korzystna dla dzieci, przedszkoli i rodziców, przy czym korzyści dla dzieci Katarzyna Szywała podsumowała w następujący sposób:

- "Pokonywanie bariery językowej poprzez zabawę
- Uczestnictwo w atrakcyjnych animacjach językowych
- Budzenie motywacji do nauki języka obcego
- Nawiązywanie nowych kontaktów, przygotowujących dobrze do życia w regionie przygranicznym
- Integracja dzieci
- Rozwijanie szacunku i tolerancji wobec innej kultury językowej i odmiennych tradycji
- Poznawanie zasad funkcjonowania przedszkoli w Niemczech. Dzieci dowiedziały się, jak żyją ich przyjaciele w kraju sąsiada, jakie panują tam zwyczaje, jaka wygląda tamtejsza kultura, w co się bawią, jakie święta obchodzą
- Rozwijanie postawy wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec innych ludzi,

¹¹⁶ P. <https://projekty.plsn.eu/de/projekty/projekt/60>; por. też <https://dodn.dolnyslask.pl/relacje-z-wydarzen/dzialania-dodn-we-wroclawiu-filii-w-legnicy-na-rzecz-rozwoju-kompetencji-jezykowych/> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

¹¹⁷ Patrz m.in. raport <https://luban.pl/artykul/116425/gro-und-klein-gemeinsam-duzi-i-mali-razem> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

- Dobra zabawa"

Bardziej szczegółowe informacje na temat obu projektów w polsko-czesko-niemieckim obszarze przygranicznym oraz inne cenne informacje i dokumenty na temat nauki języka sąsiada znajdują się na stronie internetowej Saksońskiego Urzędu ds. Wczesnej Edukacji Języka Sąsiada¹¹⁸, w tym narzędzie robocze NiKiS (Nachbarsprachen in Kitas in Sachsen - Języki sąsiada w przedszkolach w Saksonii).¹¹⁹

3.3.3. Saksoński Urząd ds. Wczesnej Edukacji Języka Sąsiada (LaNa)

Zadaniem Saksońskiego Urzędu ds. Wczesnej Edukacji Języka Sąsiada (LaNa), który od 2014 r. działa na zlecenie Saksońskiego Ministerstwa Edukacji, jest motywowanie, towarzyszenie i wspieranie placówek opieki dziennej w Wolnym Państwie Saksonia w zakresie wczesnej edukacji języka sąsiada.

LaNa organizuje wymianę wiedzy fachowej i dokształcanie personelu przedszkoli oraz udostępnia w Internecie obszerne, konkretne poradniki - informacje, materiały i praktyczne doświadczenia.¹²⁰ Materiały dydaktyczne obejmują polsko-niemiecki słowniczek przedszkolny, obecnie poszerzany o słowniczek niemiecko-ukraiński.¹²¹

W obszarze oddziaływania LaNa znajduje się około 1 000 placówek opieki dziennej. Z 992 przedszkoli w saksońskiej części euroregionów z Czechami i Polską, było w 2019 r. łącznie 66 czynnych przedszkoli, a w 2022 r. już 70 czynnych przedszkoli oraz ok. 370 przedszkoli z potencjałem językowym dzielnicy.

¹¹⁸ Patrz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/gross-und-klein-gemeinsam.html>, <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/gross-fuer-klein-duzi-dla-maych.html> i <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/lana/nikis/partnerschaft/> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

¹¹⁹ Patrz. <https://www.kita-bildungsserver.de/publikationen/materialien-fuer-die-praxis/aktuelle-materialien-fuer-die-praxis/nikis-ein-umfassendes-arbeitsinstrument-fuer-den-weg-zur-nachbarsprache-von-anfang-an-in-der-kita/> → <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/lana/nikis/> (ostatni dostęp: 14.10.2022)

¹²⁰ Patrz <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/materialien-neu.html> i <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/lana/nikis/> - por. <https://www.kita-bildungsserver.de/publikationen/materialien-fuer-die-praxis/aktuelle-materialien-fuer-die-praxis/nikis-ein-umfassendes-arbeitsinstrument-fuer-den-weg-zur-nachbarsprache-von-anfang-an-in-der-kita/>

¹²¹ Patrz https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/files/docmanagement/Endversion_Sprachschatz_DE-UA_Optimized_1673187113769.pdf

Na początku pracy LaNa w 2014 roku istniała jedynie szczątkowa i wybiórcza wiedza na temat kilku latarni wczesnej edukacji językowej w Saksonii.¹²² Niezwykle pracowite opracowanie **bazy danych (banku danych kontaktowych)**¹²³ oraz identyfikacja potrzeb i potencjałów w przedszkolach za pomocą kwestionariusza były zatem podstawowymi warunkami wstępnymi dla późniejszego opartego na danych wyprowadzenia potrzeb rozwojowych i sformułowania zaleceń dotyczących działań, które zostały opracowane w serii konsultacji i spotkań z przedszkolami.

Ponieważ w pierwszych latach pracy w przedszkolach odnotowano znaczące zmiany (fluktuacje), m.in. w stosunku do zaangażowanych pracowników i utrzymywanych partnerstw, od 2017 r. prowadzony jest **monitoring**, w ramach którego co dwa do trzech lat przeprowadzane mają być kwerendy podstawowych danych.

Szczególną uwagę zwraca się również na porównanie danych z przedszkoli z danymi ze szkół podstawowych, aby ocenić drożność oferty nauki języka sąsiada. Niestety, okazało się, że to bardzo rzadkie przypadki. Czynniki ograniczające, które mają na to wpływ, to obecność lub brak rodzimych użytkowników języka wśród kadry nauczycielskiej, liczba dzieci z językiem sąsiada jako rodzimym oraz istnienie i jakość partnerstwa z instytucjami w kraju sąsiada.

3.3.4. Dwujęzyczność w edukacji wczesnej w przedszkolu FRÖBEL MALTA w Poznaniu

W placówkach przedszkolnych Grupy FRÖBEL wielojęzyczność i wychowanie dwujęzyczne są elementem podstawowej koncepcji.¹²⁴

¹²² Por. https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/userfiles/de/Veranstaltung/1_160803_Bestandsaufnahme_%C3%9Cberblick.pdf (ostatni dostęp: 24.11.2022).

¹²³ Patrz przegląd przedszkoli z językiem sąsiada / mapa przedszkoli z już 73 placówkami: <https://www.nachbarsprachen-sachsen.eu/de/kita-landkarte.html> (ostatni dostęp: 24.11.2022).

¹²⁴ Patrz b. szczegółowo: FRÖBEL Bildung und Erziehung gGmbH (Hrsg.): KINDgerecht - Das Magazin für frühkindliche Bildung Nr. 1 / März 2022, „Sag mal ... Sprachbildung und Mehrsprachigkeit in Kitas”, https://www.froebel-gruppe.de/fileadmin/user/Dokumente/KINDgerecht_Magazin/220317_KINDgerecht_Inhalt_WEB_01.pdf i strona „Sprachbildung und Mehrsprachigkeit bei FRÖBEL”, <https://www.froebel-gruppe.de/paedagogik/sprachbildung>, z broszurą FRÖBEL Bildung und Erziehung gGmbH (Hrsg.): „Sprachen erleben – Bilinguale Erziehung und Mehrsprachigkeit”, https://www.froebel-gruppe.de/fileadmin/user/Dokumente/Broschueren_Themenhefte/FROEBEL_Broschuere_Bilinguale_Erziehung_RZ-online_FINAL.pdf z roku 2020 (ostatni dostęp: 04.12.2022).

Kamil Więcek, członek zarządu FROEBEL Polska Sp. z o.o., podczas warsztatu eksperckiego w dniu 9 listopada 2022 r. zrelacjonował doświadczenia związane z tą koncepcją w polsko-niemieckiej praktyce dwujęzycznego przedszkola FRÖBEL MALTA w Poznaniu od 2015 r.¹²⁵

Placówka dysponuje 40 miejscami i mogą do niej uczęszczać dzieci od pierwszego roku życia. Od 2,5 roku życia do wieku szkolnego opieka jest dwujęzyczna polsko-niemiecka w stylu "pół immersji". Do dyspozycji jest pięciu nauczycieli i jeden lub dwóch asystentów pedagogicznych (z językiem niemieckim jako ojczystym).

Konkretnym impulsem dla polsko-niemieckiej dwujęzyczności w Poznaniu jest fakt, że wielu rodowitych Niemców, pracowało w fabryce Volkswagena na peryferiach miasta i znalazło w przedszkolu odpowiednią ofertę dla swoich dzieci. Wraz z pandemią Covid-19 zmieniła się struktura rodziców, ponieważ coraz więcej spośród nich nie mówiących po niemiecku, lecz innymi językami, zapisuje swoje dzieci do przedszkola, aby zapewnić im odpowiednie, otwarte na świat środowisko z dwujęzycznym wychowaniem.

Edukacja dwujęzyczna odbywa się w różnorodnej formie jako praca tematyczna w podgrupach. Ważną rolę odgrywa współpraca z przedszkolami w Niemczech.

Poza możliwą do opanowania całkowitą liczbą dzieci i korzystnym stosunkiem opieki nad nimi, korzystny wpływ na pracę ma również liczbowy stosunek dzieci mówiących w obu "językach wiodących" przedszkola, których "wrodzony" potencjał językowy w naturalny sposób sprzyja dwujęzyczności przedszkola.

Model ten okazał się tak udany, że planuje się otwarcie kolejnej tego typu placówki w Poznaniu.

¹²⁵ Por. też opis koncepcji na stronie przedszkola: *Temu, kto pragnie zdobyć świat, pomaga znajomość języków obcych. W naszych przedszkolach i świetlicach we Frankfurcie nad Odrą pracuje już wielu pedagogów i wychowawców z Polski, którzy razem ze swoimi niemieckimi kolegami i koleżankami realizują dwujęzyczną edukację wczesnoszkolną. Korzystając z tych doświadczeń chcemy także w przedszkolu „MALTA” zorganizować codzienny pobyt dzieci w dwóch językach. Międzynarodowy skład zespołu nauczycieli umożliwi prowadzenie zajęć zarówno w języku polskim, jak i obcym. W tym kontekście zastosowanie znajduje metoda immersji, przy czym każdy z nauczycieli w komunikacji z dziećmi posługuje się swoim językiem ojczystym”.*

adres: <https://www.froebel-polska.pl/profil-pedagogiczny/wychowanie-dwujezyczne> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

3.3.5. Nauczanie języka polskiego jako języka sąsiada we frankfurckich szkołach podstawowych

We Frankfurcie nad Odrą od roku szkolnego 2020/21 systematycznie trwają prace nad zapewnieniem ciągłości nauki języka polskiego jako języka sąsiada.

W tym celu w Szkole Podstawowej im. Astrid Lindgren i Szkole Podstawowej Am Mühlenfließ w Booßen wprowadzono przedmiot język polski jako język sąsiada, na podstawie programu nauczania "Język sąsiada", opracowanego przez Krajowy Instytut Szkół i Mediów (LISUM) i obie szkoły. To samo dotyczy koncepcji dwujęzycznej oferty dydaktycznej w szkole podstawowej Mitte i gimnazjum im. Liebknechta we Frankfurcie nad Odrą.¹²⁶

W roku szkolnym 2020/21 w dwóch pierwszych wymienionych szkołach 218 dzieci uczestniczyło w nauce języka polskiego jako języka sąsiada. Szczegóły można znaleźć w poniższych tabelach z prezentacji "Nauczanie języka polskiego jako języka sąsiada w brandenburskich szkołach na pograniczu z Polską" autorstwa Heide Barucki z LISUM przedstawionej 9 listopada 2022 roku:

¹²⁶ Tak cytowana jest minister edukacji Britta Ernst 12.12.2019 przez MOZ: „Dwujęzyczność – kraj związkowy pracuje nad koncepcją polsko-niemieckich zajęć lekcyjnych we Frankfurcie“, <https://www.moz.de/lokales/frankfurt-oder/bilingual-land-arbeitet-an-konzept-fuer-deutsch-polnischen-unterricht-in-frankfurt-49207088.html> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

Tabela 14 „Język polski jako język sąsiada“ we Frankfurcie nad Odrą – dane liczbowe z realizacji projektu w roku szkolnym 2021/22

GS „Am Mühlenfließ“ (Arleta Drazkowska)					
Zusätzlich Polnisch-AG (RAA; 35 Kinder, 6x pro Woche)					
Schuljahr 2020-21			Schuljahr 2021-22		
Jgst.	Anzahl Klassen	Anzahl Schüler	Jgst.	Anzahl Klassen	Anzahl Schüler
1	1	26	1	2	50
2	2	32	2	1	26
3	-	-	3	2	32

Astrid Lindgren Grundschule (Monika Szafranska)					
Polnisch ist an das Fach Kunst angekoppelt					
Schuljahr 2020-21			Schuljahr 2021-22		
Jgst.	Anzahl Klassen	Anzahl Schüler	Jgst.	Anzahl Klassen	Anzahl Schüler
Flex 1-2	4	112	Flex 1-2	4	110
3*	Ab dem nächsten Schuljahr auch Jgst. 3				

Źródło: Prezentacja Heide Barucki (LISUM) z 9 listopada 2022 r., str. 8

Program szkolny szkoły podstawowej "Am Mühlenfließ" z tego roku szkolnego mówi: "Jako dla regionu przygranicznego, wielojęzyczność dzieci jest bliska naszemu sercu. Oprócz nauki języka angielskiego od klasy I uczestniczymy teraz również w projekcie "Język polski jako język sąsiada", w którym dzieci uczą się języka polskiego w klasie I i II narastająco do klasy VI. W tym roku dzieci z klas III i IV mają możliwość uczestniczenia raz w tygodniu w zajęciach kółka języka polskiego. Oferujemy język polski dla klas V i VI w ramach lekcji o zróżnicowanym stopniu trudności."¹²⁷

Oprócz opisanego powyżej projektu, szkoła podstawowa "Am Mühlenfließ" oferuje dodatkowe moce kółka przedmiotowego w ramach projektu INTERREG VA "Język sąsiada w Dwumieście". Partnerami w realizacji tego projektu są gmina Słubice, miasto Frankfurt nad Odrą oraz Regionalne Ośrodki Działania na rzecz Edukacji, Integracji i

¹²⁷ Cytat z prezentacji „Nachbarsprachenunterricht Polnisch in Brandenburger Schulen im grenznahen Gebiet zu Polen“ (Zajęcia z języka polskiego jako języka sąsiada w szkołach brandenburskich na obszarze przygranicznym z Polską) Heide Barucki (LISUM) z 9 listopada 2022.

Demokracji stow. rej. (RAA Brandenburg).¹²⁸ W Szkole Podstawowej im. Astrid Lindgren nauczanie języka polskiego jako języka sąsiada jest powiązane z zajęciami ze sztuki.

W poradniku "Nachbarsprachenunterricht Polnisch in Brandenburger Schulen im grenznahen Gebiet zu Polen"¹²⁹ (Nauczanie języka polskiego jako języka sąsiada w brandenburskich szkołach na obszarze przygranicznym do Polski), który powstał w ramach pracy LISUM nad projektem, można znaleźć podstawowe zasady realizacji nauczania języka sąsiada oraz praktyczne sugestie.

Na konferencji ekspertów w dniu 09.11.2022 Heide Barucki przedstawiła między innymi następujące wnioski z doświadczeń w projekcie:

- Metodologicznie możliwe są różne założenia, w tym włączenie języka sąsiada do innych przedmiotów, np. lekcji sztuki. Takie założenie jest szczególnie odpowiednie dla tego przedmiotu.
- Potrzebna jest znaczna praca edukacyjna poświęcona temu, "jak" uczyć języka sąsiada, ponieważ rodzice mają często zupełnie błędne (przestarzałe) wyobrażenia na ten temat, które zwykle wynikają z ich doświadczeń z nauką języków obcych.
- Przy nauczaniu języka sąsiada należy podkreślić rolę komunikacji w codziennych sprawach i wzmocnić oferty łatwo dostępne. Bardzo ważne są rzeczywiste kontakty.
- Różnorodne szkolenia w ramach współpracy z Urzędem Szkolnym we Frankfurcie nad Odrą, LISUM i RAA są ważnym instrumentem gromadzenia wiedzy eksperckiej.

¹²⁸ P. bardziej szczegółowo na ten temat, również w odniesieniu do ofert po polskiej stronie, w artykule „Nachbarsprache in der Doppelstadt (2020-2022)“ (Język sąsiada w Dwumieście) na stronie internetowej miasta Frankfurt nad Odrą, <https://www.frankfurt-oder.de/Verwaltung-Politik/Verwaltung/Frankfurt-S-322-ubicer-Kooperationszentrum/Gef%C3%B6rderte-Projekte/Nachbarsprache-in-der-Doppelstadt-2020-2022/> (ostatni dostęp: 04.12.2022).

¹²⁹ Krajowy Instytut ds. Szkolnictwa i Mediów Berlin-Brandenburg (LISUM): Nachbarsprachenunterricht Polnisch in Brandenburger Schulen im grenznahen Gebiet zu Polen. Ludwigsfelde-Struveshof, 2020/2021. Dostępny online na stronie https://lisum.berlin-brandenburg.de/einzelansicht-tt-news-fuer-solr?tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Bnews%5D=5635&chash=e90f258fb3a97d9c7c68ef02d1ea5a8b lub bezpośrednio w formie broszury PDF: https://bildungsserver.berlin-brandenburg.de/fileadmin/bbb/unterricht/faecher/sprachen/polnisch/pdf/Nachbarsprache_Polnisch.pdf (ostatni dostęp: 04.12.2022).

Na pytanie, dlaczego w projekcie nauczania języka polskiego jako języka sąsiada we Frankfurcie nad Odrą nie uczestniczy więcej szkół, wskazano, że głównym problemem jest dostępność odpowiedniej kadry nauczycielskiej.

Jednak oferowanie przez szkoły języka polskiego jako języka sąsiada zależy również od ich orientacji / ukierunkowania merytorycznego. Udana oferta języka sąsiada jest możliwa tylko przy pozytywnym nastawieniu dyrekcji szkoły i przy zgodzie konferencji szkolnej (nauczyciele, rodzice, uczniowie). Wobec pilnych problemów w "codziennej pracy" (pandemia Covid-19, integracja dzieci uchodźców itp.), kwestia lekcji języka polskiego nie wydaje się być dla wielu zainteresowanych priorytetem.

4. Podsumowanie i perspektywy

4.1. Podsumowanie

Zadaniem niniejszego opracowania była analiza, w ramach projektu Interreg V A #Partner2022, aktualnych warunków ramowych dla nauczania języków niemieckiego i polskiego jako języków sąsiada w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr (ER SNB) i na podstawie tej analizy sformułowanie koncepcji działań w celu zmniejszenia bariery językowej, która nadal stanowi największą przeszkodę w działalności w ramach partnerstwa w ER SNB.

Inwentaryzacja była skomplikowana, ponieważ dane były w większości dostępne tylko w sposób rozproszony i fragmentaryczny. Niemniej jednak, dzięki skoncentrowaniu się na obszarze i tematach oraz zaangażowaniu ekspertów, udało się stworzyć solidną podstawę do analizy obecnej sytuacji w ER SNB. Wyniki są zasadniczo zgodne z wynikami z innych części polsko-niemieckiego obszaru powiązań z ostatnich kilkunastu lat.

W odniesieniu do możliwości zmniejszenia bariery językowej i dostępności języka sąsiada, dominują słabości i wyzwania. Euroregion posiada jednak potencjał, by stać się obszarem szans, o ile istniejące endogeniczne mocne strony zostaną lepiej rozpoznane i wykorzystane, a warunki ramowe ulegną poprawie.

Jako główne występujące obecnie słabe punkty zidentyfikowano

- wciąż dominująca asymetria w nauce języka sąsiada, przy czym strona niemiecka pozostaje znacznie w tyle; przy jednoczesnej dominacji języka obcego, jakim jest angielski jako wybranego środka komunikacji transgranicznej po obu stronach,
- brak spójności oferty nauczania języka sąsiada od edukacji wczesnodziecięcej do kształcenia przez całe życie [kształcenia ustawicznego] w prawie wszystkich miejscach w ER SNB jako główna przeszkoda dla trwałego sukcesu w nauczaniu języka sąsiada,
- nietrwałość wielu ofert nauki języka sąsiada, których trwałego oddziaływania nie można zagwarantować ze względu na ich konstrukcję i strukturę, a kluczowym problemem jest ciągła i wystarczająca dostępność wykwalifikowanej kadry.

Jako fundamentalne określić należy deficyty strukturalne i bariery psychologiczne:

- problemy z dostępnością informacji o popycie i ofertach nauki języka sąsiada, które są niezbędne do oceny sytuacji i opracowania odpowiednich koncepcji działania,
- brak odpowiednich euroregionalnych, a także ponadpaństwowych i przebiegających ponad granicami krajów związkowych struktur komunikacji i koordynacji współpracy w zakresie nauczania języka sąsiada,
- brak powszechnej świadomości tożsamości regionu jako obszaru tradycyjnie trójjęzycznego - z językami polskim, niemieckim i dolnołużycznym - oraz korzyści płynących z dorastania w dwujęzyczności lub wielojęzyczności od najmłodszych lat.

Mocne strony regionu tkwią w jego wielojęzycznym i wielokulturowym potencjale, a przede wszystkim w jego mieszkańcach - ale także w strukturach i instytucjach, takich jak stowarzyszenia podmiotów członkowskich Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr, Domowina - Bund Lausitzer Sorben e. V. / Zwězk Łužyskich Serbow z. t. (stowarzyszenie Związek Serbołużyczan) lub Brandenburski Uniwersytet Techniczny (BTU) Cottbus-Senftenberg i Uniwersytet Zielonogórski.

Postępująca mobilność, która oznacza, że coraz więcej osób pracuje, uczy się lub zamieszkuje za dotychczasową granicą, powoduje zarówno wzrost zapotrzebowania na oferty nauczania języka sąsiada, jak i możliwość coraz intensywniejszego praktykowania wielojęzyczności w życiu codziennym w coraz większej liczbie miejscowości w regionie.

Aby potencjał ten mógł się rozwijać, należy go rozpoznać, aktywować i wspierać. Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr jako instytucja, która od dziesięcioleci działa regionalnie i lokalnie w służbie integracji polsko-niemieckiej i do której należą również podmioty serbołużyckie, wydaje się najlepiej nadawać do objęcia przewodnictwa w odpowiednich działaniach na miejscu w powiecie Sprewa-Nysa, mieście Cottbus i na południu województwa lubuskiego.

Aby się to udało, potrzebne jest jednak odpowiednie wsparcie dla tych działań ze strony osób odpowiedzialnych na szczeblu państwowym i kraju związkowego.

Najważniejsze założenia działań zmierzających do zmniejszenia bariery językowej, to:

- stworzenie solidnej i trwałej podstawy dla informacji, komunikacji i koordynacji w obszarze języka sąsiada,
- propagowanie (nauczanie) i odpowiednie wykorzystanie potencjałów kulturowych i językowych regionu, w tym języka dolnołużyckiego,
- skoordynowana, transgraniczna aktywizacja i promocja kapitału ludzkiego przy skutecznym zaangażowaniu wszystkich regionalnych instytucji edukacyjnych,
- stworzenie trwałych struktur służących życiu z językiem sąsiada oraz zagwarantowanie ciągłej oferty nauki języka sąsiada, również w formie cyfrowej, dla osób wszystkich grup wiekowych, od przedszkolaków po seniorów, oraz
- udoskonalenie metod i materiałów dydaktycznych oraz możliwości certyfikacji umiejętności językowych, z uwzględnieniem doświadczeń z innych części polsko-niemieckiego obszaru powiązań i regionów stojących przed porównywalnymi wyzwaniami.

Dla pomyślnej realizacji tych założeń niezbędne jest nie tylko stworzenie odpowiednich warunków ramowych. Oczwistym jest również, że początkowo należy skupić wysiłki w obszarze bezpośredniego sąsiedztwa obu państw, czyli w przypadku ER SNB na gminach położonych wzdłuż Nisy Łużyckiej.

4.2. Perspektywy

Od czasu zmiany konstytucji kraju związkowego Brandenburgia latem 2022 roku¹³⁰ zarówno utrzymanie jak i dalszy rozwój przyjaznych stosunków z sąsiadującą Polską oraz zagwarantowanie zachowania i promocji języka i kultury serbołużyckiej w życiu publicznym oraz ich nauczania w szkołach i przedszkolach mają rangę konstytucyjną.

W dokumentach strategicznych kraju związkowego i podmiotów regionalnych, takich jak Strategia Sąsiedztwa Brandenburgia-Polska, postawiono ambitne cele dotyczące nauczania języka polskiego jako języka sąsiada i należy mieć nadzieję, że koncepcja wielojęzyczności kraju związkowego Brandenburgia, która ma zostać opublikowana w

¹³⁰ P. Parlament Krajowy Brandenburgii: „Plenum beschließt Änderung der Landesverfassung“ (Plenum przyjmuje zmianę Konstytucji Krajowej) (23.06.2022), https://www.landtag.brandenburg.de/de/aktuelles/neuigkeiten/aktuelle_meldungen/plenum_beschlieszt_aenderung_der_landesverfassung/29863 (ostatni dostęp: 05.12.2022)

pierwszym kwartale 2023 roku, będzie znaczącą pomocą operacyjną w realizacji tych celów.

Oba stowarzyszenia podmiotów będących członkami Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr mogą odegrać kluczową rolę w tych wysiłkach w ER SNB, jeśli uda im się podjąć sformułowane w tym opracowaniu rekomendowane działania i zrealizować takie propozycje, jak utworzenie euroregionalnej grupy roboczej "Nasze języki" lub opracowanie euroregionalnej bazy danych języków sąsiada.

5. Załącznik A: Obszary działania i rekomendowane działania Punktu kluczowego A (Wzmacnianie i wspieranie regionalnej różnorodności językowej) według projektu koncepcji wielojęzyczności dla kraju związkowego Brandenburgia w wersji przedstawionej właściwej komisji Parlamentu Krajowego w dniu 9 stycznia 2022 r.

Zawartość poniższej tabeli została zaczerpnięta dosłownie z dokumentu źródłowego (źródło patrz poniżej), ale formatowanie tekstu zostało dostosowane do stylu powyższego dokumentu.

Język polski jako język sąsiada	
Krótki portret	<p>Szczególnie w polsko-niemieckim obszarze powiązań istnieją liczne przedszkola oferujące naukę języka polskiego, które tworzą podstawy, na których można się oprzeć w szkole.</p> <p>W roku szkolnym 2020/2021 około 2.800 uczniów (ok. 1% wszystkich uczniów w Brandenburgii) uczyło się języka polskiego w łącznie 28 szkołach (cztery szkoły podstawowe, dziewięć szkół ponadpodstawowych [Oberschule], cztery szkoły zbiorcze [Gesamtschule], sześć liceów ogólnokształcących [Gymnasium], cztery zespoły szkół ponadpodstawowych i zawodowych [Oberstufenzentrum] i jedna szkoła wieczorowa [Einrichtung des Zweiten Bildungsweges] na lekcjach języka obcego, na zajęciach dwujęzycznych [bilingwalnych], jako języka spotkań lub na przedmiotowych kołach zainteresowań [Arbeitsgemeinschaft].</p> <p>W szkolnictwie zawodowym certyfikat języka obcego KMK można zdobyć w ramach dodatkowego kursu języka polskiego.</p> <p>Co roku czterech do pięciu asystentów języka obcego z polskim językiem ojczystym wspiera w autentyczny sposób lekcje języka polskiego w wybranych placówkach szkolnych Brandenburgii. Ponad 200 polsko-brandenburskich partnerstw szkolnych oferuje cenne możliwości spotkań, także w zakresie nauki języka. Warsztaty, błyskawiczne kursy języka polskiego w ramach Dnia Polsko-Niemieckiego oraz europejskie programy eTwinning i ERASMUS+ to kolejne działania wzmacniające nauczanie.</p> <p>Uniwersytet w Poczdamie oferuje program kształcenia nauczycieli w języku polskim. Kandydaci na nauczycieli języka polskiego, mogą w ramach służby przygotowawczej odbyć w kraju związkowym Brandenburgia kształcenie teoretyczne w Studienseminar Cottbus oraz kształcenie praktyczne w jednej ze szkół oferujących praktyczną naukę zawodu [Ausbildungsschule].</p> <p>Nauczyciele otrzymują szerokie wsparcie poprzez system doradztwa i wsparcia (BUSS), pracę nadzoru przedmiotowego i przedmiotowego doradztwa w zakresie języku polskim, jak również poprzez działania doskonalenia zawodowego świadczone przez podmioty zewnętrzne. Regionalne Biura Edukacji, Integracji i Demokracji Brandenburgii (RAA Brandenburg) prowadziły w roku szkolnym 2020/2021 na zlecenie</p>

Język polski jako język sąsiada	
	<p>MBJS nauczanie języka polskiego jako języka pochodzenia w 18 grupach z około 200 uczestnikami.</p> <p>W zakresie edukacji dorosłych, również w ośrodkach kształcenia dorosłych, szczególnie w otwartych uniwersytetach Volkshochschule, stale pojawiają się oferty nauki języka polskiego.</p>
Obszary działania	
Obszar działania 1	Wzmocnienie i podnoszenie kwalifikacji kadry pedagogicznej
	<ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z uchwałą Landtagu: • badanie zapotrzebowania na kadre pedagogiczną (wychowawców i nauczycieli) • wspieranie dostosowanego do potrzeb kształcenia zawodowego, podnoszenia kwalifikacji i doskonalenia zawodowego (m.in. możliwość studiowania na Uniwersytecie w Poczdamie języka polskiego jako drugiego przedmiotu) • zbadanie możliwości zatrudnienia nauczycieli studentów kierunków nauczycielskich i nauczycieli z Polski • udostępnienie ofert pomocniczych (np. poradników, zbiorów materiałów) • stwarzanie możliwości wymiany w celu wzmocnienia komunikacji oraz • kompetencji międzykulturowych nauczycieli i wychowawców • wspieranie sieciowania: np. spotkania sieciowe (wymiana opinii np. na temat dobrych praktyk, materiałów dydaktycznych)
Obszar działania 2	Optymalizacja przejść w cyklu kształcenia
	<ul style="list-style-type: none"> • stworzenie efektywnej i zorientowanej na zasoby oferty językowej od przedszkola przez szkołę podstawową do szkoły ponadpodstawowej, unikanie przerw w ciągłości edukacji / nauki języków • utrwalenie skutecznych metod (immersja, język pochodzenia, nowoczesny język obcy, nauczanie dwujęzyczne [bilingwalne]). • zapewnienie ciągłości projektów nauki języka, promowanie kontynuacji na kolejnych poziomach i certyfikatów ukończenia • przestrzeganie różnorodnej terminologii (np. język sąsiada, drugi język, język ojczysty, język obcy, język pochodzenia).
	Przedszkola
	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie dla polsko-niemieckich (dwujęzycznych) przedszkoli • rozszerzenie koncepcji immersji • współpraca ze szkołami podstawowymi/światlicami w celu optymalizacji przejść w cyklu edukacji • wielojęzyczne oznakowanie w przedszkolach i szkołach • wielojęzyczne listy do rodziców
	Szkoły

Język polski jako język sąsiada	
	<ul style="list-style-type: none"> • zbadanie możliwości utworzenia szkół polsko-niemieckich (podwójne świadectwo ukończenia?) • Szkoły Europejskie - określenie statusu/ perspektyw • dalszy rozwój zajęć językowych zorientowanych na kompetencje i opartych na standardach (monitoring/ewaluacja edukacji) • poradnik na temat języka polskiego jako języka sąsiada • Wprowadzenie przepisów administracyjnych w zakresie nauczania dwujęzycznego w życie • promocja międzykulturowego rozwoju szkoły - język polski jako język sąsiada • wspieranie tworzenia szkół o szczególnym charakterze/profilu <p>Kształcenie zawodowe</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzmocnienie ofert nauki języka sąsiada • stwarzanie zachęt do nauki języka sąsiada - np. specjalne oferty mobilności
Obszar działania 3	Rozszerzenie certyfikacji kompetencji językowych
	<ul style="list-style-type: none"> • wykazanie kompetencji językowych (CEFR) na świadectwach • zbadanie możliwości wprowadzenia elektronicznego paszportu językowego • umożliwienie udziału społecznego i elastyczności na rynku pracy • zapewnienie możliwości kontynuacji nauki na kolejnym poziomie i wydawania certyfikatów
Obszar działania 4	Intensyfikacja współpracy z partnerami w procesie edukacji
	<ul style="list-style-type: none"> • stwarzanie zróżnicowanych/autentycznych możliwości uczenia się • zaangażowanie różnych partnerów: Regionalne Biura Edukacji, Integracji i Demokracji, Brandenburgia (RAA Brandenburg), Viadrina, Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM), Instytut Niemiecko-Polski (DPI), Polskie Centrum Kompetencji i Koordynacji (KoKoPol), Collegium Polonicum, instytucje sąsiednich krajów związkowych (np. instytuty krajowe/ krajowe

Język polski jako język sąsiada	
	<p>placówki koordynacyjne), partnerzy po stronie polskiej, stowarzyszenia rodziców.</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie formuły regularnych dyskusji z odpowiednimi interesariuszami • wspieranie partnerstwa szkół i możliwości wymiany dla uczniów • wzmocnienie powiązań z ofertami kształcenia nieformalnego (muzea/biblioteki/teatry/czytelnie itp.) • ocena aktualnych działań, rekomendacje: np. w sprawie projektów spotkań • kontynuacja Polenmobil • oferta obozów letnich (tylko o niskich kosztach) dla szczególnie zainteresowanych uczniów • wykorzystywanie olimpiad/konkursów • oferta centrów kształcenia dorosłych i niezależnych podmiotów edukacji • pozyskiwanie placówek doskonalenia zawodowego w celu promowania języka polskiego jako języka sąsiada i doskonalenie znajomości języka polskiego u osób dorosłych. • wspieranie pozytywnego wizerunku Polski/wzmocnienie wizerunku Polski
Obszar działania 5	Wykorzystywanie potencjału cyfryzacji
	<ul style="list-style-type: none"> • np. do autentycznych sytuacji w nauce języka • stwarzanie możliwości e-learningu/blended learningu (np. nauka tandemowa) • wykorzystywanie ofert cyfrowych: np. materiałów informacyjnych LISUM online, DPI https://www.poleninderschule.de
Obszar działania 6	Informacja o wielojęzyczności i jej promowanie w społeczeństwie
	<ul style="list-style-type: none"> • nauka języka sąsiada jako sprawa ogólnospołeczna • w dłuższej perspektywie: portal o wielojęzyczności na serwerze edukacyjnym / strona główna MBSJ (z uwzględnieniem kształcenia dorosłych) • przykłady udanych wielojęzycznych schematów edukacyjnych • stwarzanie kompleksowego i łatwo dostępnego zakresu informacji: ogólna prezentacja ofert edukacyjnych wzdłuż przebiegu schematu edukacyjnego • repozytorium referencji do materiałów • platforma do wymiany • broszury/ulotki na temat ofert • kampania reklamowa na rzecz nauki języka polskiego: np. "Polski jest łatwy", "Dobre rzeczy są tak blisko – język polski". • wzmocnienie pozytywnego wizerunku Polski - uznanie/akceptacja • poczucie słuszności nauki języka sąsiada w społeczeństwie

Źródło: Punkty kluczowe dla opracowania koncepcji wielojęzyczności kraju związkowego Brandenburgia zgodnie z uchwałą Parlamentu Krajowego "Uruchomienie koncepcji

wielojęzyczności dla Brandenburgii i dalsze umacnianie rodzimych języków regionalnych i języków mniejszości w Brandenburgii" z dnia 25 marca 2021 r. (druk 7/3204-B z dnia 4 stycznia 2022 r.).¹³¹

¹³¹ Na temat posiedzenia komisji patrz adres:

[https://www.landtag.brandenburg.de/de/termine/26._\(oeffentliche\)_sitzung_des_ausschusses_fuer_bildung_jugend_und_sport/25443](https://www.landtag.brandenburg.de/de/termine/26._(oeffentliche)_sitzung_des_ausschusses_fuer_bildung_jugend_und_sport/25443), sam dokument znajduje się w systemie dokumentacji parlamentarnej ELVIS

(<https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/index.html>) do wywołania pod adresem:

<https://www.parlamentsdokumentation.brandenburg.de/starweb/LBB/ELVIS/parladoku/w7/apr/ABJS/26-003.pdf> (ostatni dostęp: 23.09.2022)

6. Załącznik B: Kursy języka polskiego w Euroregionie Spree-Neiße-Bober e.V. w ramach projektów INTERREG DIALOG i DIALOG 2.0

6.1. DIALOG

Lokalizacja	Poziom	Liczba kursów	Uczestnicy
Cottbus/Chóśebuz	Początkujący	7	84
Forst/Baršć	Początkujący	4	64
	Łącznie:	11	148

6.2. DIALOG 2.0

Lokalizacja	Poziom	Liczba kursów	Uczestnicy
Cottbus/Chóśebuz	Początkujący i zaawansowani	2	30
Forst/Baršć	Początkujący i zaawansowani	2	26
Spremberg/Grodok	Początkujący	2	30
	Łącznie:	6	86

7. Załącznik C: Projekty FMP w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr, których tematem było wsparcie nauki języka sąsiada, w szczególności nauki wczesnoszkolnej

Projekty Funduszu Małych Projektów (FMP) w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr, których tematem było wsparcie nauki języka sąsiada, w szczególności nauki wczesnoszkolnej:

Wnioskodawca	Polski partner projektu	Tytuł projektu	Dofinansowanie zgodnie z umową
Deutsch-Polnischer Verein Cottbus e. V.	Zespół Edukacyjny Nr 6 w Zielonej Górze	Polsko-Niemieckie Spotkanie Dzieci „Nauka j. polskiego przez zabawę”	5.554,75 €
		„Dzieci uczą się od siebie w polsko-niemieckim sąsiedztwie”	7.903,98 €
		„Poznaj swojego sąsiada”	15.000,00 €
	Gimnazjum w Przylepie	„Jesienne Polsko-Niemieckie Spotkanie Dzieci”	5.121,25 €
Naemi-Wilke-Stift Guben	Miejskie Przedszkole Nr 2 w Gubinie	„Uśmiech dziecka“ - Polsko-Niemieckie Spotkania Dzieci Przedszkolnych w Euromieście Guben-Gubin	4.939,99 €
		Polsko-Niemieckie Spotkania Dzieci Przedszkolnych w Euromieście Guben-Gubin 2018”	6.070,17 €
Evangelische Kirchengemeinde Cottbus -Süd	Przedszkole Nr 6 w Zielonej Górze	„Polski jako języka spotkaniowy w Przedszkolu Ewangelickim Św. Marcina z wycieczką do Zielonej Góry”	8.395,37 €
		Łącznie:	52.985,51 €

8. Załącznik D: Projekty FMP poświęcone pielęgnowaniu tradycji serbołużyckich w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr w okresach wsparcia IV A i V A w latach 2010 - 2023

Projekty Funduszu Małych Projektów (FMP) poświęcone pielęgnowaniu tradycji serbołużyckich w Euroregionie Sprewa-Nysa-Bóbr w okresach wsparcia IV A i V A w latach 2010 – 2023:

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Krótki opis / treść projektu	Dofinansowanie UE z EFRR
Schule für Niedersorbische Kultur und Sprache Cottbus / Šula za dolnoserbšku rěc a kulturu Chóšebuz	"Serbołużyckie symbole Dolnych Łużyc – ludzie, krajobrazy, natura. Polsko-serbołużycko-niemieckie warsztaty artystyczne"	Typowe serbołużyckie motywy związane z codziennym życiem na wsi zostały artystycznie przedstawione w kontekście tradycji Serbołużyczan. Uczestnicy dowiadują się, w jaki sposób krajobraz i natura ukazane są w sztuce ludowej Serbołużyczan, np. w strojach ludowych i obyczajach.	4.374,95 €
	"Polsko-serbołużycko-niemieckie warsztaty dla kobiet. Tradycyjne białe haft Dolnych Łużyc i tradycje Łemków. "	Kultywowanie słowiańskich tradycji na pograniczu. Trój ludowy jako wyraz kulturowej tożsamości Serbołużyczan i Łemków. Nauka technik wytwarzania elementów serbołużyckich strojów ludowych.	3.663,67 €
Förderverein des Heimatmuseums Dissen e. V. / Spěchowańske towaristwo Domowniskego muzeja Dešno z. t.	"Kobiety słowiańskie w X wieku"	Przeprowadzenie kolokwium naukowych i tworzenie wspólnej wystawy obwoźnej o życiu ludności/kobiet słowiańskich w X wieku. Podkreślenie historycznych związków wszystkich Słowian w naszym regionie, w szczególności pomiędzy dzisiejszą mniejszością w Niemczech i polskimi sąsiadami, badanie wspólnych korzeni w języku i kulturze. Transgraniczne propagowanie wiedzy archeologicznej i historycznej oraz prowadzenie wspólnej pracy muzealniczej.	7.367,63 €
	"Życie rolników, wojowników, rzemieślników w słowiańskim społeczeństwie w X wieku"		8.974,83 €

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Krótki opis / treść projektu	Dofinansowanie UE z EFRR
Domowina Regionalverband Niederlausitz e. V. / Żupa Dolna Łużyca z. t.	Spotkanie polskich i serbołużyckich procesji weselnych z okazji Festiwalu Kultury Serbołużyckiej	Odkrywanie podobieństw pomiędzy rdzennymi obyczajami serbołużyckimi i tradycjami słowiańskiego sąsiada.	2.158,96 €
Niederlausitzer Sorbisches Museumsdorf Bloisdorf e. V./ Dolnołużycki serbski wejsny muzej Błobošojce z. t.	"Pielęgnowanie tradycji okresu jesienno-zimowego z naszym polskim partnerem"	Projekt dot. kultywowania obyczajów, m.in. wizyta na tradycyjnym serbołużyckim balu maskowym oraz w warsztacie w celu zapoznania się z praktyką tradycyjnego serbołużyckiego malowania jajek. Uczestnicy uzyskują ważne informacje na temat muzeum, prezentowana jest działalność muzeum, serbołużyckich obyczajów oraz możliwości komunikacji.	12.367,50 €
	"Pogłębianie stosunków partnerskich w ramach pielęgnowania tradycji"		7.939,00 €
	"Serbołużyckie i polskie sagi regionalne w kalendarzu"	Wspólne warsztaty uczestników na temat zimowych obyczajów serbołużyckich	5.695,00 €
Domowina – Regionalverband Niederlausitz e. V. / Żupa Dolna Łużyca z. t.	"Wielkanoc u Serbołużyczan i w Polsce"	Jednodniowe spotkanie dwóch grup młodzieży z Polski i Niemiec w celu poznania się i uzyskania wiedzy o kulturze słowiańskiej w Niemczech i o zwyczajach wielkanocnych w Polsce.	950,30 €
Żarski Dom Kultury	"Polsko-niemiecko-serbołużycka procesja weselna 2022"	Mieszkańcom Żar i ich polskim i niemieckim gościom z regionu zaprezentowano tradycyjną procesję weselną, która przeszła w muzycznej oprawie przez miasto od ratusza do parku miejskiego. Na scenie w parku zaprezentowano następnie wesele serbołużyckie. Projekt promuje propagowanie bogatego dziedzictwa kulturalnego Serbołużyczan.	10.943,75 €
	"Spotkajmy się w stolicy polskich Łużyc"	Obszerne działania kulturalne partnera projektu – Domu Kultury w Żarach i Szkoły Dolnołużyckiej Kultury i Języka w Cottbus w celu promocji dziedzictwa kulturowego Serbołużyczan.	3.948,25 €

Wnioskodawca	Nazwa projektu	Krótki opis / treść projektu	Dofinansowanie UE z EFRR
Stadt Cottbus/ město Chóšebuz	"Polsko-serbołużyczko-niemieckie uroczystości z okazji 100 lat Jana Bucka – spotkanie i naukowa wymiana"	Z okazji 100. Urodzin znaczącego malarza serbołużyckiego Jana Bucka w różnych miejscach w Polsce i Niemczech zaprezentowana zostanie czterojęzyczna wystawa z towarzyszącą jej monografią „Wszystko jest krajobrazem. Serbołużycki malarz Jan Buck” w okresie do roku 2025 (Otwarcie wystawy od 02.06.2023 do 27.08.2023 w Cottbus). Partner projektu, Instytut Sztuk Plastycznych Uniwersytetu Zielonogórskiego, inicjuje projekt towarzyszący "Hołd dla Jana Bucka" z szeregiem wystaw polskich, niemieckich i serbołużyckich artystów współczesnych oraz warsztaty artystyczne i międzynarodowe sympozja naukowe poświęcone życiu i twórczości Jana Bucka.	20.943,67 €
		Łącznie:	89.327,51 €

INFRASTRUKTUR & UMWELT Professor Böhm und Partner

Julius-Reiber-Straße 17
D-64293 Darmstadt
Telefon +49 (0) 61 51/81 30-0
Telefax +49 (0) 61 51/81 30-20

Niederlassung Potsdam

Gregor-Mendel-Straße 9
D-14469 Potsdam
Telefon +49 (0) 3 31/5 05 81-0
Telefax +49 (0) 3 31/5 05 81-20

E-Mail: mail@iu-info.de
Internet: www.iu-info.de